

Олександр Холод

ЖУРНАЛІСТИКА Й КРИЗИ

(психолінгвістика когніції

квантових ідей і медіа)

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Філологічний факультет

Кафедра журналістики

Олександр Холод

ID 0000-0002-6851-0176

ЖУРНАЛІСТИКА Й КРИЗИ

(психолінгвістика когніції

квантових ідей і медіа)

Монографія

Івано-Франківськ

2020

ББК 659.4
X 73
УДК 007 : 304 : 001 + 070 + 004.9

Рецензенти:

Ніна Зражевська – доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
завідувач кафедри медіакомунікацій Українського католицького університету,
м. Львів, Україна.

Василій Крутов – доктор юридичних наук, професор,
віце-президент Глобального Союзу Учених за Мир,
м. Київ, Україна.

Ганна Холод – кандидат філологічних наук, професор
кафедри журналістики ВНЗ «Інститут дизайну, архітектури та журналістики»,
м. Київ, Україна.

Монографію рекомендовано до друку
на засіданні кафедри журналістики
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол №8 від 10 лютого 2020 року).

X 73 Холод О.

Журналістика й кризи (психолінгвістика когніції квантових ідей і медіа):
монографія / О. Холод. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника», 2020. – 260 с.

ISBN 978-966-8299-103-1

Монографія складається з чотирьох розділів, у яких автор подає результати досліджень україномовної преси в політичній кризі 1917 року. При цьому увага приділяється аналізу психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів епістемної інмутації суспільства (розділ 1). Аналізу піддаються процеси пізнання в соціальних комунікаціях (розділ 2), а також визначаються завдання психолінгвістичної методології досліджень із позицій квантового підходу (розділ 3). Окреме місце дослідник присвятив викладу результатів інмутаційних процесів масифікації серед молоді (розділ 4).

Книга буде корисною для фахівців із соціальних комунікацій, філософів, соціологів, психолінгвістів і тих, хто цікавиться дослідженням проблем квантової психології і нової системи знань у теорії В. Крутова.

ISBN 978-966-8299-103-1

ББК 659.4
X 73
УДК 007 : 304 : 001 + 070 + 004.9

© Холод Олександр, автор, 2020
© ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника», 2020

ПРИСВЯЧЕННЯ

Існують жінки, яким Господь дав красу й тому їхній Розум все життя женеться за красою. Навколо нас багато жінок, яких Творець щедро обдарував Розумом, і тому їхня краса постійно відстає від Розуму. Досить невелика кількість жінок у світі, яким Всевишній подарував і красу, і Розум: на жаль, такими жінками нехтують чоловіки й лишають їх на самотті.

Але є унікальні красиві жінки, яким достає Розуму не сперечатися з волею Універсуму. Саме на крилах Мудрості таких жінок тримається Всесвіт! І я маю міцне Щастя бути поруч із такою Жінкою!

Висловлюю подяку Крилам своєї красивої, розумної й мудрої дружини Аннушки Холод за те, що мої думки народжувалися в затишку її кола, тепла її щирого Серця й тендітного Кохання!

Олександр Холод

ЗМІСТ

Стор.

ПЕРЕДМОВА

РОЗДІЛ 1

Україномовна преса в політичній кризі 1917 року:
маркери епістемної інмутації суспільства (психолінгвістичні
інструменти маніпуляції свідомістю читачів).....

РОЗДІЛ 2

Пізнання в соціальних комунікаціях (*російською мовою*).....

РОЗДІЛ 3

Завдання психолінгвістичної методології досліджень
і квантовий підхід.....

РОЗДІЛ 4

Інмутаційні процеси масифікації серед молоді.....

ПЕРЕДМОВА

Після завершення чергового рукопису знаходжу в мережі важку для сприйняття, але піднесену й майже сакральну для мене мелодію адажіо Томазо Альбіоні, вмикаю голосно, підхожу до вікна й уявляю собі зливу... Вона все змиває, омиває, брудне робить чистим, потоки стрімкої води перетворюються на річки й все зайве на своєму шляху несуть геть, кудись у небуття, в інший світ. А мій Світ нової книжки злива робить кришталево чистим і заспокоєним, гармонійним, без метушні й наповненим добрими людьми. Вчинки таких людей надихають і дають зразки для наслідування. І жити хочеться ще повнішою й потужною Силою на ім'я Натхнення.

На жаль, майже все своє наукове життя я присвятив не такій світлій темі й реаліям, про які писав у першому абзаці. Дослідження стосувалися процесів маніпулювання людьми. Останні двадцять років у своїх працях шукаю ті інструменти, завдяки яким засоби масової комунікації впливають на аудиторію. Заради того, щоб скласти певний перелік маніпуляційних технологій і, описуючи та розкриваючи їхній смисл, тим самим убезпечити нові покоління від зневіри в Істину, обсяг і межі якої настільки розмиті, що всі потуги виявити їх нагадують спроби класичного Фауста. Щось вдалося зробити... До чогось «руки не дійшли»...

У книжці, яку ви, шановний Читачу, тримаєте в руках, подаю на ваш розсуд результати своїх пошуків психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів в україномовній пресі політичної кризи 1917 року, називаючи такі інструменти маркерами епістемної інмутації суспільства (Розділ 1).

Читаючи лекції впродовж декількох десятиліть про те, як змінюють світ засоби масової комунікації і яким чином завдяки комунікаційним технологіям у масмедіа здійснюється соціальний інжиніринг, спрямований на формування нової, але «іншої» людини, я замислювався над питанням про те, чому в моделях масової комунікації, у моделях соціальної комунікації, у моделях соціального інжинірингу відсутні натяки на пізнання (лат. «cognitio»). Дослідив це питання й з'ясував, що в поодиноких психологічних працях автори деінде приділяли увагу процесу когніції, без якого не може бути розмови про дієвість (чи то ефективність) впливу засобів масової комунікації, неможливий вплив соціальних комунікацій, як і вони самі. Тим більше неможливий соціальний інжиніринг, або формування нової (читай «іншої») людини без врахування когнітивних процесів. Саме тому до своєї моделі соціальних комунікацій я вніс елемент «когніція» (Розділ 2).

Вже четверте десятиліття досліджую психолінгвістику, до якої навернув мене мій університетський викладач і перший науковий керівник (ще курсової роботи, потім дипломної, а пізніше – і кандидатської роботи) нині покійний доктор філологічних наук Сергій Вікторович НІКІФОРОВ (Дніпропетровський держуніверситет імені 300-річчя воз'єднання України й Росії, нині – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро). І кожний рік ставлю сам собі запитання про те, чи є в психолінгвістики власна методологія. Тепер мій погляд спрямований на досягнення квантових наук, зокрема – квантову психологію, саме тому з'явився новий підхід, нова версія у пошуку методологічних підвалин функціонування психолінгвістики (Розділ 3).

На квантовій основі варто вирішувати й актуальну нині проблему масифікації молоді, яка відмовилася від впливу телебачення і «перестрибнула» у світ мережі (хоча треба ще довести правомочність декларації про те, хто куди перестрибнув, і де ми знаходимося тепер). Молодь приділяє майже весь свій

час його Величності Інтернету, забуваючи про те, що мережі також контролюються і порціюються (від слова «порція»). Маніпуляція нікуди не поділася: не зникла, не розчинилася... Вона трансформувалася й «круто» конвергентно прилаштувалася до мережі. Саме про це варто говорити конкретними даними, що я спробував зробити завдяки пілотному вивченню думок сучасної студентської молоді (Розділ 4).

Після ознайомлення з результатами моїх досліджень прошу Вас, зацікавлений Читачу, висловлювати свої думки за адресою: akholod@ukr.net.

Із повагою,
академік Міжнародної академії наук педагогічної освіти (МАНПО),
перший заступник
Всеукраїнської асоціації психолінгвістів (ВАПЛ)
доктор філологічних наук, професор Олександр Холод.

РОЗДІЛ 1

**УКРАЇНОМОВНА ПРЕСА
В ПОЛІТИЧНІЙ КРИЗІ 1917 РОКУ:
МАРКЕРИ ЕПІСТЕМНОЇ ІНМУТАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА**

(психолінгвістичні інструменти
маніпуляції свідомістю читачів)

РОЗДІЛ 1

**УКРАЇНОМОВНА ПРЕСА
В ПОЛІТИЧНІЙ КРИЗІ 1917 РОКУ:
МАРКЕРИ ЕПІСТЕМНОЇ ІНМУТАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА
(психолінгвістичні інструменти маніпуляції свідомістю читачів)**

1. Вступ

Актуальність нашого дослідження визначається рівнем проблеми ідентифікації й опису маркерів інмутації суспільства в текстах україномовної преси, що видавалася в Україні 1917 року, якій присвячено розділ, і має *три прошарки*:

1) від часів обрання вдруге² (24 серпня 1991 року) Україною незалежного шляху розвитку дослідники досить часто зверталися до опису преси, яка виходила в політично кризовому 1917 році, але, за нашими даними, не здійснювали аналіз текстів преси на предмет пошуку в них психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів; отже, *першим прошарком* досліджуваної проблеми є відсутність знання про наявність психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів у текстах україномовної преси в політично кризовому 1917 року;

2) сучасний дослідницький матеріал (публікації результатів наших попередників, наприклад: [Крупський 2004; Лизанчук 2007; Опанащук 2008; Орлик 2008; Павлюк 2004; Рудий 2008; Ситник 2009; Сегеда 2010-1; Сегеда 2010-2; Янковська 2005]) не дає можливості пересвідчитися в наявності

¹ Україномовною пресою 1917 року в нашому дослідженні називаються ті газети, журнали й друковані листки, що виходили на території України й у яких були надруковані матеріали українською мовою.

² Вперше Україна здійснила спробу вибороти незалежність 7 березня 1917 р., коли пройшли вибори керівного ядра Центральної Ради. У той день головою Української Центральної Ради був обраний відомий історик і громадський діяч М. Грушевський [Маньковська 1997].

інформації про вимірювання прагматичного потенціалу (можливого впливу на поведінку читачів) текстів україномовної преси 1917 року, що ми вважаємо *другим прошарком* аналізованої проблеми;

3) за нашими спостереженнями бібліографії від 1924 року до 2017 року, в українському науковому дискурсі відсутні описи результатів дослідження маркерів інмутації суспільства за матеріалами україномовної преси політично кризового 1917 року: зазначений факт є *третім прошарком* аналізованої проблеми.

Огляд літератури й попередніх досліджень з обраної теми, а також суміжних проблематик дозволив нам визначити вузлові аспекти й особливості ідентифікації та опису маркерів інмутації суспільства в текстах україномовної преси 1917 року. Таких аспектів вивчення ми виокремили декілька: історичний, журналістикознавчий, соціальноінжиніриний і психолінгвістичний.

Перший аспект – історичний – полягає у визначенні періодизації ключових подій 1917 року, що відбувалися на території сучасної України, яка була в складі Російської імперії, але здійснювала регулярні спроби бути незалежною й самостійною країною. Таку періодизацію слід, на нашу думку, здійснювати з позиції врахування глобальних подій, що відбувалися під час Української революції 1917–1921 років.

Варто зазначити, що нині існують декілька версій періодизації подій, що відбувалися в Україні 1917 року. Наприклад, існують періодизації, які спираються на події, що відбувалися лише після створення Української Центральної Ради (далі – скор. УЦР) (див: [Верстюк 2004; Гай-Нижник 2017; Гай-Нижник 2000; Гай-Нижник 2008; Жуковський 2003–2016; Солдатенко 1999; Форд 2017; Chris Ford 2007]). У нашому дослідженні варто звернути увагу на періодизацію подій 1917 року від січня до грудня, що передбачає розгляд

української преси, яка виходила до створення УЦР (тобто до 7 березня, або, за іншими версіями, 17 березня 1917 року).

Нами виявлені фактологічні розбіжності у визначенні дати ключової події 1917 року для незалежної України. На думку А. Жуковського, «Центральна Рада була заснована в Києві 17 березня (*підкреслено нами – О. Х.*) 1917 року за ініціативою Товариства українських поступовців (прогресистів) за участю інших політичних партій» [Zhukovsky 1984]. Разом із тим, за даними сайту «1917» датою створення Української Центральної Ради слід вважати «3–4 березня 1917 року» [1917 – Вікіпедія]. Оскільки між старим і новим стилями літочислення (хронології) 13 днів, можемо додати до дати «3–4 березня» (за старим стилем) 13 днів. Отримаємо нову дату, а саме – 16–17 березня (за новим стилем).

Порівняння дат «17 березня» (А. Жуковський) й «16–17 березня» (1917 – Вікіпедія) дозволяє констатувати відсутність точності, пояснити яку може лише довільна інтерпретація фактів автором матеріалу. Неточні дати створення Центральної Ради в Україні 1917 року стимулюють вільні інтерпретації дослідників і подальший довільний виклад історичних подій, що стрімко змінювалися кожний день березня 1917 року.

Необхідно зазначити, що, наприклад, В. Верстюк [Верстюк 2004], аналізуючи події Української революції в Україні 1917–1921 років, запропонував таку періодизацію (*римська нумерація періодів належить нам – О.Х.*):

I період (1917–1918) – війна Радянської України за підтримки РСФРР проти УНР;

II період (листопад – грудень 1918) – протигетьманське повстання, що очолила Директорія УНР, проти режиму П. Скоропадського;

III період (січень – серпень 1919) – воєнний конфлікт Директорії УНР із більшовицьким режимом;

IV період (осінь 1919) – армія УНР веде бої проти армії генерал-лейтенанта А. Денікіна;

V період (весна – літо 1919) – протистояння військових сил «білих» і «червоних»;

VI період (1918–1919) – українсько-польська війна на території Східної Галичини та Західної Волині;

VII період (1920) – польсько-радянська війна: спільний похід Армії УНР і 2-ї Речі Посполитої проти більшовиків;

VIII період (червень – листопад 1920) – опір більшовикам з боку Російської армії під командуванням генерал-лейтенанта П. Врангеля;

IX період (осінь 1921) – затухання повстанського руху з боку України як результат визнання української державності у формі «квазі-держави» – УСРР.

Іншу періодизацію подій 1917 року в Україні можна ідентифікувати, спираючись на данні А. Жуковського (А. Zhukovsky) [Zhukovsky 1984, т. 1] й О. Павлишина [Павлишин 1994–1999], які повідомляють про чотири Універсали. Враховуючи думки згаданих дослідників і трансформуючи офіційні історичні джерела (наприклад, [1917 – Вікіпедія; Винниченко 1990; Мироненко 1998; Ярош 2006: 36–43]), пропонуємо таку періодизацію:

1-й період – (3–4 березня, за новим стилем – 16–17 березня 1917 року) – створення Української Центральної Ради, або УЦР [1917 – Вікіпедія];

2 період (10 червня, за новим стилем – 23 червня 1917) – перший Універсал, яким декларувалася «автономія України в складі Росії» [Універсали Української Центральної Ради – Вікіпедія];

3 період (3 липня, за новим стилем – 16 липня 1917) – другий Універсал: «остаточну форму автономії України буде вирішено Установчими зборами Росії» [Універсали Української Центральної Ради 2017];

4 період (7 листопада, за новим стилем – 20 листопада 1917) – третій Універсал: документом було проголошено Українську Народну Республіку [Універсали Української Центральної Ради 2017];

5-й період (11–12 грудня, за новим стилем – 24–25 грудня 1917 року) – початок першої українсько-радянської війни: «після невдалої спроби в Києві, більшовики збирають альтернативний Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові, де проголошують Радянську Українську Народну Республіку» [1917 – Вікіпедія].

Дослідник П. П. Гай-Нижник запропонував розглядати такі етапи розвитку подій під час Української революції 1917 рік – 1921 рік (див. офіційний сайт П. Гай-Нижника [Гай-Нижник 2017]):

- перший етап (1917–1918) – Центральна Рада, УНР;
- другий етап (1918) – Українська Держава;
- третій етап (1918–1921) – Директорія, УНР.

Аналізуючи запропоновану П. П. Гай-Нижником диференціацію подій Української революції 1917 року – 1921 року за етапами, встановлюємо, що події 1917 року віднесені автором до першого етапу, який містить лише події, пов'язані зі створенням Центральної ради й Української Народної Республіки.

Аналіз думок В. Верстюка, В. Винниченка, А. Жуковського, О. Мироненко, О. Павлишина, Д. Яроша щодо періодів розвитку подій 1917 року, які відбувалися під час Української революції, дає нам право стверджувати таке:

1) кількість періодів є різною (за однією класифікацією – 3 періоди, за другою – 5, за третьою їх нараховується 9);

2) діапазон подій, які дослідники вносять до своїх класифікацій, залежить від їхньої фахової компетентності та загальної обізнаності в деталях історії розвитку подій в Україні 1917 року;

3) рисою, що об'єднує три аналізовані нами періодизації, є виокремлення трьох Універсалів, прийнятих Центральною Радою впродовж 1917 року, і вказування на початок війни Радянської України проти УНР.

Другий аспект вивчення ідентифікації та опису маркерів інмутації суспільства в текстах україномовної преси 1917 року є журналістикознавчий. Далі ми аналізуємо публікації результатів досліджень окремих авторів [Горевалов, 1997; Дмитрієнко, 1967; Заверталюк 1966; Крупський 1995; Крупський 1996; Крупський, 2004; Павлюк 2004; Сегеда 2010-1; Сегеда 2010-2; Сегеда 2010-3; Седіна 1966; Ткачук 1966], які тим або іншим чином здійснювали опис специфічних характеристик текстів, що друкувалися в україномовній пресі й виходили в Україні 1917 року.

Слід врахувати, що за період 1917 року, за даними В. Купрійчука, було видано 182 газети українською, російською мовами та двома мовами [Купрійчук, 2012]. За даними електронного ресурсу «Електронний архів Українського визвольного руху» [Електронний архів Українського, 2017], до числа газет, виданих 1917 року українською мовою, дослідники відносять такі:

	Дата	Нава		Автор
1.	1917	Газета "Український голос".	№ 25. Від 30.08.1917 року.	без автора
2.	1917	Газета Української партії Соціалістів-Револьюціонерів - "Боротьба"	№ 1 від 18.04-01.05.1917 року	без автора
3.	1917	Газета. Хвиля України.	№ 2. Від 1917 року.	без автора
4.	24.03.1917	Газета "Наше життя".	№1 24 березня 1917р.	Вікул С. , без автора
5.	24.03.1917	Газета "Стерно"	№1 від 24 березня 1917р.	без автора
6.	01.04.1917	Газета "Рідне слово"	№1. 1 квітня 1917р.	без автора

7.	травень 1917	Газета "Вісник" Українського Військового Генерального Комітету	№ 1 від травня 1917 року	без автора
8.	17.05.1917	Газета "Народня Воля".	№1. від 17.травня 1917р.	Ковалевський М.
9.	03.08.1917	Газета "Світова зірниця"	№2 3 серпня 1917р.	Волошиновський І.
10.	31.08.1917	Селянська спілка	№2-3 31 серпня 1917р	Генс А. , Литвиненко М. , Янко О.
11.	15.10.1917	Газета "Українська Республіка"	№1 від 15-30 жовтня 1917	Богацький П.
12.	23.11.1917	Газета "Вісник" Генерального Секретаріату УНР	від 23.11. 1917 року	без автора
13.	31.12.1917	Газета "Наша спілка"	№82 від 31 грудня 1917р.	Підпалій

Далі ми здійснимо аналіз лише декількох видань, зосереджуючись на тих виданнях (газетах і журналах), що виходили українською мовою й на території нинішньої України.

Про україномовну пресу 1917 року на Волині повідомляє І. Павлюк, який вважає, що «про україномовну пресу... можна вести мову, починаючи з 1917 року (часу виходу у світ «газети політичної, економічної та літературної» «Громадянин», 1917–1919, яку видавало на «історичній Волині» – у Житомирі товариство “Єднання” за редакцією М. Луцкевича)» [Павлюк, 2017]. Автор зазначає, що в пресі згаданого періоду фіксуються «щільні зв’язки реальності текстової з реальністю духовною». У газетах, що видавалися на Волині в 1917 році, І. Павлюк відслідковує «ідеологічну заангажованість мас-медіа у стані громадянських чи визвольних воєн» [Павлюк, 2017].

І. Павлюк, аналізуючи освітні видання Волині 1917–1939 років диференціює їх на такі групи:

- «рукописні часописи – Рівненської української гімназії, одноднівки»;

– «офіційні – «Вісті Товариства «Українська Школа» в Рівному» [Павлюк, 2017].

У згаданих виданнях дослідник знайшов частотні проблеми, які порушувала преса в 1917 році. До таких проблем І. Павлюк відносить обговорення «рівноправності української мови в школі», «однакові умови вступу до вищих навчальних закладів для української та польської, сільської і міської молоді» [Павлюк, 2017].

Аналіз праці І. Павлюка нашоухує на думку про те, що психолінгвістичними інструментами маніпуляції свідомістю читачів із боку авторів журналістських матеріалів слід вважати активне обговорення згаданих проблем. Маркерами інмутації суспільства можемо вважати саму появу в пресі 1917 року публікацій про нагальні проблеми української молоді держави.

Виникає питання про те, чому згадування в пресі 1917 року на території сучасної України про «нагальні проблеми української молоді держави» слід вважати маркерами інмутації. Відповідь проста: постання Української Народної Республіки (УНР) політики, які народилися на зламі руйнації Російської імперії та в період захоплення влади більшовиками, не визнавали навіть самої ідеї появи нової держави на території колишньої імперії. Саме тому УНР стала для таких політиків інмутацією, яка знаменувала собою внесення негативних змін у революційний підйом суспільства.

Досліджуючи основні тенденції формування редакційного та авторського контингенту в пресі українських збройних формувань першої половини ХХ ст., С. Сегеда згадує про специфічні риси публікацій в українських часописах 1917 року: «У багатьох випадках, – повідомляє дослідник, – у вихідних даних газет 1917–1921рр. значилося: «Редагує комітет», «Комісія»» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56]. Згадані маркери авторства текстів зустрічалися в таких часописах 1917 року:

- «Вістник Українського Військового Генерального Комітету»;
- «Вісти Українзапкомітету»;
- «Українська військова справа»;
- «Наш голос» (Центральний орган українських вояків на фронті й у тилу);
- «Бюлетень Комітету Південно-Західного фронту»;
- «Бюлетень інспекції національно-культурно-політичних справ Північної групи військ»;
- «Козацька думка»;
- «Вільна думка».

За даними С. Сегеди, перелічені видання «виходили в умовах фронту» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56], що мотивує певною мірою прагнення приховати імена справжніх авторів журналістських матеріалів.

С. Сегеда згадує про те, що в редакційних колективах перелічених часописів активно функціонував культурно-освітній відділ, який «у війську був прообразом сучасних виховних структур, і участь керівництва відділу в роботі редакції виконувала функцію контролю та управління пресою, що в період війни було важливим» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56]. На наш погляд, маркерами інмутації суспільства слід вважати саме згадані функції культурно-освітнього відділу у виданнях політично кризового 1917 року. Звідси логічним буде припущення про те, що жорсткий контроль із боку культурно-освітнього відділу в складі редакцій газет 1917 року, досить потрібний для воєнного часу, повинен був знаходити свою реалізацію в психолінгвістичних інструментах маніпуляції свідомістю читачів. До таких інструментів С. Сегеда відносить криптоніми і псевдоніми, причинами появи яких автор називає такі: «захист авторів і їх сімей від переслідувань; а також щоб опублікувати в

одному номері кілька матеріалів одного автора», «статті, що виражали офіційну думку» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56].

Цікавим, на наш погляд, фактом функціонування маркерів інмутації суспільства слід вважати появу військової преси в період 1917–1919 років. С. Сегеда повідомляє: «Аналіз редакторсько-авторського складу військових видань показує, що шляхи його формування пов'язані зі шляхами виникнення військової преси» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56]. Слід зважити на те, що аналіз «особи автора» військової преси ЗУНР–ЗОУНР, здійснений С. Сегедою, на перший погляд не дає підстав для виокремлення конкретних психолінгвістичних маркерів інмутації суспільства. Проте варто звернути увагу на такі дані, наведені дослідником:

- «вік редакторів охоплює з 23 до 48 років,
- 80% представники освіченої інтелігенції,
- 89% мали військові звання,
- 16% мали журналістський досвід роботи в цивільних друкованих виданнях» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56].

Наш аналіз наведених С. Сегедою фактів дозволяє констатувати те, що як віковий ценз, так і домінуюча більшість (80%) представників освіченої інтелігенції впливали на зміст і форму текстів, що друкувалися у виданнях 1917 року на території нинішньої України. Наявність у редакційних колективах і серед авторів журналістських матеріалів, написаних авторами, які мали військові звання (89%), визначала як лексичний, так і синтаксичний рівні текстів, що, без заперечення, можна вважати психолінгвістичними маркерами інмутації суспільства. До всього занотованого необхідно також додати й факт того, що лише кожний шостий з авторів журналістських текстів, що були написані в україномовних виданнях 1917 року на території нинішньої України, мав, за словами С. Сегеди, «журналістський досвід роботи в цивільних

друкованих виданнях» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56]. Без сумніву, такий невеликий показник підводить до висновку про те, що фаховими журналістські тексти аналізованого періоду вважати можна лише з певними обмовками. Разом із тим, саме відсутність журналістського досвіду ми вважаємо тим психолінгвістичним маркером, який досить серйозно міг вплинути на зміст і жанровий різнобій авторів видань 1917 року.

Цікавою, на наш погляд, особливістю експлікації маркерів інмутації суспільства, які були оприявлено завдяки психолінгвістичним інструментам маніпуляції свідомістю читачів, є те, що до редакцій військових видань 1917 року в Наддніпрянській Україні прийшли:

- «з цивільних національно-патріотичних видань;
- з російських військових видань, при яких виникали україномовні газети (як от «Салдатська думка», що виникла як додаток до «Солдатской мысли», а з 6 вересня 1917 р. стала називатися «Рідний курінь»);
- зі складу старшин і вояків армії» [Сегеда, 2006, с. 60].

С. Сегеда вказує на те, що серед згаданих фахівців було «більше людей, які здобули знання самоосвітою» [Сегеда, 2010, с. 49–56]. Вважаємо, що грамотність та журналістський досвід людей із самоосвітою не були високими, від чого якість видань 1917 року була низькою. Саме такий факт є маркером інмутації суспільства, якщо врахувати велику україномовну читацьку аудиторію, яка сподівалася рідною мовою знайти оперативну й точну інформацію про перебіг революційних подій на території УНР.

Наступним маркером інмутації суспільства стала актуальна парадигма п'яти–шести провідних тем у пресі 1917 року. Про таке повідомляє В. Купрійчук у дослідженні української преси 1917–1920 років як джерела вивчення державотворчих процесів гуманітарного розвитку в добу національної

революції. Автор стверджує, що «найважливішими напрямками» вивчення періоду Української революції, «що висвітлювалися в пресі», є:

- «розвиток української мови»;
- «активізація процесу створення державних структур освіти, науки, культури»;
- «розбудова національної початкової, середньої, вищої школи, зокрема заснування українських гімназій і ліцеїв, державних українських університетів, Академії наук України, Всеукраїнської бібліотеки АН України»;
- «шляхи активізації просвітницького руху, розвитку товариств "Просвіта" практично в усіх регіонах країни»;
- «становлення національної видавничої справи» [Купрійчук, 2012].

Із певною сміливістю можемо стверджувати, враховуючи результати дослідження В. Купрійчука, що специфікою актуальних публікацій у пресі 1917 року слід вважати підбір актуальних на той час тем культурно-просвітницького та державотворчого спрямування.

Аналіз результатів окремих журналістичкознавчих публікацій на предмет пошуку в них ідентифікації та опису маркерів інмутації суспільства в текстах україномовної преси 1917 року дозволив нам сформулювати висновки.

1. В Україні 1917 року видавалося 182 (100%) газети українською, російською мовами та двома мовами, зокрема 13 (7,1%) україномовних газет. Отже, решта 92,9% газет на той час виходили або російською мовою, або двома мовами. Зазначений факт свідчить, на наш погляд, про те, що, з одного боку, українська мова функціонувала в газетах; із другого боку, такий факт свідчить про невисокий рівень зацікавленості влади Російської імперії в культивуванні української мови до політично кризових подій кінця жовтня 1917 року.

2. Найтипівішими для газет 1917 року в Україні були декілька таких проблем: «рівноправності української мови в школі», «однакові умови вступу

до вищих навчальних закладів для української та польської, сільської і міської молоді» (за даними І. Павлюка); «розвиток української мови», «активізація процесу створення державних структур освіти, науки, культури», «розбудова національної початкової, середньої, вищої школи, зокрема заснування українських гімназій і ліцеїв, державних українських університетів, Академії наук України, Всеукраїнської бібліотеки АН України»; «шляхи активізації просвітницького руху, розвитку товариств "Просвіта" практично в усіх регіонах країни»; «становлення національної видавничої справи» (за даними В. Купрійчука).

3. Під багатьма журналістськими текстами, опублікованими в газетах 1917 року в Україні, не зазначалося авторство, що свідчило про страх дописувачів бути покараними за факти, викладені в їхніх матеріалах.

4. За спостереженнями С. Сегеди, вік редакторів газет, що виходили українською мовою 1917 року, «охоплює з 23 до 48 років», причому 80% з них були «представниками освіченої інтелігенції, 89% мали військові звання, 16% мали журналістський досвід роботи в цивільних друкованих виданнях» [Сегеда, Основні тенденції, 2010, с. 49–56].

Третій аспект вивчення ідентифікації та опису маркерів інмутації суспільства в текстах україномовної преси 1917 року є соціальноінжинірний.

Під терміном «соціальноінжинірний» розуміємо прагнення авторів і редакторів газет 1917 року, що виходили українською мовою на території сучасної України, інформувати читацьку аудиторію про спроби нової на той час радянської влади модулювати новий тип людини – більшовицький, прагнення представників якого формулювалося в чітких ленінських гаслах: «Земля – народу, фабрики – робочим», «Війна – палацам, мир – хижам». На жаль, про соціальноінжинірний аспект більшовицької й уенерівської преси ми не знайшли звіти колег про результати досліджень. Саме тому здійснили спробу стислого

оригінального дослідження з позиції триєдиного принципу соціоінженірного аналізу суспільства [Холод, 2015: 21–25].

Згаданий принцип спирається на визначення соціальної інженерії як триєдиного комплексу процесів, що спрямовані на:

1) ідентифікацію моделей соціальної активності (визначення одного оригінального явища, процесу з певної кількості інших, що є подібними до оригінального, але які відрізняються від нього);

2) на результати ідентифікації утворення нової (більш якісної) моделі соціальної активності суспільства;

3) прагматизацію дієвості й ефективності створених моделей соціальної активності суспільства.

Отже, далі описаний триєдиний комплекс процесів будемо називати триєдиним принципом реалізації соціальної інженерії, або соціальноінженірним аналізом (далі – СІ-аналізом).

Ілюструємо соціальну інженерію прикладом, у якому соціальна інженерія спирається на масмедійну активність суспільства й реалізується в ній.

Наприклад, у майбутньому з'явиться потреба вконструювання у свідомість суспільства віри в те, що для відчуття щастя кожному працездатному членові суспільства необхідно відпрацювати за добу 10 годин на виробництві матеріальних цінностей і 6 годин на виробництві духовних цінностей. За триєдиним принципом реалізації соціальної інженерії, що спирається на масмедійну активність суспільства, уже нині слід здійснити такі дії:

1) ідентифікувати моделі масмедійної активності, достеменно вивчити їх;

2) за результатами ідентифікації моделей масмедійної активності суспільства створити нові (більш якісні) моделі;

3) прагматизувати дієвість та ефективність створених моделей соціальної масмедійної активності суспільства.

Для узгодження дій соціальної інженерії з першим принципом (ідентифікація) спочатку слід виокремити моделі масмедійної активності суспільства. До таких моделей, наприклад, можемо віднести повідомлення новин на радіо та на телевізійних каналах щовечора в певному порядку:

- реклама;
- політика;
- економіка;
- суспільство;
- культура;
- спорт;
- погода;
- реклама.

Відомо, що новини на деяких телевізійних каналах (наприклад, «ICTV», «СТБ») уже декілька років тому змінили порядок подавання новинної інформації в передачах «Факти» та «Вікна-новини». Згадані зміни стосуються перш за все порядку розташування тематичних блоків. Замість політики та економіки, телеглядачам пропонуються новини з рубрики «Суспільство». Такий спосіб додавання нових елементів у модель трансляції новин не є утворенням нової моделі, але трансформаційним засобом може називатися.

Другий принцип СІ-аналізу, або реалізації соціальної інженерії (утворення нової моделі) передбачає пропонування таких змін у моделях масмедійної активності соціуму, які перетнуть межу критичної маси й набудуть ознак нових (більш якісних) моделей подавання новин. Наприклад, новини не будуть мати рубрикацію «політика», «економіка», «спорт», «суспільство», «культура», «спорт» чи «погода». Телеглядач сам буде обирати собі ті теми з різних рубрик, які йому хочеться переглянути (почути). Зміни за описуваним другим

принципом соціальної інженерії, що спирається на масмедійну активність суспільства, також є засобами трансформації свідомості суспільства.

Третій принцип СІ-аналізу передбачає прагматизацію дієвості та ефективності створених моделей соціальної масмедійної активності суспільства. У наведеному прикладі (про моделювання подавання новин за стандартними й штапованими рубриками) прагматизація фіксуватиметься в тому, що фахівці-масмедійники (журналісти й ті, хто дотичний до виробництва новин) не будуть пропонувати конкретні рубрики в конкретному штапованому й стандартизованому вигляді та порядку. Вони утворюватимуть бази новин за тематичним наповненням (за рубриками), але подавати їх не будуть. Прагматичність полягає в тому, що, наприклад, телевізійна аудиторія сама буде визначати місце сприйняття й час сприйняття інформації, яка їй потрібна. Як це буде забезпечуватися технічними гаджетами? Невідомо. Залишається тільки вірити в шалені темпи винахідництва в кібернетичному дискурсі.

Отже, за наслідками аналізу наведеного прикладу, який ілюструє процедуру здійснення СІ-аналізу, або триєдиного принцип реалізації соціальної інженерії, можемо констатувати: обговорюваний принцип:

- 1) дозволяє описувати явища соціальної інженерії;
- 2) є таким, що пояснює явища й процеси соціальних комунікацій у суспільстві;
- 3) розтлумачує зв'язок між старими й сучасними моделями масмедійної активності суспільства, з одного боку, і впливом на моделі активності суспільства в майбутньому, із другого боку;
- 4) детермінує об'єктивність стосунків і відносин між масмедіа й споживачами інформації саме в тих формах, які вимагає соціальний дискурс і пропонують моделі трансляції інформації.

Четвертим аспектом дослідження ідентифікації та опису маркерів інмутації суспільства в текстах україномовної преси 1917 року ми визначили психолінгвістичний.

Передусім, конкретизуючи термін «психолінгвістичний», констатуємо, що згаданим терміном позначатимемо в даному дослідженні ті процеси, що пов'язані з породженням чи сприйняттям мовлення. Психолінгвістичний підхід до вивчення інмутації суспільства, що відображалася в текстах україномовної преси 1917 року, спирався на діяльнісний підхід у психології, провідниками якого були І. Сеченов, Л. Виготський, О. Леонт'єв, П. Блонський, М. Басов, С. Рубінштейн. Пізніше психолінгвістичний підхід ґрунтується на культурно-історичній концепції Л. С. Виготського та його соратників й учнів. Виходячи з діяльнісного й культурно-історичного підходів, психолінгвістичним аспектом будемо вважати ті висновки, що спираються на ряд далі наведених тез.

1. Діяльність – це така одиниця вимірювання, у якій відображається синтез усіх процесів, властивих людині.
2. До складу сценарію діяльності входять мотив, мета, дії, операції, а також установки та результати діяльності.
3. Людська діяльність – це низка дій.
4. Діяльність є динамічною системою.
5. Різні діяльності слід класифікувати за різними ознаками (трудова, ігрова, пізнавальна діяльність).
6. Мовленнєва діяльність пронизує наскрізь будь-який вид психічної діяльності.
7. Мовленнєва діяльність у формі окремих мовленнєвих дій «обслуговує» всі види діяльності.
8. Мовленнєва діяльність є самоцінною, оскільки мотив, що збуджує її, не може бути задоволений жодним іншим видом психічної діяльності.

9. Мовлення – це сукупність окремих мовленнєвих дій.
10. Кожна мовленнєва дія має власну проміжну мету, але окремі мовленнєві дії виконують загальну мету всього акту діяльності.
11. Мовленнєва діяльність є частиною діяльності спілкування.
12. Усі психолінгвістичні події слід розглядати під кутом "діяльнісного фрейму".

Мовленнєва діяльність як акт, за пропозицією С. Рубінштейна, має чотири фази психічної діяльності: 1) мотивація, що призводить до інтенції та установки; 2) орієнтовні дії; 3) планування діяльності; 4) виконавча, чи фаза реалізації плану. За такою ж схемою, на думку Л. Виготського й О. Леонтєва, слід аналізувати й мовленнєву діяльність.

Отже, опис маркерів інмутації суспільства в текстах україномовної преси 1917 року будемо здійснювати за психолінгвістичними одиницями, які детально описав О. О. Леонтєв у шести таких постулатах:

- 1) постулат перший: одиницею психолінгвістичного аналізу є елементарна мовленнєва дія і мовленнєва операція (у винятковому випадку – акт мовленнєвої діяльності);
- 2) постулат другий: вихідна мовленнєва подія характеризується діяльнісним фреймом (така подія повинна містити основні ознаки діяльності: 1) предметність діяльності, тобто спрямованість на вихід за межі внутрішніх психічних процесів; 2) цілеспрямованість діяльності; 3) її вмотивованість; 4) ієрархічна ("вертикальна") організованість діяльності; 5) фазна ("горизонтальна") організація діяльності);
- 3) постулат третій: мовленнєва діяльність організована за "евристичним принципом";

4) постулат четвертий: психолінгвістична теорія повинна бути синтезом діяльнісного (процесуального) підходу й підходу, що враховує використання (відображення) планів та образів у такій діяльності;

5) постулат п'ятий: психолінгвістична теорія повинна враховувати принцип вірогіднісного прогнозування, за пропозицією Н. Бернштейна (1966) та І. Фейгенберга (1966);

6) постулат шостий: за О. Леонтьєвим, процеси сприйняття мовлення активні, тому що вони частково відновлюють процеси породження мовлення.

Враховуючи особливості чотирьох аспектів (історичний, журналістикознавчий, соціальноінжинірний і психолінгвістичний) досліджуваної нами проблеми відсутності знань щодо діапазону, структури і функцій психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні, ми визначили об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом дослідження було обрано психолінгвістичні інструменти маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі 1917 року в Україні. У якості *предмета дослідження* стала ідентифікація діапазону, структури й функцій психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні.

Мета дослідження полягала в пошуку й описі діапазону, структури й функцій психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні.

2. Методи й методика дослідження

Методологією подальшого дослідження стала система методів, які доцільні, на наш погляд, для досягнення поставленої мети. Серед обраних

методів були такі, що входили у три групи: загальнонаукові методи, теоретичні методи й практичні методи.

Для дослідження були обрані такі загальнонаукові методи:

1) *аналіз і синтез*, які допомогли нам відповідно спочатку розчленувати ціле (сукупність всіх можливих маркерів маніпуляції свідомістю читачів газет 1917 року в Україні) на його складники (наприклад, фонетичні, морфемно-словотворчі, лексичні, морфологічні, синтаксичні, текстові; граматичні, стилістичні; семантичні, прагматичні, семіотичні; етнолінгвістичні, соціолінгвістичні та психолінгвістичні), а потім з'єднати раніше виділені частини предмета дослідження в єдине ціле, що вивчалось (наприклад, психолінгвістичні маркери);

2) *метод абстрагування* як відволікання від ряду властивостей і відносин досліджуваного явища й зосередження на властивостях і відносинах, які цікавили нас у дослідженні (наприклад, в одному випадку ми відволікли свою увагу від політичної заангажованості україномовних періодичних видань 1917 року й зосередилися на тих психолінгвістичних маркерах, які здатні були довести висунуте передбачення; в іншому випадку нам довелося відволіктися від дотримання суворої класифікації психолінгвістичних маркерів з метою встановлення їхньої кореляції з політичними орієнтаціями певних україномовних періодичних видань політично кризового 1917 року);

3) *метод класифікації*, завдяки якому ми розподілили досліджувані об'єкти в групі залежно від їхніх ознак і фіксування закономірних зв'язків між групами в системі конкретної галузі знань (наприклад, після ідентифікації ознак психолінгвістичних одиниць, що фіксувалися в журналістських матеріалах, ми зіставили ключові ознаки й поєднали їх в окремі групи, які за критеріями ідентифікації одиниць аналізу наукової галузі «Соціальні комунікації» дозволяли нам утворити нові групи маркерів).

Із числа теоретичних методів ми обрали такі:

1) *гіпотетико-дедуктивний метод*, який дозволив нам сформулювати гіпотезу дослідження й завдяки індуктивно-дедуктивному способу мислення довести істинність висунутого передбачення;

2) *аксіоматичний метод* дослідження, що передбачав висування положень, які не потребують доведення, і виведення на їхній основі тез, що утворили аксіоматичну теорію (до таких положень ми віднесли, наприклад, твердження про те, що Українська революція відбулася в період від 1917 року до 1921 року;

3) *статистичний метод* як визначення середніх значень, що характеризують усю сукупність досліджуваних предметів (у своєму дослідженні ми зверталися до статистичних методів, наприклад, тоді, коли з'являлася необхідність встановлення конкретної кількості психолінгвістичних маркерів у певному журналістському матеріалі).

Серед практичних методів дослідження нами були обрані такі:

1) *спостереження* як цілеспрямоване й організоване сприйняття предметів і явищ (наприклад, ми цілеспрямовано й організовано сприймали журналістські матеріали україномовних газет, що видавалися на території України в політично кризовому 1917 році);

2) *метод опису* застосовували як фіксацію результатів згаданого спостереження;

3) *метод вимірювання* нам знадобився як процес порівняння отриманої в дослідженні величини з еталоном (наприклад, ідентифіковані нами психолінгвістичні маркери ми порівняли зі сталими й описаними раніше іншими дослідниками психолінгвістичними одиницями).

Методикою дослідження нами були визначені такі пошукові процедури:

- 1) відбір тих друкованих україномовних періодичних видань, що виходили на території України впродовж політично кризового 1917 року;
- 2) формулювання гіпотетичного визначення психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів україномовних періодичних видань 1917 року, що виходили на території тогочасної України;
- 3) формулювання визначення маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні;
- 4) пошук й опис, а також визначення діапазону психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні;
- 5) визначення структури й функцій психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні.

За першою дослідницькою процедурою нам необхідно здійснити відбір тих друкованих україномовних періодичних видань, що виходили на території України впродовж політично кризового 1917 року. До згаданих видань були віднесені 53 газетних видання, інформація про які була доступною для нас під час пошукового процесу (див. Додаток 1).

Дослідник В. Купрійчук (Купрійчук, 2012) повідомляє про те, що за хронологічним принципом кількісні показники друкованих видань, що виходили в 1917 році, дорівнював 182 (Купрійчук, 2012). Разом із тим, є й інший показник (за 1917 рік виходило 172 видання), який називає С. Наріжний (Наріжний, 2018), посилаючись на історико-бібліографічний етюд В. Ігнатієнка. Останній називає число 84 газети, що виходили на території України 1917 року (Ігнатієнко, 1926). Таким чином, нами не виявлена інформація про ще 31 газетне видання, що виходило в Україні впродовж календарного 1917 року.

Обґрунтування гіпотези дослідження

Згідно з другою дослідницькою процедурою нам необхідно здійснити формулювання гіпотетичного визначення психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів україномовних періодичних видань 1917 року, що виходили на території тогочасної України. Ми передбачили, що психолінгвістичні інструменти маніпуляції свідомістю читацької аудиторії в україномовних газетних виданнях 1917 року можна диференціювати на такі 5 груп породження/сприйняття продуктів діяльності журналістів-дописувачів:

1 група – фоносемантиконна (вплив поєднання звуколітер на формування образів у свідомості читачів); *критерій аналізу*: показники співвідношення «поганих» (наприклад, ЖЗК, ЩРЦ, ЦРЖ, НГР, ДСТ) і «гарних» (наприклад, ЛЬК, ПЛЬ, ВСП, ЙСЬ, ВСЬ) сполук 3-х звуколітер.

2 група – вербосемантиконна (вплив семантики лексичних одиниць та їхніх поєднань на сприйняття журналістської продукції); *критерій аналізу*: рівень кореляції між позитивним/негативним образом, створеним в уяві реципієнтів після ознайомлення з журналістським текстом, і якісним показником (індексом, наприклад, емпатії) вживаної в ньому лексики;

3 група – синтагмосинтаксиконна (вплив синтаксичних структур на процеси сприйняття аудиторією змісту газетних публікацій); *критерій аналізу*: співвіднесення показників синтаксичної структури речень (ССР) та їхніх типів і показників якості (швидкості й поновлюваності змісту ССР);

4 група – текстопрагматиконна (вплив тексту на читача); *критерій аналізу*: виявлення показників зміни моделей поведінки реципієнта після ознайомлення з журналістським текстом;

5 група – вербо-графіко-семіотична, або креалізована (карикатури з підписами, світлини з підписами, геральдика як засоби формування

завершеного візуального образу, що породжується дискурсом³ [Дискурс]); *критерій аналізу*: вимірювання якості образу, створеного в уяві реципієнта журналістським текстом.

У якості припущення далі називаємо по два приклади гіпотетичних психолінгвістичних інструментів, які цілеспрямовано/нецілеспрямовано з маніпулятивною метою застосовувалися дописувачами для здійснення впливу на свідомість читацької аудиторії. Гіпотетичний характер такі психолінгвістичні інструменти мають тому, що не можуть бути доведені експериментальним шляхом, оскільки від року виходу у світ (1917) газетних видань до теперішнього часу минуло більше століття. До того ж, за епістемним принципом аналізу процесів сприйняття й впливу газетних матеріалів на читацьку аудиторію слід враховувати систему знань конкретної історичної епохи, що сьогодні не є достовірним, оскільки наукові монографії фахівців-істориків зазнали значний вплив із боку панівної ідеології, що змінювалася за минуле століття декілька разів. Отже, разом з ідеологією підлягали змінам і кути висвітлення проблемних моментів в описі історичних фактів. Саме тому в подальшому дослідженні ми будемо спиратися на власний суб'єктивний досвід (див.: Холод, 2004а; Холод 2004б; Холод, 2004в; Холод, 2007; Холод, 2010; Холод, 2014; Холод, 2015; Холод, 2016; Холод, 2018) ідентифікації психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю аудиторії.

Гіпотеза дослідження

Спираючись на обґрунтування гіпотези, ми сформулювали її таким чином: у текстах сторінки 1 дванадцяти україномовних періодичних видань 1917 року, що виходили впродовж року на території тогочасної України, було застосовано психолінгвістичні інструменти маніпуляції свідомістю читачів у формі так

³ **Дискурс** (фр. discours — промова, виступ, слова, розмова (на тему)) – «у широкому сенсі складна єдність мовної практики і надмовних факторів (значима поведінка, що маніфестується в доступних почуттєвому сприйняттю формах), необхідних для розуміння тексту, єдність, що дає уявлення про учасників спілкування, їхні установки й цілі, умови вироблення і сприйняття повідомлення» [Дискурс] .

званих «гарних» і «поганих» сполук 3-х–5-ти звуколітер (у значенні А. П. Журавльова). Було передбачено, що згадані психолінгвістичні інструменти мали свій діапазон, структуру й виконували певні функції та можуть розглядатися як маркери інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні.

Результати й обговорення

До критеріїв відбору дослідницького матеріалу ми віднесли такі:

- 1) аналізу підлягають журналістські матеріали першої сторінки 12-ти газетних видань 1917 року (із кожного видання аналізується одна перша сторінка);
- 2) за політичною орієнтацією для аналізу обираються органи друку різних політичних суб'єктів: Партія Соціалістів-Революціонерів незалежних, Генеральний Секретаріат УНР, Всеукраїнська рада солдатських депутатів, Українська Центральна Рада, Одеський комітет Бунду, Товариство «Просвіта», Український православний Церковний Собор, Українська партія Соціалістів-Революціонерів, Центральний Український кооперативний комітет, Українська селянська спілка, Українська соціал-демократична робітничка партія.
- 3) аналізуються як вербальні, так і невербальні (зображальні) матеріали, опубліковані на перших сторінках;
- 4) із метою дотримання об'єктивності для аналізу першої сторінки за методом випадкових чисел були обрані 12 газет за 12 місяців 1917 року.

Враховуючи перелічені критерії, нами було обрано такі газетні видання:

- 1) **«Боротьба»** (орган Центрального Комітету Української Партії Соціалістів-Революціонерів), № 2 від 8 травня 1917 року, с. 1;
- 2) **«Вістник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки»** – газета, офіційний орган Генерального Секретаріату УНР. Виходив у Києві з листопада 1917 до початку 1918 замість «Вістей з

Української Центральної Ради». Друкував акти Генерального Секретаріату та інших державних органів. У січні 1918 став називатися «Вістником Ради Народних Міністрів Української Народньої Республіки» (Вістник генерального секретаріату Української Народньої Республіки, 2019).

3) **«Вістник Української Центральної Ради у Києві»** – «офіційний друкований орган Генерального Секретаріату Української Центральної Ради. Був продовженням журналу «Вісті з Української Центральної Ради». Видавався в Києві з листопада 1917 року. До кінця 1917 вийшло 8 чисел. Виходив до травня 1918. Кілька разів змінювалася назва — спочатку на «Вісник Генерального Секретаріату УНР», потім — «Вісник Ради Народних Міністрів УНР». Друкував матеріали державно-урядового характеру. Під час Української Держави видання продовжувалося під назвою «Державний вістник»» (Вісник Генерального Секретаріату України, 2019);

4) **«Конфедералистъ»** (створена 09.12.1917) № 4 від 09.12.1917 року. Автори: Маєвський А. Організація-видавник: Партія Соціалістів-Революціонерів незалежних. Дата створення: 09.12.1917. Місце створення: Київ (Конфедералистъ. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019);

5) **«Наше життя»** №1, 21 березоля (березня) 1917 року. «Орган Петроградського комітету Української Соціал-Демократичної робітничої партії» (Наше життя. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019);

6) **«Рідне слово»** – «тижневик, заснований Синьожупанниками 1917 року у Білій Підляській, з грудня 1918 до лютого 1919 виходив у Береста. Редактори — М. Соловійчук (Терешко) і А. Савчук. Видавництво «Рідне слово» видало Календар Української Громади у Білій Підляській на 1918 р. та популярні книжечки» (Рідне слово, 2019);

7) **«Світова Зірниця»** – «тижневик (у 1913 двотижневик) для селян, виходив у Могилеві-Подільському (1906 – 07), у селі Пеньківці (1908–1911), у Києві (1912-13 і 1917) та у Кам'янці-Подільському (1920). Видавець і редактор – Й. Волошиновський. «Світова зірниця» багато уваги приділяла сільсько-господарським і кооперативним справам. [1906] року виходила ярижкою (Світова Зірниця. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019);

8) **«Селянська Спілка»** – №2-3 від 31 серпня 1917 р. «Автори: Янко О., Литвиненко М., Генс А. Організація-видавник: Губерніяльна Рада Селян Депутатів. Дата створення: 31.08.1917. Місце створення: Полтава» (Селянська Спілка. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019);

9) **«Стерно»** – №1 24 березня 1917 р. (Орган Головної Української Студентської Ради в Києві) (Стерно. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019);

10) **«Українська республіка»** – Автори: Богацький П. Організація-видавник: невідомо. Дата створення: 15.10.1917. Місце створення: Київ» (Українська республіка. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019);

11) **«Український Голос»** – № 25 від 30.08.1917 року. «Автори: без автора. Організація-видавник: невідомо. Дата створення: 1917. Місце створення: без місця» (Український Голос. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019);

12) **«Хвиля України»** – № 2 від 1917 року. «Автори: без автора. Організація-видавник: Електро-друкарня М. І. Біляєва. Дата створення: 1917. Місце створення: Хабаровськ» (Хвиля України. Електронний архів Українського визвольного руху, 2019).

Третя дослідницька процедура передбачала формулювання визначення маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917

року в Україні. Ми сформулювали таку дефініцію в робочому порядку: маркерами інмутації суспільства в україномовній пресі аналізованого року слід вважати вказівники змін моделей поведінки суспільства на гірше. Такі вказівники (маркери) можуть бути різних видів і форм (вербальні, невербальні). До вербальних маркерів інмутації суспільства в пресі ми віднесли фонетичні, лексичні, синтаксичні, текстові. До невербальних – особливості локалізації текстів, світлини, геральдичні зображення, графічну розмітку сторінки.

Результати й обговорення

За четвертою дослідницькою процедурою далі ми здійснюємо пошук й опис, а також визначення діапазону психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні.

Із вказаною метою ми здійснили асоціативний психолінгвістичний експеримент, результати якого зафіксовані в електронній програмі «Опитування», що функціонує на електронному ресурсі <https://docs.google.com/forms>.

За дослідницькою процедурою ми сформували бланк експерименту в двох формах: для анонімного електронного опитування (див. бланк на електронному ресурсі <https://docs.google.com/forms>) та у формі бланку-таблиці (для адресної розсилки листами завдяки електронній пошті на електронному ресурсі <https://mail.ukr.net>; див. Додаток 1). В експерименті взяли участь 66 осіб віком від 15 до 80 років мешканців України (різних міст і селищ, фіксація яких не відбувалася за умовами експерименту). Експеримент здійснювався завдяки адресній розсилці 425 особам двома шляхами:

- 245 користувачам соціальної мережі «Фейсбук»;
- 180 адресатам електронної пошти <https://mail.ukr.net>

На наш дослідницький запит, здійснений у соціальній мережі «Фейсбук», відповіді надіслали 59 добровільних досліджуваних і лише 7 адресатів електронної пошти <https://mail.ukr.net>. Таким чином, у нашому асоціативному експерименті у формі опитування взяли участь 66 добровільних досліджуваних.

Аналіз отриманих результатів дозволив нам зафіксувати певні особливості, які ми виклали в декількох пунктах.

1. За віковими категоріями досліджувані розподілилися таким чином:

– 15–22 – 20,3%;	– 46–55 – 13,6%;
– 23–33 – 25,4%;	– 56–65 – 5,1%;
– 34–45 – 32,3%;	– 66–80 – 3,4%.

Отже, досліджуваних віком від 15 до 55 років була зафіксована більшість, що дорівнює 91,5%, від 56 років до 80 років – 8,5%. Іншими словами, ми зафіксували результати жінок не пенсійного віку (15–55 років), а чоловіків – за 5 років до виходу на заслужений відпочинок (15–55 років).

2. Нами було встановлено, що в асоціативному експерименті зі 100% брали участь такі категорії респондентів: виконавці (із вищою освітою – 67,8%), керівники первинної ланки (від 5 до 15 підлеглих) – 10,2%, допоміжні працівники (без вищої освіти) – 8,5% та по 1,7% такі 8 категорій респондентів: керівник середньої ланки (від 15 до 50 підлеглих), керівник високої ланки (від 50 до 150 підлеглих), керівник найвищої ланки (від 150 і більше підлеглих), допоміжний працівник (із вищою освітою), науковий співробітник, «університетський викладач», «викладач вишу та керівник НУО», «студент(-ка)». Отже, більшість респондентів склали досліджувані, які мають вищу освіту – 91,5%.

3. Оскільки ми здійснювали пошук психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні, остільки

значимо, що, на нашу думку (див. результати наших попередніх досліджень, а саме: Холод, 2004а: 171–176; Холод, 2004б: 242–250; Холод, 107–117; Холод, 2007: 228–242; Холод, 2010, 45–49; Холод, 2014: 20–26; Холод, 2015: 21–25; Холод, 2016: 73–82) тексти, які негативно впливають на читачів, містять так звані «погані» звуколітери (термін О. П. Журавльова в оригіналі записується російською мовою як «звукобуквы»; див.: (Журавлёв, 1991) на кшталт [ЦТВ], [СТР], [ДЪМ], [ЙШЛ], [ГЖР], [НСТВ], [ВСЬК], [ДКР] та ін. Під «поганими», або «неприємними» ми має на увазі ті сполучення літер, які читаються, що викликають неприємні асоціації або спогади в читачів (слухачів). Відповідно «приємні» звуколітери (наприклад, [ЛЬК], [ЙСЬК], [ЗЬК], [ЛЬН], [ТЬС], [СТЬ], [РЬК], [СТВ] та ін.) навпаки асоціюються в читачів із приємними, добрими й хорошими спогадами, отже, тексти, що містять такі сполучення, також сприймаються як добрі. У цьому плані варто пригадати результати дослідження В. П. Белянїна (Белянин, 2000), у якому автор запропонував ідентифікувати «світлі» й «темні», «красиві», «веселі», «складні» та ін. тексти в художній літературі.

4. Спираючись на результати попередніх досліджень, ми здійснили аналіз 12 текстів, які були опубліковані в україномовних газетах і видані впродовж 1917 року на тій території, яка тепер належить Україні. За результатами наших ідентифікацій були складені табл. 1а–12а, табл. 13-1 і 13-2 (див. Додатки 2–14). Аналіз згаданих таблиць дозволив нам виокремити найчастотніші сполучення звуколітер, що були вжиті в текстах, опублікованих на першій сторінці 12-ти газет. Таким чином ми ідентифікували 12 найвищих показників частотності по кожній газеті, що склало діапазон від 4,9% до 17,8%. До числа частотних потрапило 31 сполучення звуколітер (див. далі, а також – табл. 14 у Додатку 15):

ТЬС (ТЬС'), ЛЬН, НТР, ТЬБ	ЦТВ, ВСЬК, НСТВ, СТЬ, ЛЬК,	ДСТ, СПР, Х СТ, СЬН, СТР,
(ТЬ Б), ЗЬК, ЙШЛ (Й ШЛ),	ТЬ Н, ДСЬК, ДКР (Д КР), СТВ,	ДПЛ, ДЬМ.
НСЬК, ЙСЬК, НГР, ЛЬШ, ДНЬ,	ЛЬСТВ, РЬК, РСЬК, ТЬК (ТЬ К),	

5. Перелічені сполучення звуколітер були оформлені у вигляді бланку (див. Додаток 1) і розміщені на електронному ресурсі <https://docs.google.com/forms>, про що інформація була повідомлена конкретним адресатам. Окрім такого способу проведення вимірювання ми також надіслали завдання у вигляді таблиці (див. Додаток 15 табл. 14) завдяки електронному ресурсу <https://mail.ukr.net> на конкретні адреси респондентів. До учасників експерименту ми звернулися з таким текстом та інструкцією:

ОПИС ТАБЛИЦІ

1. Після слів «Бланк експерименту» є три рядки: «Вік досліджуваних», «Вид занять», «Спеціальність», прошу заповнити їх.
2. Далі подана таблиця, що складається з двох частин («Частина 1» і «Частина 2»). У таблиці є 4 рядки. У другому рядку вгорі вписано сполучення (наприклад, «ТЬС», «ЛЬН», «НТР» тощо), у третьому рядку вгорі подано номери сполучень.

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖУВАНИХ

Прожу ознайомитися з поданими сполученнями й, не розмірковуючи, уписати в четвертому (порожньому) рядку одну з літер: «Г», що означатиме «гарне сполучення», або «П», яке означатиме «погане сполучення, або «НЗ», що розшифровується як «не знаю».

6. Після обробки й інтерпретації отриманих даних ми дійшли висновків про те, що серед частотних (40% і більше) *гарних (Г)* і *поганих (П)* звуколітер респондентами були визначені такі (див. табл. 16–17 далі).

7. Оскільки «гарних» для респондентів виявилось 30 звуколітер, ми звернули увагу на найчастотніші з них (із показниками від 70% до 100%). Таких виявилось 13 (див. далі):

СПОЛУЧЕННЯ ГАРНИХ ЗВУКОЛІТЕР

- 7.1. ЛЬН, ИСЬК – по 100% кожне сполучення;
- 7.2. СТЬ, ЙШЛ, ЛЬК – по 85,7% кожне сполучення;

7.3. СТВ, ЛЬСТВ, РЬК,

СПР, ЗЬК,

7.4. СТР, ЛЬЩ, ТЬС – по 71,4% кожне сполучення.

8. Загальна кількість частотних (від 40% і більше) «поганих» для респондентів сполучень звуколітер склала 14.

9. Оскільки до статусу найчастотніших нами було віднесено лише ті, які мали показники від 70% до 100%, до таких потрапили лише 6 (див. далі):

СПОЛУЧЕННЯ ПОГАНИХ ЗВУКОЛІТЕР

9.1. НГР – 85,7%;

9.2. ДКР, ЦТВ, ДСТ,

ХСТ, ДПЛ – по 71,4% кожне сполучення.

Усі високочастотні як «гарні», так і «погані» сполучення звуколітер, показник частотності яких має діапазон від 70% до 100%, ми в робочому порядку будемо вважати такими, завдяки яким автори несвідомо маркували свої журналістські тексти. Звідси випливає висновок про те, що ті журналістські тексти, які мали у своєму складі найчастотніші (від 70% до 100%) сполучення звуколітер, можуть вважатися за своїми смислами відповідно або «гарними», або «поганими» для сучасних реципієнтів-читачів. Зробимо зауваження: наше припущення щодо того, що сучасні (2019 року) реципієнти-читачі не адекватно (у порівнянні з реципієнтами-читачами 1917 року) сприймали смисли звуколітер, якими були насичені журналістські тексти того часу, не може вважатися ні доведеним, ні спростованим із декількох причин.

Причини, що зробили отримані результати як такі, що не можуть вважатися релевантними, або як такі, що не можна вважати кореляційними, оскільки їх порівняння слід вважати науково неетичними й некоректними, ми назвали нерелевантними причинами. Ті фактори, які свідчили про подібність

політичних і суспільних умов існування українського суспільства між 1917 роком і 2019 роком, ми вважали такими, що стимулювали появу причин, які можна вважати релевантними.

Далі ми подаємо перелік нерелевантних і релевантних причин. Зауважимо, що саме останні, релевантні причини, дозволили нам вважати припустимим здійснення дослідження, результати якого ми описуємо.

Причини нерелевантності

По-перше, політичний і суспільний дискурс 1917 року й аналогічний дискурс 2019 років повністю не співпадали, оскільки наш асоціативний експеримент проводився в період за 3 місяці після виборів Президента України (2019, коли до влади прийшов В. Зеленський) і за 1 місяць після виборів до Верховної Ради України, результати яких повністю змінили політичний малярнок України.

По-друге, слід врахувати епістеми досліджуваних (від слова «епістема», що означає «рівень знань певної історичної епохи», або «культурно-пізнавальне апріорі, що складає умови можливості форм культури й конкретних форм знань певної історичної епохи, причому її основу складають приховані структури, що визначають спосіб упорядкування «речей» у «словах» і які виявляються в системі синхронічних ізоморфізмів культурних феноменів» (Визгин, 2001)). Якщо епістема читачів газет 1917 року спиралася на невеликий багаж політичних і суспільних знань, то епістема читачів 2019 року зумовлена майже відсутністю паперових газет, які замінили їх електронні версії, інтерфейси новинних сайтів тощо.

Причини можливої релевантності.

По-перше, впродовж неспокійного в політичному плані 1917 року в Україні відбувалися різкі зміни (влади, суспільного устрою, культурного життя), які мотивувалися стрімким перебігом подій: лютнева революція,

зречення престолу Миколою II, семимісячна (від лютого до жовтня) діяльність Тимчасового Уряду, створенням нової країни – Української Народної Республіки (УНР). У 2019 році впродовж року також відбулися зміни у владі й світогляді людей, оскільки стара влада не дала країні того, що очікували люди, а нова влада пообіцяла здійснити кардинальні зміни в суспільному та політичному ужитті країни. У 1917 році вже четвертий рік ішла війна Російської імперії з Німеччиною, яка почалася 1914 року. У 2019 році вже шостий рік відбувалися з юридичного боку незрозумілі бойові дії на Сході України, які в народі назвали війною Росії з Україною, що почалася 2014 року. В обох випадках (і 1917 року, і 2019 року) суспільство вже втомилося від фізичних і матеріальних втрат і хотіло миру. Загальний суспільний настрій 1917 і 2019 років був формально подібний, що дало нам право проводити дослідницькі паралелі й здійснити асоціативний експеримент щодо встановлення ступеня оцінки журналістських текстів по шкалі «гарний – поганий».

По-друге, не звертаючи уваги на те, що епістема читачів паперових газет 1917 року суттєво відрізняється від епістем читачів паперових й електронних газет 2019 року, закономірності сприйняття новин, що повідомлялися у виданнях газет та їхніх електронних варіантах, збігаються в декількох моментах. Ідеться про два моменти.

1. Момент перший: високий рівень довіри реципієнтів як у 1917 році до друкованого слова в газеті про політичні зміни в державі⁴, так і в 2019 році – до

⁴ Далі подаємо скорочений перелік політичних подій, що відбувалися в Україні впродовж 1917 року й які активно висвітлювалися в українських газетах (неочікувана народом інформація у вечірніх київських газетах від 3 березня 1917 року про те, що влада в Петрограді належить Тимчасовому уряду; створення 4 березня Української Центральної Ради; знесення 15 березня пам'ятника П. Столипіну; Всеукраїнський національний з'їзд, що відбувся 6–8 квітня; Перший Всеукраїнський військовий з'їзд – 5–8 травня; Урядове повідомлення про початок будівництва автономного ладу в Україні; Перший Універсал (проголошення автономії в складі Росії) – 10 червня; Другий Універсал (відмова від автономії України до рішення Всеросійських установчих зборів) – 3 липня; невдале повстання «полуботківців» – 5 липня; озброєна провокація донських козаків та кірасирського полку в Києві проти військових полку ім. Б. Хмельницького – 26 липня; відкидання Тимчасовим урядом Росії Статуту Генерального секретаріату України – 4 серпня; III Всеукраїнський військовий з'їзд (пропозиція створення Української Демократичної Республіки, або УНР) – 20 жовтня; українізація 34-го й 6-го армійських корпусів – серпень–вересень; більшовицьке повстання в Києві – 26 жовтня; Третій Універсал (проголошення Української Народної Республіки) – 7 листопада; створення Українського фронту Чинної армії УНР – 23 листопада; початок участі української делегації в мирних переговорах у м. Брест – 1 грудня; збройний конфлікт між червоногвардійцями, військовими моряками й гайдамаками в м. Одеса – 30 листопада – 1

друкованого слова в електронних виданнях газетного типу й варіантах паперових видань (газет), на сторінках яких висвітлювалися новини очікуваних народом політичних змін (PR-кампанія до і під час виборів Президента України в період від 31 грудня 2018 до 21 квітня; PR-кампанія до і під час позачергових виборів до Верховної Ради України в період від 19 червня до 21 липня; під час перших тижнів роботи новообраного парламенту України в період від 29 серпня до кінця року);

2. Момент другий: відомо, що будь-які новини, зокрема й політичного доленосного для країни характеру, завжди сприймаються й розповсюджуються миттєво, незалежно від того, чи вони відповідають істині, чи не відповідають. Причому особливість сприйняття політичних важливих новин у перші години їхньої появи не піддаються сумніву, навіть не зважаючи на циркулювання в інформаційному просторі новин фейкового (від англійського «fake», що означає підробка, фальсифікація) спрямування. Отже, саме така особливість сприйняття політичних важливих новин дозволила нам вважати доцільним здійснення практичного версифікаційного дослідження у вигляді асоціативного експерименту.

Гіпотеза.

Перелічені й стисло описані два моменти подібності читацького сприйняття політичних новин в газетах та їхніх електронних варіантах дали нам право висунути *дослідницьку гіпотезу* про те, що сприйняття журналістських текстів, які мають у своєму складі високочастотні сполучення «гарних» і «поганих» звуколітер, дозволить встановити рівень сприйняття сучасними читачами текстів 1917 року. Крім того, результатами асоціативного експерименту ми мали намір ідентифікувати конкретні маркери епістемної інмутації суспільства, експліковані психолінгвістичними інструментами

грудня; Всеукраїнський з'їзд Рад – 4 грудня; альтернативний киявському I Всеукраїнський з'їзд Рад у м. Харкові (проголошення Української Народної Республіки робітничих, сільських, солдатських і козацьких депутатів) – 11–12 грудня) (Нариси історії української революції 1917–1921 років, 2011; Савченко, 2006).

маніпуляції свідомістю читачів в україномовній пресі політично кризового 1917 року. Маємо зазначити, що маніпулятивними інструментами ми називаємо високочастотні «гарні» і «погані» звуколітери, характер яких було виявлено в експериментальному порядку.

Вважаємо необхідним уточнити інформацію щодо характеру інструментів, які ми назвали маніпулятивними. Як відомо (наприклад, Баукин, 2007; Доценко, 1997; Aglietta M., Reberioux A., Babiak P., 1996: 12–17; Aglietta M., Reberioux A., Babiak P., 2000. pp. 287–311; Crawford, 2007; Hofer, 1989: 91–101; Stern, 2008), маніпуляція ідентифікується під час спроб однієї особи змінити поведінку іншої (Доценко, 1997). У нашому дослідженні неможливо зафіксувати таку зміну з очевидних причин часового проміжку між нами як дослідниками й читачами як досліджуваними реципієнтами. Саме тому ми звернулися в гіпотетичному плані до реципієнтів-читачів сьогодення, тобто 2019 року. Наше прагнення спиралося на гіпотезу про те, що закономірності сприйняття газетних текстів та сполук звуколітер кардинально не змінилися за 102 роки, які пройшли від часу появи в друці аналізованих журналістських текстів.

Оскільки факт маніпуляції можна зафіксувати лише практичним шляхом, як згадувалося раніше, ми застосували оригінальну методику (практичну дослідницьку процедуру). Суть методики полягала в тому, що ми, маючи результати асоціативного експерименту щодо визначення досліджуваними смакового характеру («гарне», «погане») сполучення звуколітер, співвіднесли їхню кількість у кожному з 12 аналізованих газетних текстів і підраховали їхній кількісний склад. Результати такого співвіднесення було відбито в таблицях 1А–12А (див. Додатки 2–13). Аналіз отриманих даних дозволив нам скласти підсумкову табл. 18 (див. Додаток 20).

Після введення в табл. 18 інтерпретованих нами даних з'явилася необхідність додавання нового критерію аналізу, а саме – виявлення психосемантичних маркерів-концептів, які в одному-двох словах означають загальний емоційний настрій і зміст журналістського тексту. Згадана інтерпретаційна дослідницька процедура дозволила виявити 24 таких маркерів-концептів (перелік подано за абеткою):

1. Вияв терпіння
2. Віра
3. Декларування
4. Зазиви (загальні)
5. Зазиви (навчатися грамоті)
6. Зазиви (до справедливості)
7. Застереження
8. Критика
9. Надія
10. Незгода
11. Обговорення перспектив
12. Обурення
13. Піднесення
14. Позитивні наміри
15. Пояснення
16. Прохання
17. Радість
18. Рішучість
19. Скарги
20. Співчуття
21. Сум
22. Сумніви щодо ролі інтелігенції
23. Тлумачення
24. Упевненість

У робочому порядку кожному маркеру-концепту було надано коефіцієнт, який вимірює ступінь прояву семантики маркеру за шкалою семантичного диференціалу Ч. Осгуда: «дуже позитивний (+3) – позитивний (+2) – менш позитивний (+1) – нейтральний (0) – менш негативний (–1) – негативний (–2) – дуже негативний (–3)» (див. рис. 1 далі).

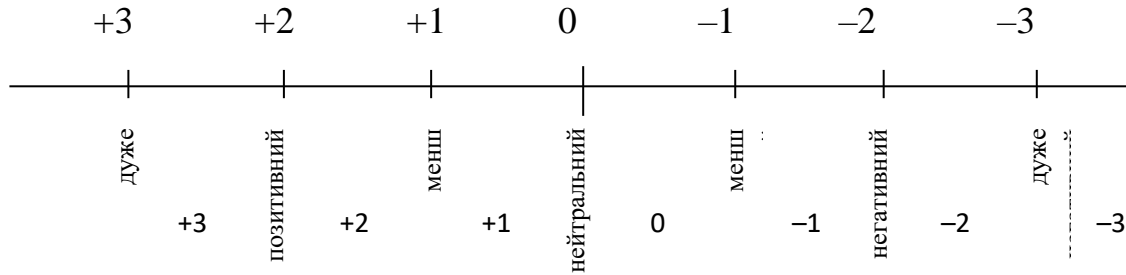

Рис. 1 Ступінь прояву семантики маркеру за шкалою семантичного диференціалу Ч. Осгуда.

Після присвоєння суб'єктивного коефіцієнту кожному маркеру-концепту (див. табл. 19 у Додатку 21) ми перенесли в табл. 18 (див. Додаток 20) коефіцієнти, що відповідали маркерам-концептам і виявили певну кореляцію між згаданими показниками й аналізованими журналістськими текстами (див. табл. 18а в Додатку 20а). Інтерпретація даних табл. 19 (Додаток 21) дозволила нам сформуванати такі три групи маркерів-концептів із вказуванням коефіцієнту, наданому нами за шкалою СД Ч. Осгуда.

Група 1 (негативні маркери-концепти)

1. Обурення	–3
2. Критика	–2
3. Незгода	–2
4. Скарги	–2
5. Сум	–2
6. Вияв терпіння	–1
7. Застереження	–1
8. Сумніви щодо ролі інтелігенції	–1

Разом	8/33,3 %
--------------	----------

Група 2 (позитивні маркери-концепти)

1. Надія	+3
2. Радість	+3
3. Віра	+3
4. Зазиви (навчатися грамоті)	+3
5. Зазиви (до справедливості)	+3
6. Піднесення	+2
7. Позитивні наміри	+2
8. Рішучість	+2
9. Упевненість	+2
10. Обговорення перспектив	+1
11. Співчуття	+1
Разом	11/45,8 %

Група 3 (нейтральні маркери-концепти)

1. Декларування	0
2. Зазиви (загальні)	0
3. Пояснення	0
4. Прохання	0
5. Тлумачення	0
Разом	5/20,8 %

РАЗОМ	– 24/100%
--------------	------------------

Перенесення здійсненої суб'єктивної оцінки маркерів-концептів дозволило нам доповнити показники табл. 18 (Додаток 20), що потягло за собою об'єктивну необхідність складання додаткової табл. 18а (Додаток 20а). В ній ми здійснили порівняння показників коефіцієнтів-маркерів за шкалою СД й показників оцінки реципієнтів асоціативного експерименту за критеріями «гарна сполука звуколітер (+)», «погана сполука звуколітер (-)» і «не знаю, або нейтральна сполука звуколітер («0»)), що відбито в табл. 13-1 і 13-2. Співвіднесення показників, отриманих від реципієнтів в асоціативному експерименті, із показниками суб'єктивної оцінки за шкалою СД здійснювалося шляхом ділення показників «Різниця», що подано в колонці 5 табл. 18а, на показники «Різниця», що подано в колонці 4 тієї самої табл. Крім порівняння згаданих показників метод аналогії застосовувався також і до «гарних» («+») і «поганих» («-»), а також «нейтральних» («0») показників. Зазначимо також, що

після отримання відносних показників (див. колонку 6 в табл. 18а) з'явилася об'єктивна необхідність деталізації тих історичних подій, що відбувалися напередодні й в день виходу газет із друку. Таким чином ми деталізували колонку 3 «Дата виходу газети й характеристики дня за даними істориків». Після аналізу показників, що було отримано за результатами дослідницьких інтерпретаційних процедур, ми зафіксували конкретні тенденції й особливості, які викладаємо далі.

1. Політичні події 1917 року, що пов'язані з піднесенням національної самосвідомості українців, а також із їхньою активізацією в боротьбі за незалежність (створення УНР), стимулювали піднесення настроїв журналістського контенту, опублікованого на с. 1 дванадцяти газет, що вийшли з друку впродовж 1917 року й були органами різних політичних суб'єктів України. Наприклад, нами зафіксовані високі (від 20,4% до 46,05%) показники оцінки реципієнтів асоціативного експерименту за критеріями «гарна(+)/погана(-)/не знаю(0)» (сполуки №№1–31 у табл. 13-1 і табл. 13-2) у порівнянні з негативними показниками (від 0% до «-6,0%», крім негативного показника «-26,7%», який пояснюємо впливом на українських дописувачів новини про заколот генерала Корнілова в Росії, що відбувся напередодні). Найвищим (46,05%) показником частотності вживання позитивних («гарних») звуколітер на перших сторінках дванадцяти україномовних газет 1917 року, що вийшли в Україні, став той, який був зафіксований в газеті «Боротьба» (від 8 травня 1917 року), що, на наш погляд, пояснюється визначною подією – «6–8 (19–21) квітня в Києві пройшов Всеукраїнський національний з'їзд, на якому були присутні близько 900 депутатів від різних українських політичних, громадських, культурно-освітніх та професійних організацій. На з'їзді депутати обговорили різні аспекти національно-територіальної автономії України, прийняли рішення про створення крайової влади й вироблення проекту

автономного статуту України, обрали 118 членів Української Центральної Ради, у тому числі М. Грушевського — головою УЦР, В. Винниченка і С. Єфремова — заступниками голови» (Солдатенко, 1999: 146). Отже, у факті кореляції показників частотності вживання «приємних» звуколітер, з одного боку, й свідчень істориків про суспільно-політичні події, що передували виходу номеру газети у світ, ми вбачаємо фіксацію психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів. Зазначена тенденція відбилася у контенті с. 1 усіх дванадцяти аналізованих нами україномовних газет за 1917 рік, що вийшли з друку на території України.

2. Контент перших сторінок дванадцяти газет, що виходили впродовж 1917 року в Україні дозволив також зафіксувати чітку тенденцію до збільшення частотності вживання негативно забарвлених («поганих») звуколітер. Наприклад, нами зафіксовано високий («-26,7%») показник вживання таких негативних звуколітер у матеріалах с. 1 газети «Селянська Спілка», що вийшов із друку 31 серпня 1917 року. Такий факт ми пояснюємо двома ключовими подіями, а саме – «16 липня – на урочистому засіданні Генерального Секретаріату в Педагогічному музеї глава уряду Володимир Винниченко виголосив ухвалений Центральною радою Другий Універсал, що зафіксував домовленості між Центральною Радою та Тимчасовим урядом (після отримання телеграми Тимчасового уряду Росії) про визнання права України на автономію, а УЦР та Генеральний секретаріат – органами державної влади в Україні. В той же час Центральна Рада змушена була погодитися на те, що остаточно питання про форму автономії буде вирішено Всеросійськими Установчими зборами, та визнати, що Україна не претендує на повну державну незалежність» (1917 в Україні). Також важливою впливовою подією слід вважати те, що 17 липня відбувся «початок збройного виступу вояків Другого українського козачого полку імені гетьмана Павла Полуботка та членів Українського військового

клубу імені Полуботка з метою проголошення незалежності України через нерішучу національну та військову політику Української Центральної Ради. У виступі взяло участь близько 10 тисяч військових, яких підтримала більшість киян. Завдяки злагодженим та скоординованим діям Центральної Ради та керівництва Київського військового округу (КВО), виступ було придушено, а його учасників вислано на фронт» (1917 в Україні). Таким чином, і в цьому випадку (наявність високих показників частотності вживання «поганих» сполук звуколітер у текстах с. 1 дванадцяти україномовних газет 1917 року, що вийшли на теренах України) ми підтвердили фіксацію психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів.

3. Вважаємо доцільним занотувати те, що україномовна преса в політичній кризі 1917 року мала притаманні їй маркери епістемної інмутації суспільства, оскільки факт інмутації (зміни моделей поведінки суспільства на гірше) ми вбачаємо в досить емоційно заангажованій презентації ставлення авторів журналістських матеріалів до описуваних подій.

Висновки

На початку дослідження нами була висунута гіпотеза про те, що в текстах сторінки 1 дванадцяти україномовних періодичних видань, що виходили впродовж 1917 року на території тогочасної України, авторами-дописувачами було застосовано психолінгвістичні інструменти маніпуляції свідомістю читачів у формі так званих «гарних» і «поганих» сполук 3-х–5-ти звуколітер. Було передбачено, що згадані психолінгвістичні інструменти мали свій діапазон, структуру й виконували певні функції та можуть розглядатися як маркери інмутації суспільства в україномовній пресі політично кризового 1917 року в Україні. Висунута гіпотеза була доведена.

Зокрема, за результатами здійсненого психолінгвістичного дослідження нами було встановлено таке:

1) у газетних текстах, опублікованих на с. 1 відібраних нами дванадцяти україномовних видань, що виходили на території тогочасної України впродовж 1917 року, дійсно, авторами-дописувачами вживалися частотні (ступінь частого вживання вимірювався у діапазоні від 70% до 100% випадків) сполуки 3-х–5-ти звуколітер;

2) таких частотних сполук нами ідентифіковано в кількості 31;

3) серед згаданих у п.2) частотних сполук звуколітер завдяки асоціативному експериментові було виявлено й описано три групи, а саме: «гарні» звуколітери, «погані» і неідентифіковані сполуки з оцінкою «не знаю»;

4) серед «гарних» частотних сполук звуколітер опинилися такі ЛЬН, ИСЬК (по 100% кожне сполучення); СТЬ, ЙШЛ, ЛЬК (по 85,7% кожне сполучення); СТВ, ЛЬСТВ, РЬК, СПР, ЗЬК, СТР, ЛЬЩ, ТЬС (по 71,4% кожне сполучення); до «поганих» частотних сполук звуколітер досліджувани віднесли такі частотні: НГР (85,7%); ДКР, ЦТВ, ДСТ, ХСТ, ДПЛ (по 71,4% кожне сполучення);

5) за результатами асоціативного експерименту було з'ясовано, що чіткого розподілу на лише «гарні» і лише «погані» сполуки звуколітер у реакціях досліджуваних не виявлено, оскільки для різних психотипів досліджуваних та їхніх природних і набутих статусів (вікових, статевих, соціальних тощо) притаманні різні суб'єктивні характеристики й критерії ідентифікації;

6) нами було встановлено факт кореляції між показниками, з одного боку, частотності вжитих у текстах «гарних» і «поганих» сполук звуколітер та, із другого боку, змістом тих історичних подій та фактів, про які повідомлялося в газетних матеріалах с. 1 дванадцяти україномовних видань, що виходили впродовж 1917 року на території тодішньої України;

7) згадана в п.6) кореляція свідчить про те, що повідомлення про негативні для українців (не більшовиків) факти того часу, з одного боку, несвідомо відбивали настрої й емоційний стан авторів газетних матеріалів, із другого боку, цілеспрямовано насичувалися «негативними» психолінгвістичними одиницями у вигляді частотних сполук «негативних» (або «позитивних») звуколітер із метою стимулювання потрібних соціальних настроїв революційно налаштованих свідомих українців;

8) на жаль, друге пояснення (про цілеспрямоване частотне вживання) слід вважати лише гіпотетичним, оскільки ми не мали можливості організувати й провести асоціативний експеримент у 1917 році, щоб здійснити достовірне вимірювання завдяки експерименту; таким чином, перше пояснення (про несвідоме маркування настрою й емоційного стану авторів газетних матеріалів) пропонується вважати основним як висновок здійсненого нами дослідження.

Таким чином, ми дійшли до загального висновку про те, що в україномовній пресі під час політичної кризи 1917 року в газетних публікаціях першої сторінки дванадцяти україномовних газет, що виходили на території тодішньої України, активно вживалися маркери епістемної інмутації суспільства й виконували функції психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в об'єктивній необхідності верифікації можливої кореляції між, з одного боку, показниками частотності сполук звуколітер, які фіксуються в текстах газет, і, з другого боку, ступенем їхньою політичної заангажованості як друкованих органів певних політичних суб'єктів, які виступали на політичній арені 1918 року на території тодішньої України.

Подяки.

Під час реалізації свого дослідження ми зустріли передбачливість й уважне ставлення до наших прохань від працівників газетного відділу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, за що ми щиро вдячні їм. Також нам було приємно працювати з архівними матеріалами й рідкими книгами, які люб'язно надавали працівники гуманітарної читальної зали НБУВ. Ми вдячні колегам-науковцям, нашим студентам, а також тим українцям, які відгукнулися на наше прохання взяти участь в асоціативному експерименті, що ми проводили на платформах електронних ресурсів «Google форми» і «Facebook». Особливу вдячність висловлюємо професору Ганні Холод, яка із зацікавленням обговорювала з нами результати експерименту.

Окрему подяку висловлюємо нашим колегам по кафедрі журналістики (керівник – професор Ганна Марчук) і ректору Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника професору Ігореві Цепенді за створення творчої атмосфери й затишного наукового колективу, що допомагав здійснювати дослідження.

Список використаних джерел

(до розділу 1)

1. 1917 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/1917> (дата звернення: 14.08.17). – Назва з екрана.
2. Баукин А. В. Манипулирование сознанием: опыт социально-философского анализа: дисс. на соиск. ученой степени канд. филос. наук. – Москва, 2007.
3. Белянин В. П. Основы психолингвистической диагностики. (Модели мира в литературе). – М.: Тривола. – 2000. – 248 с.

4. Верстюк В. Ф. Громадянська війна в Україні 1917–1921 [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2004. – 688 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Gromad_vijna_1917_1921 (дата звернення: 24.08.2017). – Назва з екрана.
5. Визгин В. О. Епистема // Новая философская энциклопедия: В 4 тт. [под ред. В. С. Стёпина]. – М.: Мысль. 2001.
6. Винниченко В. Відродження нації. Ч. III: Історія української революції (марець 1917 р. – грудень 1919 р.). – К.: Видавництво політичної літератури України, 1990. – 542 с. – (Бібліотека репринтних видань).
7. Вісник Генерального Секретаріату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вісник_Генерального_Секретаріату_України (дата звернення – 09.10.2019).
8. Вістник генерального секретаріату Української Народньої Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://leksika.com.ua/14090108/legal/vistnik_generalnogo_sekretariatu_ukrayi_nskoji_narodnoyi_respubliki (дата звернення – 09.10.2019).
9. Владимиров В. М. Історія української журналістики (1917-1997 рр.). / В. М. Владимиров. – Луганськ : Вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 1998. – 210 с. [Електронний документ]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=culture_science_education&id=2244 (дата звернення: 24.08.2017). – Назва з екрана.
10. Гай-Нижник П. П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана П. Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за

- спеціальністю 07.00.01. – Історія України. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2000. – 20 с.
11. Гай-Нижник П. П. Фінансова політика Центральної Ради та урядів Української Народної Республіки (березень 1917 р. – квітень 1918 р.): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 32 с.
 12. Гай-Нижник П. П. Державотворення 1917–1921 / УНР (Центральна Рада) статті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hai-nuzhnyk.in.ua/UNR-1.php> (дата звернення: 14.08.17). – Назва з екрана.
 13. Гай-Нижник П. П. Державотворення 1917–1921 / УНР (Гетьманат) статті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hai-nuzhnyk.in.ua/Ukrainska%20Derzhava.php> (дата звернення: 14.08.17). – Назва з екрана.
 14. Горєвалов С. І. Військова журналістика України в національно-визвольних змаганнях за утвердження самостійної держави / С. І. Горєвалов. – Львів: Видавництво відділення військової підготовки ДУ “Львівська політехніка”, 1997.
 15. Губа П. І. Періодична преса як джерело дослідження державотворчого процесу 1917–1920 рр.: дис. ...докт. іст. наук. – К., 2007.
 16. Дискурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Дискурс>
 17. Дмитрієнко М. Ф. Більшовицька преса України 1917–1918 рр. як історичне джерело / М. Ф. Дмитрієнко. – К. : Наук. думка, 1967. – 176 с.
 18. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М.: ЧеРо – Изд-во МГУ, 1997. – 344 с.

19. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://avr.org.ua/index.php/ROZDILY_RES?id_UpCat=647.&pc =500&sort=1&fd=date&pv=1 (дата звернення: 15.10.17). – Назва з екрана.
20. Животко А. Історія української преси / А. Животко; упор. М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
21. Жуковський А. І. Визвольні змагання 1917–21 // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003–2016.
22. Жуковський Олександр. Вспомини часів епохи Великої Східної Революції початка 1917–19 рр. (Із окопів до Тюрми). Записка книжечка. 1919 рік. Упорядник: Павло Гай-Нижник. – К., 2014; також див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1917-1919.zhukovskyi...php> (дата звернення: 14.08.17). – Назва з екрана.
23. Журавлев А. П. Звук и смысл. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1991. – 160 с.
24. Заверталоук Н. Сатира в публіцистиці періоду громадянської війни / Н. Заверталоук // Радянське літературознавство. – 1966. – № 10. – С. 74–80.
25. Ігнатієнко В. Українська преса (1816–1923): іст.-бібліогр. етюд / В. Ігнатієнко. – К., 1926.
26. Кириленко А. Ю. Українська військова преса 1912–1945 років [Електронний ресурс] / А. Ю. Кириленко. – Режим доступу: https://studopedia.su/18_147852_ukrayinska-vIyskova-presa----rokIv.html (дата звернення: 08.07.18). – Назва з екрана.

27. Конфедералістсь. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/key/5283/?a=1> (дата звернення – 08.10.2019).
28. Кость С. Історія Української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: концептуальні засади, періодизація) / С. Кость. – Львів. : Видавничий центр Львівського нац-го Університету імені Івана Франка, 2008. – 271 с.
29. Кривошея Г. П. Українська військова преса: у пошуках витоків / Г. П. Кривошея // Інститут журналістики [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1183> (дата звернення: 08.07.18). – Назва з екрана.
30. Крупський І. В. Національно-патріотична журналістика України (друга половина ХІХ – перша чверть ХХ ст.) / І. В. Крупський. – Львів: Світ, 1995.
31. Крупський І. В. Преса як джерело досліджень національно-визвольних змагань за Українську державу (Друга половина ХІХ – перша чверть ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук. – К., 1996.
32. Крупський І. Регіональна українська преса на західноукраїнських землях у період Першої світової війни: (На прикладі часописів Львова 1914–1918 років) / І. Крупський // Пам'ять століть. – 2004. – № 3–4. – С. 177–185.
33. Купрійчук В. Українська преса 1917–1920 років як джерело вивчення державотворчих процесів гуманітарного розвитку в добу національної революції / В. Купрійчук // Вісник Національної академії державного управління. Сер.: Соціальна і гуманітарна політика. – 2012. – С. 258–265.
34. Лизанчук В. В. Яку енергію несе слово журналіста і політика? / В. В. Лизанчук // Держава та регіони. Сер.: Гуманітарні науки. – 2007. № 1. – С. 73–81.

35. Маньковська Р. В. Музейництво в Україні: питання теорії і практики (1917 – червень 1941 рр.) : дис... канд. іст. наук 7.00.01 / Р. В. Маньковська. – К. : Ін-т історії України НАН України, 1997. – 185 с.
36. Мироненко О. М. Універсали Української Центральної Ради // Юридична енциклопедія: в 6-ти т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998.
37. Наріжний С. Українська преса [Електронний ресурс] / С. Наріжний. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/cultur/cult10.htm> (дата звернення: 4.03.2018). – Назва з екрана.
38. Нариси історії української революції 1917–1921 років. – К., 2011; а також: Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис. – К., 1999.
39. Наше життя. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Рідне_слово (дата звернення – 01.10.2019).
40. Орлик О. Журнальні видання України 1917–1920 років як джерело історії української преси / О. Орлик // Вісник книжкової палати. – 2008. – № 5. – С. 34–37.
41. Павлюк І. Преса періоду Української Народної Республіки на території Волині, Полісся, Холмщини та Підляшчя / І. Павлюк // Визвольний шлях. – 2004. – Річник 57, кн. 4. – С. 74–81.
42. Павлюк І. Україномовна преса Волині 1917–2000 рр. та Іван Франко / І. Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11042/05-Pavlyuk.pdf?Sequence=1> (дата звернення: 25.09.2017). – Назва з екрана.
43. Пиріг Р. Я. Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: періодична преса [Електронний ресурс] / Р. Я. Пиріг. – Режим доступу:

- http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_4_2011/11.pdf (дата звернення: 08.03.2018). – Назва з екрана.
44. Покотило О. І., Сегеда С. П. Вплив української військової преси на українізацію російської царської армії 1917 р. і розвиток національного військового руху / О. І. Покотило, С. П. Сегеда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gileya_2013_77_29 (дата звернення: 08.07.2018). – Назва з екрана.
45. Почитати газети 1917–1920-х років відтепер можна онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ridna.ua/2015/03/pochytaty-hazety-1917-1920-h-rokiv-vidteper-mozhna-onlajn/> (дата звернення: 09.08.2017). – Назва з екрана.
46. Рідне слово [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Рідне_слово (дата звернення: 09.10.2019).
47. Романюк М. М. Історія української преси : Проблеми періодизації / М. Романюк // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Л., 1994. – Вип. 1. – С. 6 – 13.
48. Рудий Г. Періодика України 1917–1940 років як історичне джерело / Г. Рудий // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 1. – С. 29–35.
49. Рудий Г. Періодика України як об'єкт джерелознавчого дослідження української культури (1917-1920 рр.): дис... д-ра іст. наук: 07.00.06 / НАН України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 2004.
50. Савченко В. А. Дванадцять війн за Україну. – Харків: Фолио, 2006.
51. Світова Зірниця. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/21080/> (дата звернення – 30.09.2019).

52. Сегеда С. П. Історичні засади виникнення преси українських військових формувань / С. П. Сегеда // Гілея : науковий вісник. – 2009. – Вип. 20. – С. 56–62.
53. Сегеда С. П. Форми інформаційних війн 1917–1921 р.р.: протистояння національно-патріотичної та більшовицької військової преси в Україні / С. П. Сегеда // Гілея. – 2010. – Вип. 37. – С. 88–95.
54. Сегеда С. П. Основні тенденції формування редакційного та авторського контингенту в пресі українських збройних формувань першої половини ХХ ст. / С. П. Сегеда // Гілея. – 2010. – Вип. 32. – С. 49–56.
55. Сегеда С. П. Військова преса про мовне питання в становленні українського війська / С. П. Сегеда // Гілея. – 2010. – Вип. 36. – С. 53–60.
56. Сєдіна А. М. «Прикубанские степи» в Донбасі (1915–1917 р.р.) [Про журнал – легальний орган кубанської більшовицької організації] / А. М. Сєдіна // Український історичний журнал. – 1966. – № 11. – С. 136–138.
57. Селянська Спілка. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/21365/> (дата звернення – 02.10.2019).
58. Ситник О. М. Трансформаційні процеси в розвитку ідеології більшовизму періоду утвердження радянської влади / О. М. Ситник // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 4. – С. 124–128.
59. Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис / В. Ф. Солдатенко. – К., 1999. – С. 134.
60. Ткачук А. Більшовицька преса Південно-Західного та Румунського фронтів у 1917 р. / А. Ткачук // Архіви України. – 1966. – № 3. – С. 76–81.
61. Український Голос. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/21372/> (дата звернення – 16.09.2019).

62. Українська республіка. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/21083/> (дата звернення – 25.09.2019).
63. Універсали Української Центральної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Універсали_Української_Центральної_Ради (дата звернення: 25.08.2017). – Назва з екрана.
64. Форд К. Українська революція 1917–1921 рр.: вирішуючи долю Європейської соціалістичної революції [Електронний ресурс] / К. Форд. – [пер. з англ. Володимира Іщенка]. – Режим доступу: <https://vpered.wordpress.com/2009/12/23/ford-ukrainian-revolution-1917-1921/> (дата звернення: 13.08.2017). – Назва з екрана.
65. Хвиля України. Електронний архів Українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/21370/> (дата звернення – 25.09.2019).
66. Холод О. М. (а) Текст як психолінгвістичний інструмент журналістів // Науковий вісник Чернівецького університету. Сер. "Слов'янська філологія". – 2004. – Вип. 214–215. – С. 171–176.
67. Холод О. М. (б) Зв'язок психолінгвістичного інструментарію ЗМІ з технологіями маркетингової комунікації при іміджуванні політиків // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка Філологічні науки, 2004. – № 3. – С. 242–250.
68. Холод О. М. (в) Специфіка використання інструментів риторичної маніпуляції ЗМІ // Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Лінгвістичні дослідження: 36. наукових досліджень / За ред. проф. Л. А. Лисиченко. – Вип. 14. – Харків, 2004. – С. 107–117.

69. Холод А. Специфика социокультурных маркеров политического дискурса в масс-медиа (на примере анализа публикаций польского журнала «Politika» и украинского журнала «Корреспондент») / А. Холод. // *Swiadectwo Petera Druckera / Red.: Iwona Sobieraj, Jerzy Broda, Jacek Raб. – Zabrze, 2007. – S. 228-242.*
70. Холод О. М. “Великий психоз” як психолінгвістичний інструмент інмутації суспільства / О. М. Холод // *Європейські перспективи : науково-практичний журнал. – № 1. – 2010. – С. 45-49.*
71. Холод О. М. Методологічні принципи та критерії діагностики розрахунку впливу медіа / О. М. Холод // *Наукові записки Інституту журналістики. – Том 57. – 2014. – Жовтень–грудень. – С. 20–26.*
72. Холод О. М. Триєдиний принцип реалізації соціальної інженерії / О. М. Холод // *Соціальний інжиніринг: моделі й технології: колективна монографія [за наук. ред. О. Холода; автори: Л. Бадюл, А. Бартошек, А. Єндрузик та ін.]. – К. : КНУКіМ, 2015. – С. 21–25.*
73. Холод О. Психолінгвістичні інструменти інформаційно-психологічного впливу в підписах під фотографіями (на прикладі газет Рейхскомісаріату «Україна» 1941–1944 років) / О. Холод // *East European Journal of Psycholinguistics (Index Copernicus International). – Lutsk: Lesya Ukrainra Eastern European National University, 2016. – Vol. 3, № 1. – P. 73–82.*
74. Холод О. М. Україномовна преса в політичній кризі 1917 року на території України (співвідношення змісту преси й періодів політичної активності) / О. М. Холод // *Мас-медіа України на зламі епох: реалії та перспективи розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції / відп. ред. Галич А. О. – Старобільськ : Вид-во ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, 2018. – С. 205–220.*

75. Янковська О. В. Культурне життя в Україні в період національно-демократичної революції (1917–1920 років) / О. В. Янковська // Український історичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 105–118.
76. Ярош Д. В. Універсали Української Центральної Ради – Конституційні акти Української державності 1917–1918 рр.: їх зміни та історичне значення // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4 (19–20). – С. 36–43.
77. Aglietta M., Reberioux A., Babiak P. Psychopathic manipulation in organizations: pawns, patrons and patsies / Cook A., Forth A., Newman J., Hare R. (Eds). *International Perspectives and Psychopathy* // British Psychological Society, Leicester, 1996, pp. 12–17.
78. Aglietta M., Reberioux A., Babiak P. Psychopathic manipulation at work / Gacono, C. B. (Ed). *The Clinical and Forensic Assessment of Psychopathy: Practitioner's Guide*. – Erlbaum, Mahwah, NJ, 2000. pp. 287–311.
79. Chris Ford, “The Ukrainian Revolution 1917–1921: Deciding the Fate of European Socialist Revolution“, *Solidarity and Workers' Liberty*, Vol. 3, No. 122, November 22, 2007, p. 17–18.
80. Crawford C. *The Politics of Life: 25 Rules for Survival in a Brutal and Manipulative World*, 2007.
81. Hofer P. The Role of Manipulation in the Antisocial Personality // *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1989. Vol. 33 # 2, pp. 91–101.
82. Stern R. *The Gaslight Effects: How to Spot and Survive the Hidden Manipulation Others Use to Control Your Life*, 2008.
83. Zhukovsky A. *Central Rada* // *Encyclopedia of Ukraine*. – Vol. 1. – 1984.

Додатки

Додаток 1.

Перелік україномовних газет, що виходили на території України
в період від 1 січня 1917 року до 31 грудня 1917 року.

1. "Світова Зірниця" №2, 3 серпня 1917 р.
2. "Бюлетень Інспекції національно-культурно-політичних справ Північної групи військ" (1917 р.).
3. "Бюлетень Комітету Південно-Західного фронту" (1917 р., м. Бердичів);
4. "Військовий вісник" – 1917 р (орган Української генерального військового комітету і генерального секретаріату військових справ, який виходив з квітня по грудень 1917 р).
5. "Вільна думка" – орган Української військової ради Південно-Західного фронту (Бердичів, листопад – грудень 1917 р.).
6. "Вільна думка" (з грудня 1917 р. видавалася на Південно-Західному фронті, з січня 1918 р. у місті Бердичеві, видавець – Українська Військова Рада Південно-Західного фронту).
7. "Вільний козак", яка видавалася у м. Біла Церква у січні 1917 року.
8. "Діло", Львів, ч. 21 (9246), 27 січня 1917 р.; ч. 131 (9383), 7 червня 1917 р.
9. "Козацька думка" (листопад–грудень 1917 р., м. Бердичів, Українська Військова Рада Південно-Західного фронту).
10. "Наш голос" – орган Всеукраїнської ради солдатських депутатів (Київ, 1917 р.).
11. "Наш голос" – центральний орган українських вояків на фронті і в тилу, яку видавала Всеукраїнська Рада Військових Депутатів у Києві в грудні 1917 року періодичністю тричі на тиждень.

12. “Робітничача ” за 12 серпня 1917 р.; щоденник, орган ЦК Української соціал-демократичної робітничої партії, Видавалася з перервами із 30 березня 1917 по 1919 (№ 1–448 – у Києві, до 466 – у Вінниці, до 480 – у Рівному, до № 536 – у Кам'янці-Подільському). Із № 481 виходила щодня, крім днів після свят, із № 484 – щодня, із № 520 – тричі на тиждень; Редактори – Михайло Авдієнко, Володимир Винниченко, І.Романченко, Ісаак Мазепа. Секретар редакції – Микола Шлемкевич.
13. “Тифусна одноднівка” (1917).
14. «Світова зірниця»; тижневик (у 1913 двотижневик) для селян, виходив у Могилеві-Подільському (1906 – 07), у селі Пеньківці (1908–1911), у Києві (1912-13 і 1917) та у Кам'янці-Подільському (1920). Видавець і редактор – Й. Волошиновський. «Світова зірниця» багато уваги приділяла сільсько-господарським і кооперативним справам. [1906] року виходила ярижкою.
15. «Стерно»; №1 24 березня 1917р. (Орган Головної Української Студенської Ради в Києві).
16. «Бюлетень Комітету Південно-Західного фронту» – 1917.
17. «Військовий вісник» – листопад–грудень 1917 (орган Генерального Секретарства військових справ Української Народної Республіки).
18. «Вільна думка» – грудень 1917 (військове видання).
19. «Вільне слово» (Золотоноша), 1917, фундатор – Михайло Злобінцев.
20. «Вільний голос» (Полтава), 1917.
21. «Вісник Генерального Секретаріату УНР» (листопад 1917 – травень 1918).
22. «Вісник Ради Народних Міністрів УНР» (листопад 1917 – травень 1918).
23. «Вісник Українського Військового Генерального Комітету» – 06.05.1917 – 28.05.1918; (О. І. Покотило й С. П. Сегеда вказують на те, що згаданий

- «Вісник...» був науково-теоретичним журналом (див. [Покотило О. І., Сегеда С. П. Вплив української..., 2018]).
24. «Вісник» Генерального Секретаріату УНР; Організація-видавець: Генеральний Секретаріат УНР; Крайні дати: 01.11.1917 – 09.01.1918. Видавалася в м. Київ.
 25. «Вісти з Української Військової Ради» (1-й номер – 22 березня 1917 р.).
 26. «Вісти з Української Центральної Ради» – (перше число вийшло 19 березня 1917 р.).
 27. «Вісти Українського православного Церковного Собору» (Київ, 1917).
 28. «Вісті з Української Центральної Ради» (Київ), офіційний друкований орган Української Центральної Ради. Виходив з квітня по листопад 1917 у Києві. Перші 3 номери мали назву «Вісті з Української Центральної Ради у Києві». Всього вийшло 25 номерів, 19 із них видав Комітет Української Центральної Ради, інші – Президія УЦР. У газеті знайшли місце матеріали про створення і організацію УЦР та її діяльність до початку вересня 1917. Друкувалися офіційні документи, закони, укази, постанови УЦР, міжнародні угоди. У квітні– листопаді 1917 виходив також журнал з однойменною назвою. В листопаді 1917 змінився видавець і стала називатися «Вістником Генерального Секретаріату Української Народної Республіки», а з 3 січня 1918 – «Вістником Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки».
 29. «Вістник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки» – (перше число вийшло 6 листопада 1917 р.; із січня 1918 р. – “Вістник Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки”; останнє число вийшло вже після державного перевороту й датоване 2 травня 1918 р.).
 30. «Вістник Товариства “Просвіта”» (Катеринослав, 1917).

31. «Козацька думка» – листопад–грудень 1917 (5 номерів, військове видання; м. Бердичів).
32. «Конфедераліст» (створена 09.12.1917) № 4 від 09.12.1917 року. Автори: Маєвський А. Організація-видавник: Партія Соціалістів-Револуціонерів незалежних. Дата створення: 09.12.1917. Місце створення: Київ.
33. «Лебединський вістник» (Лебедин, 1917).
34. «Народна воля» – з 4 (17) травня 1917 по 14 листопада 1919 року; Дата створення: 17.05.1917 ; №1. 17 травня 1917р.; Автори: Ковалевський М. Організація-видавник: Друкарня Київського Союзу Кредитового.
35. «Народна свобода» (Суми, 1917).
36. «Народня Воля»; щоденна українська , що видавалася з 4 (17) травня 1917 по 14 листопада 1919 року Центральним Українським кооперативним комітетом та Українською селянською спілкою.
37. «Наш голос» (Богодухів, 1917).
38. «Наш голос» (орган Одеського комітету Бунду, 1917).
39. «Наша спілка» – 1917 (народна при Роменському Союзі кредитових і споживчих товариств; м. Ромни) (31 грудня 1917 р.).
40. «Наша Спілка»; Народна ; №82 31 грудня 1917р.; Крайні дати: 1917 – 1917; місце створення – м. Ромни; Автори: Підпалій; редакція – м. Київ.
41. «Нова Рада» – (щоденна україномовна ; у 1917–1919 рр. виходила в Києві: редактор А. Ніковський; із серпня 1919 по лютий 1920 рр. у Львові: редактор О. Лотоцький).
42. «Нова Рада» від 7 квітня (25 березня) 1917
43. «Рідне слово»; №1. 1 квітня 1917р (видавався у м. Харків, Харківський Український Організаційний Комітет);
44. «Рідний курінь» – із 6 вересня по грудень 1917 року; 22 номери; редактори – М. Григорович, С. Зінченко.

45. «Селянська спілка»; №2-3 31 серпня 1917р.; орган Полтавської Губерніяльної Ради Селян Депутатів.
46. «Солдатська думка» – серпень 1917 (продовження російськомовної газети «Солдатская мысль»).
47. «Степ» (Павлоград, 1917).
48. «Українська Республіка»; 15.10.1917 – 30.10.1917; автор – Богацький П.; видавник невідомий; виходила в м. Київ.
49. Вісник Генерального Секретаріату України – офіційний друкований орган Генерального Секретаріату Української Центральної Ради. Був продовженням журналу «Вісті з Української Центральної Ради». Видавався в Києві з листопада 1917 року. До кінця 1917 вийшло 8 чисел. Виходив до травня 1918. Кілька разів змінювалася назва – спочатку на «Вісник Генерального Секретаріату УНР», потім – «Вісник Ради Народних Міністрів УНР». Друкував матеріали державно-урядового характеру. Під час Української Держави видання продовжувалося під назвою «Державний вістник». «Вісник Генерального секретаріату Української Народньої Республіки» (Київ).
50. Української партії Соціалістів-Револуціонерів – «Боротьба» (виходила у період від 18.04.1917 до 01.05.1917).

ДОДАТКИ

Додаток 1

БЛАНК АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Вік досліджуваних – _____

Вид занять – _____

Спеціальність – _____

ОПИС ТАБЛИЦЬ

- Після слів «Бланк експерименту» є три рядки: «Вік досліджуваних», «Вид занять», «Спеціальність», прошу заповнити їх.
- Далі подана таблиця, що складається з двох частин («Частина 1» і «Частина 2»). У таблиці є 4 рядки. У другому рядку вгорі вписано сполучення (наприклад, «ТЬС», «ЛН», «НТР» тощо), у третьому рядку вгорі подано номери сполучень.

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖУВАНИХ

Прошу ознайомитися з поданими сполученнями й, не розмірковуючи, уписати в четвертому (порожньому) рядку одну з літер: «Г», що означатиме «гарне сполучення», або «П», яке означатиме «погане сполучення, або «НЗ», що розшифровується як «не знаю».

(Частина 1)

Код досліджуваного й номер сполучення (заповнювати не треба)	Стимульне частотне сполучення															
	тьс	лн	нтр	тьб	зьк	йнл	нськ	їськ	нгр	лнш	дн	цтв	вськ	нств	сть	льк
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1																

(Частина 2)

Код досліджуваного й номер сполучення (заповнювати не треба)	Стимульне частотне сполучення															
	тын	дськ	дкр	ств	льств	рьк	рськ	тьк	дст	спр	хст	сьн	стр	длл	дьм	
	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	

1																	
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Додаток 2

Таблиця 1А

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери,
що надруковано на с. 1 газети «БОРОТЬБА» від 8 травня 1917 року.

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х звуколітер	Кількість сполук 3-х звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер %	«поганих» звуколітер %
1.	ЛБН	13	17,8	Г	
2.	НСБК	8	10,9	Г	
3.	ЙСБК	6	8,2	Г	
4.	НГР	3	4,1		П
5.	ЛБШ	3	4,1	Г	
6.	НСТВ	2	2,7		П
7.	ДСТ	2	2,7		П
8.	ДНБ	2	2,7		П
9.	Інші звуколітеренн і сполучення	34	47,0		
10.	Кількість частотних 3-х –5- тизвуколітере нних сполучень у тексті с. 1	39	53,0	41,0	12,0
11.	Загальна кіль- ть 3-х –5- тизвуколітере нних сполучень у тексті с. 1	73	100		

Додаток 3

Таблиця 2А

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на с. 1 газети «ВІСТНИК Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки» (23 листопада 1917)

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х звуколітер	Кількість сполук 3-х звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
1.	ЛЪН	32	17,97	Г	
2.	НСЪК	27	15,16	Г	
3.	ДНЪ	9	5		П
4.	ЙСЪК	8	4,5	Г	
5.	НТР	8	4,5		П
6.	ЦТВ	8	4,5		П
7.	СПР	7	3,93	Г	
8.	ТЬС	6	3,37	Г	
9.	В СТ (ВСТ)	6	3,37	Г	
10.	Кількість частотних 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	111	62,0	6/48,0	4/14,0
11.	Інші звуколітерні сполучення	67	38,0		
12.	Загальна кіль-ть 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	178	100		

Додаток 4

Таблиця 3А

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на с. 1 газети «ВІСТНИК Української Центральної Ради у Києві» від 21 березоля 1917

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
Газета «ВІСТНИК Української Центральної Ради у Києві» (21 березоля 1917)					
1.	ЛБН	46	15,65	Г	
2.	НСЬК	32	10,88	Г	
3.	ЙСЬК	19	6,46	Г	
4.	ВСЬК	15	5,1		П
5.	НТР	10	3,4	Г	
6.	НСТВ	9	3,06		П
7.	СТЬ Р (СТР)	7	2,38	Г	
8.	ЦЬК	6	2,04		
9.	Кількість частотних 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	144	49,0	6/40,81	2/8,19
10.	Інші звуколітеренні сполучення	150	51,0		
11.	Загальна кіль-ть 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	294	100		

Додаток 5

Таблиця 4А

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на с. 1 газети «Конфедералистъ»

від 9 грудня 1917

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
<u>Газета</u> <u>«КОНФЕДЕРАЛИСТЪ»</u> (9 грудня 1917)					
1.	ТЬС (ТЬС')	18	10,91	Г	
2.	ЛЪН	12	7,27	Г	
3.	НТР	9	5,45	Г	
4.	ТЬБ (ТЬ Б)	7	4,24		П
5.	ЗЪК	6	3,63	Г	
6.	ЙШЛ (Й ШЛ)	6	3,63	Г	
7.	НСЪК	5	3,03	Г	
8.	Кількість частотних 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	94	100	6/ 95,76	1/ 4,24
9.	Інші звуколітеренні сполучення	71	61,81		
10.	Загальна кіль-ть 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	165	100		

Додаток 6

Таблиця 5А

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на -с. 1 газети «Наше життя» від 21 березоля (марта) 1917

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х-5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
Газета «НАШЕ ЖИТТЯ» (21 березоля (марта) 1917)					
1.	НСЬК	16	4,9	Г	
2.	ЛЬШ	14	4,3	Г	
3.	ЛЬН	13	4,0	Г	
4.	ТЬС (ТЬС')	11	3,4	Г	
5.	СТЬ	10	3,1	Г	
6.	ЛЬК	10	3,1		
7.	ТЬ Н	6	1,8	Г	
8.	ДСЬК	5	1,5		П
9.	ВСЬК	4	1,2		П
10.	В СТ (ВСТ)	4	1,2	Г	
11.	ЙСЬК	4	1,2	Г	
12.	ЙШЛ (Й ШЛ)	4	1,2	Г	
13.	РСЬК	4	1,2	Г	
14.	СЬ Н	4	1,2	Г	
15.	ЦТВ	4	1,2		П
16.	Кількість частотних 3-х –5-ти звуколітеренних сполучень у тексті с. 1	103	31,8	11/ 27,9	3/ 3,9
17.	Інші звуколітеренні сполучення	221	68,2		
18.	Загальна кіль-ть 3-х –5-	324	100		

	тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1				
--	---	--	--	--	--

Додаток 7

Таблиця 6а

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на -с. 1 газети «Рідне слово» від 1 квітня 1917

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х-5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
Газета «Рідне слово» (1 квітня 1917)					
1.	ВСЬК	19	7,5		П
2.	НСЬК	19	7,5	Г	
3.	ЛЬК	14	5,5	Г	
4.	ДКР (Д КР)	13	5,1		П
5.	ЛЬН	10	3,9	Г	
6.	СТВ	8	3,2	Г	
7.	ТЬС (ТЬС') ТЬ С'	7	2,8	Г	
8.	ЛЬСТВ	5	2	Г	
9.	ЛЬШ	5	2	Г	
10.	РЬК	5	2	Г	
11.	ТЬ В	5	2	Г	
12.	ЙШЛ (Й ШЛ)	4	1,6	Г	
13.	ЛЬТ (ЛЬ Т)	4	1,6	Г	
14.	ТЬ Н	4	1,6	Г	
15.	Кількість частотних 3-х –5- тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	122	48,4	12/ 35,8	2/ 12,6
16.	Інші	130	51,6		
17.	Загальна кіль-ть 3- х –5-	252	100		

	тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1				
--	---	--	--	--	--

Додаток 8

Таблиця 7а

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на с. 1 газети «Світова Зірниця» від 1 серпня 1917

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х – 5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
<u>Газета</u> <u>«Світова Зірниця»</u> (1 серпня 1917)					
1.	РСЬК	3	8,1	г	
2.	ТЬС (ТЬС') ТЬ С'	3	8,1	г	
3.	ЛЬСТВ	2	5,4	г	
4.	ТЬ Н	2	5,4	г	
5.	ТЬ К (ТЬК)	2	5,4	г	
6.	Кількість частотних 3-х – 5-ти звуколітеренних сполучень у тексті с. 1	14	37,8	5/ 37,8	0
7.	Інші сполучення	23	62,2		
8.	Загальна кіль-ть 3-х – 5-ти звуколітеренних сполучень у тексті с. 1	37	100		

Додаток 9

Таблиця 8а

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на -с. 1 газети «Селянська Спілка» від 31 серпня 1917

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х – 5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
<u>Газета</u> <u>«Селянська Спілка»</u> (31 серпня 1917)					
1.	ЛН	12	16,4	Г	
2.	НСТВ	9	12,3		П
3.	ВСЬК	5	6,8		П
4.	ТЬС (ТЬС') ТЬ С'	5	6,8	Г	
5.	ДСТ	4	5,5		П
6.	СПР	4	5,5	Г	
7.	ТЬБ (ТЬ Б)	4	5,5		П
8.	Інші	30	41,1		
9.	Кількість частотних 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	43	58,9	3/ 28,8	4/ 30,1
10.	Загальна кіль-ть 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	73	100		
11.					

Додаток 10

Таблиця 9а

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на -с. 1 газети «Стерно» від 31 березоля 1917

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х – 5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
Газета «Стерно» (31 березоля 1917)					
1.	Х СТ	12	14,3		П
2.	ЛЪН	7	8,3	Г	
3.	НСТВ	5	5,9		П
4.	СЪ Н	4	4,7	Г	
5.	ТЬС (ТЬС'), ТЬ С'	4	4,7	Г	
6.	НСЪК	3	3,6	Г	
7.	Інші сполучення	49	58,3		
8.	Кількість частотних 3-х – 5-ти звуколітерних сполучень у тексті с. 1	35	41,7	4/ 21,5	2/ 20,2
9.	Загальна кіль-ть 3-х – 5-ти звуколітеренних сполучень у тексті с. 1	84	100		

Додаток 11

Таблиця 10а

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на -с. 1 газети «Українська республіка» від 15–30 жовтня 1917 року

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х – 5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
<u>Газета</u> <u>«Українська республіка»</u> (15–30 жовтня 1917)					
1.	ЛЪН	11	9,7	Г	-
2.	ЛЪК	7	6,2	Г	-
3.	ТЬС (ТЬС'), ТЬ С'	7	6,2	Г	-
4.	НСЪК	6	5,3	Г	-
5.	СТР (С ТР)	4	3,5	Г	-
6.	Інші сполучень	78	69,0		
7.	Кількість частотних 3-х –5- тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	35	31,0	5/ 31,0	-
8.	Загальна кіль-ть 3-х –5- тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	113	100		

Додаток 12

Таблиця 11а

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на -с. 1 газети «Український Голос» від 3 вересня 1917 року

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х – 5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
Газета «Український Голос» (3 вересня 1917)					
1.	ЛБН	17	8,9	Г	
2.	НСЬК	9	4,7	Г	
3.	ТЬС (ТЬС'), ТЬ С'	9	4,7	Г	
4.	ДПЛ (Д ПЛ)	6	3,1		П
5.	ЛБШ	4	2,1	Г	
6.	ДБМ	3	1,6	Г	
7.	СЬ Н	3	1,6	Г	
8.	ТЬ Д	3	1,6	Г	
9.	Х СТР	3	1,6	Г	
10.	Інші	134	70,1		
11.	Кількість частотних 3-х –5-ти звуколітеренних сполучень у тексті с. 1	57	29,9	8/ 26,8	1/3,1
12.	Загальна кіль-ть 3-х –5-ти звуколітеренних сполучень у тексті с. 1	191	100		

Додаток 13

Таблиця 12а

Найбільш частотні (виділені жовтим кольором) звуколітери, що надруковано на -с. 1 газети «Хвиля України» від 11 червня 1917 року

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х – 5-ти звуколітер	Кількість сполук звуколітер		Кількість:	
		кількість	%	«гарних» звуколітер	«поганих» звуколітер
Газета «Хвиля України» (11 червня 1917 року)					
1.	ТЬС (ТЬС'), ТЬ С'	15	6,1	Г	
2.	ЛЬК	12	4,8	Г	
3.	НСЬК	10	4,0	Г	
4.	ЛЬН	8	3,2	Г	
5.	СЬ Н	7	2,8	Г	
6.	НСТВ	6	2,4		П
7.	СТР (С ТР)	5	2,0	Г	
8.	СТЬ	4	1,6	Г	
9.	ВСЬК	4	1,6		П
10.	В ПР	4	1,6	Г	
11.	ДСЬК	4	1,6	Г	
12.	ВЖД	3	1,2	Г	
13.	Й ПР	3	1,2	Г	
14.	ЙСЬК	3	1,2	Г	
15.	ЙШЛ (Й ШЛ)	3	1,2	Г	
16.	РСТВ	3	1,2	Г	
17.	ТЬБ (ТЬ Б)	3	1,2		П
18.	ТЬЦ (ТЬ Ц)	3	1,2	Г	
19.	ТЬ Н	3	1,2	Г	
20.	Х ЗБ	3	1,2	Г	
21.	Інші звуколітеренні сполучення	141	57,1	17/ 51,9	3/ 5,2
22.	Кількість частотних 3-х – 5-ти звуколітеренних	106	42,9		

	сполучень у тексті с. 1				
23.	Загальна кіль-ть 3-х –5-тизвуколітеренних сполучень у тексті с. 1	247	100		

Додаток 14

Таблиця 13-1 (початок)

Найбільш частотні звуколітери, що надруковано в текстах
на першій сторінці дванадцяти україномовних газет, що виходили в Україні 1917 року

N п/п	Назва газети	Дата випуску	Сполуки звуколітер та їхня кількість (у %)																Кількість (%) «приміток» (+) і «неприміток» (-) сполук звуколітер
			тьс. тьс'	льн	нтр	тьб. тьб'	зьк	йшл. й шл'	нськ	йськ	нтр	льш	днь	цтв	вськ	нств	сть	льк	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
	Асоціативна оцінка		+	+	НЗ	-	+	+	+	+	-	+	+	-	+	-	+	+	«+» «-» НЗ
1	Боротьба	8 травня	-	17,8	-	-	-	-	10,9	8,2	4,1	4,1	5 (2,5x2)	4,5	5,1 (2,55x2)	-	-	-	«+» 46,05 «-» 13,65
2	Вістник Генерального Секретаріату УНР	23 листопада	-	17,9	4,5	-	-	-	15,1	4,5	-	-	-	-	-	-	-	-	«+» - 27,5 «-» - 0 НЗ - 4,5
3	Вістник з Української Центральної Ради	21 березня	-	15,6	3,4	-	-	-	10,8	6,4	-	-	-	-	-	3,06	-	-	«+» - 32,8 «-» - 3,06 НЗ - 3,4
4	Конфедераліст	9 грудня	10,9	7,2	5,45	4,24	3,63	3,63	3,03	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«+» - 28,39 «-» - 4,24 НЗ - 5,45
5	Наше життя	21 березня	3,4	4,0	-	0,6	-	1,2	4,9	1,2	-	4,3	-	1,2	1,2 (0,6x2)	0,6	3,1	3,1	«+» - 26,2 «-» - 3,0
6	Рідне слово	1 квітня	2,8	3,9	-	-	-	1,6	7,5	-	-	2	-	-	7,5 (3,75x2)	-	-	5,5	«+» - 26,05 «-» - 3,75
7	Світова Зірниця	1 серпня	8,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«+» - 8,1 «-» - 0
8	Селянська Спілка	31 серпня	6,8	16,4	-	5,5	-	-	-	-	-	-	-	-	6,8 (3,4x2)	12,3	-	-	«+» - 26,6 «-» - 21,2
9	Стерно	31 березня	4,7	8,3	-	-	-	-	3,6	-	-	-	-	-	-	5,9	-	-	«+» - 16,6 «-» - 5,9
10	Українська республіка	15-30 жовтня	6,2	9,7	-	-	-	-	5,3	-	-	-	-	-	-	-	-	6,2	«+» - 27,4 «-» - 0
11	Український Голос	3 вересня	4,7	8,9	-	-	-	-	4,7	-	-	2,1	-	-	-	-	-	-	«+» - 20,4 «-» - 0
12	Хвиля України	11 червня	6,1	3,2	-	1,2	-	1,2	4,0	1,2	-	-	-	-	1,6 (0,8x2)	2,4	1,6	4,8	«+» - 22,1 «-» - 4,4

Таблиця 13-2
(продовження; початок див. в табл. 13-1)

N п/п	Назва газети	Дата випуску	Сполуки звуколітер та їхня кількість (у %)														Кількість (%) «приміток» (+) і «неприміток» (-) сполук звуколітер	
			ть н	дськ	дкр. дкр	ств	льств	рьк	рськ	ть к. тьк	дст	спр	хст	сь н	стр	длп		дьм
			17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
	Асоціативна оцінка сполук звуколітер (гарне – Г (+); погане – П (-); не знаю –НЗ)		+	-	-	+	+	+	+	+	-	+	НЗ	НЗ	+	-	НЗ	
1	Боротьба	8 травня	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«+» 0 «-» 0
2	Вістник Генерального Секретаріату УНР	23 листопада	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«+» 0 «-» 0
3	Вістник з Української	21 березня	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«+» 0 «-» 0

	Центральної Ради																	
4	Конфедераліст	9 грудня	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«т» - 0 «с» - 0
5	Наше життя	21 березня	1,8	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«т» - 1,8 «с» - 1,5
6	Рідне слово	1 квітня	1,6	-	5,1	3,2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	«т» - 8,8 «с» - 0
7	Світова Зірниця	1 серпня	5,4	-	-	-	5,4	-	8,1	5,4	-	-	-	-	-	-	-	«т» - 24,3 «с» - 0
8	Селянська Спілка	31 серпня	-	-	-	-	-	-	-	-	5,5	5,5	-	-	-	-	-	«т» - 5,5 «с» - 5,5
9	Стерно	31 березня	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14,3	4,7	-	-	-	«т» - 0 «с» - 0 НЗ - 19,0
10	Українська республіка	15-30 жовтня	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,5	-	-	«т» - 3,5 «с» - 0
11	Український Голос	3 вересня	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,1	1,6	«т» - 0 «с» - 3,1 НЗ - 1,6
12	Хвиля України	11 червня	1,2	1,6										2,8	2,0			«т» - 3,2 «с» - 1,6 НЗ - 2,8

Додаток 15

Таблиця 14

Кількість найчастотніших сполучень звуколітер,
що були вжиті в текстах, опублікованих впродовж 1917 року
на першій сторінці 12-ти газет, що розповсюджувалися на території,
яка сьогодні належить Україні.

Сполуки звуколітер															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ТЬС, ТЬС'	ЛЬН	НТР	ТЬБ, ТЬБ	ЗЬК	ЙШЛ, ЙШЛ	НСЬК	ЙСЬК	НГР	ЛЬШ	ДНЬ	ЦТВ	ВСЬК	НСТВ	СТЬ	ЛЬК

Сполуки звуколітер														
17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
ТЬН	ДСЬК	ДКР, ДКР	СТВ	ЛЬСТВ	РЬК	РСЬК	ТЬК, ТЬК	ДСТ	СПР	ХСТ	СЬН	СТР	ДПЛ	ДЬМ

Додаток 16

Таблиця 15-1

Підсумкові результати асоціативного експерименту щодо сприйняття звукобукв
(сполучень літер), що є частотними
(на матеріалі с. 1 дванадцяти україномовних газет 1917 року, що вийшли з друку в м. Київ)
(Частина 1)

Код досліджуваного й номер сполучення	Вік досліджуваного	Стимульне частотне сполучення																
		тьс	льн	нтр	тьб	зьк	йшл	нськ	йськ	нгр	льш	днь	цтв	вськ	нств	сть	льк	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1	55	нз	г	г	п	нз	г	г	г	г	нз	нз						
2	41	г	г	п	г	г	г	г	п	г	п	п	п	п	г	г		
3	36	г	г	г	п	нз	п	п	г	п	г	п	г	п	нз	г	г	
4	28	г	г	нз	нз	г	г	г	г	п	г	п	п	г	п	г	г	
5	46	г	г	п	п	г	г	г	п	г	г	п	г	п	г	г	г	
6	36	г	г	п	п	г	г	п	г	п	г	п	г	п	п	г	г	
7	29	нз	г	нз	п	г	г	нз	г	п	нз	г	п	п	нз	г	г	
Підсумок	28-55	г- 5/71,4 %	г- 7/100 %	г- 2/28,6 %	г- 2/28,6 %	г- 5/71,4 %	г- 6/85,7 %	г- 4/57,1 %	г- 7/100 %	г- 1/14,2 %	г- 5/71,4 %	г- 3/42,8 %	г- 1/14,2 %	г- 3/42,8 %	г- 0%	г- 6/85,7 %	г- 6/85,7 %	
		п- 0	п- 0	п- 3/42,8 %	п- 3/42,8 %	п- 0	п- 1/14,2 %	п- 2/28,6 %	п- 0	п- 6/85,7 %	п- 0	п- 3/42,8 %	п- 5/71,4 %	п- 3/42,8 %	п- 4/57,1 %	п- 0	п- 0	
		нз-2/	нз-0	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-	нз-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	відм- 1/14,2 %	відм- 1/14,2 %	відм- 1/14,2 %	відм- 1/14,2 %	відм- 1/14,2 %

Додаток 17

Таблиця 15-2

Підсумкові результати асоціативного експерименту щодо сприйняття звукобукв
(сполучень літер), що є частотними
(на матеріалі с. 1 дванадцяти українських газет 1917 року, що вийшли з друку в м. Київ)
(Частина 2)

Код досліджуваного й номер сполучення	Вік досліджуваного	Стимульне частотне сполучення															
		тьн	дськ	дкр	ств	льств	рьк	рськ	тьк	дст	спр	хст	сьн	стр	дпл	дьм	
		17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
1	55	П	П	Г	Г	Г	Г	Г	П	Г	Г	НЗ					
2	41	Г	Г	П	П	П	Г	П	Г	П	П	П	Г	П	П	Г	
3	36	П	НЗ	П	Г	Г	П	П	Г	П	Г	П	НЗ	Г	П	П	
4	28	П	П	П	Г	П	П	Г	Г	П	П	П	П	Г	П	Г	
5	46	Г	П	П	Г	Г	Г	НЗ	П	П	Г	П	Г	Г	П	Г	
6	36	Г	НЗ	П	Г	Г	Г	НЗ	Г	П	Г	П	П	Г	П	НЗ	
7	29	Г	Г	НЗ	НЗ	Г	Г	Г	НЗ	НЗ	Г	Г	НЗ	Г	НЗ	Г	
Підсумок	28-55	Г- 4/57,1 %	Г- 2/28,6 %	Г- 1/14,2 %	Г- 5/71,4 %	Г- 5/71,4 %	Г- 5/71,4 %	Г- 3/42,8 %	Г- 4/57,1 %	Г- 1/14,2 %	Г- 5/71,4 %	Г- 1/14,2 %	Г- 2/28,6 %	Г- 5/71,4 %	Г- 5/71,4 %	Г- 0 %	Г- 4/57,1 %
		П- 3/42,8 %	П- 3/42,8 %	П- 5/71,4 %	П- 1/14,2 %	П- 2/28,6 %	П- 2/28,6 %	П- 2/28,6 %	П- 2/28,6 %	П- 5/71,4 %	П- 2/28,6 %	П- 5/71,4 %	П- 2/28,6 %	П- 1/14,2 %	П- 5/71,4 %	П- 1/14,2 %	П- 1/14,2 %
		НЗ- 0	НЗ- 2/28,6 %	НЗ- 1/14,2 %	НЗ- 1/14,2 %	НЗ- 0	НЗ- 0	НЗ- 2/28,6 %	НЗ- 1/14,2 %	НЗ- 1/14,2 %	НЗ- 0	НЗ- 1/14,2 %	НЗ- 2/28,6 %	НЗ- 0	НЗ- 1/14,2 %	НЗ- 1/14,2 %	НЗ- 1/14,2 %
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Відм- 1/14,2 %	Відм- 1/14,2 %	Відм- 1/14,2 %	Відм- 1/14,2 %

Додаток 18

Таблиця 16

Кількість ЧАСТОТНИХ (40% і більше) сполучень
«гарних» (Г) звуколітер

Код груп досліджуваних	Сполучення звуколітер (у %)					
	40–49%	50–59	60–69	70–79	80–89	90–100
Група А*	ТЬС – 42,4	ЛЬН – 57,6	НСЬК– 64,4			
Група Б**				СТВ– 71,4		ЛЬН – 100
Група А	ЙШЛ– 42,4	ЗЬК– 50,8	СТЬ– 66,1			
Група Б				ЛЬСТВ– 71,4	СТЬ– 85,7	
Група А	РСЬК– 42,8	ЙСЬК– 54,2				
Група Б				РЬК– 71,4	ЙШЛ– 85,7	ЙСЬК 100
Група А		ВСЬК– 52,5				
Група Б	ДНЬ– 42,8			СПР– 71,4		
Група А		ТЬН – 57,1				
Група Б		НСЬК– 57,1		ЗЬК– 71,4		
Група А		ЛЬК– 57,6				
Група Б				СТР– 71,4	ЛЬК– 85,7	
Група А		ТЬ Н– 57,1				
Група Б				ЛЬШ– 71,4		
Група А						
Група Б		ТЬК– 57,1		ТЬС– 71,4		
Група А						
Група Б	ВСЬК– 42,8					
Група А						
Група Б		ДЬМ– 57,1				

Примітки:

- Група А* – досліджувані (59 осіб), що брали участь в асоціативному експерименті на електронному ресурсі <https://docs.google.com/forms>;
- Група Б** – досліджувані (7 осіб), що брали участь в асоціативному експерименті на електронному ресурсі <https://mail.ukr.net>.

Додаток 19

Таблиця 17

Кількість ЧАСТОТНИХ (40% і більше) сполучень
«поганих» (П) звуколітер

Код груп досліджуваних	Сполучення звуколітер (у %)				
	40–49	50–59	60–69	70–79	80–89
Група А*	ЦТВ – 47,5		ТЬБ – 67,8		
Група Б**				ДКР – 71,4 ЦТВ – 71,4	
Група А			НГР – 66,6		
Група Б	ДСЬК – 42,8			ДСТ – 71,4	НГР – 85,7
Група А			НСТВ – 61		
Група Б	ВСЬК – 42,8	НСТВ – 57,1		ХСТ – 71,4	
Група А					
Група Б	ДНЬ – 42,8			ДПЛ – 71,4	

Примітки:

- Група А* – досліджувані (59 осіб), що брали участь в асоціативному експерименті на електронному ресурсі <https://docs.google.com/forms>;
- Група Б** – досліджувані (7 осіб), що брали участь в асоціативному експерименті на електронному ресурсі <https://mail.ukr.net>.

Додаток 20

Таблиця 18

**Кількість частотних
3-х – 5-ти звуколітеренних сполучень у текстах с. 1
12-ти україномовних газет, що були видані 1917 року
на теренах України**

№ п/п	Назва газети й сполуки 3-х – 5-ти звуколітер	Психо- семантичні маркери- концепти	Коефіцієнти маркерів- концептів за шкалою СД (різниця й сума)	Дата виходу газети	Кількість (у %):				РАЗОМ (сполуки 1–31) «+» «-» НЗ
					«гарних » звуколітер (частотність від 70% до 100%)	«поганих » звуколітер (частотність від 70% до 100%)	«гарних» + «поганих» (частотність від 20% до 69%)	РАЗОМ	
1.	Газета «Боротьба» Теми: 1. Про I Український конгрес. 2. Негативне ставлення Росії до рішення 3000 українських солдатів створити свій український полк ім. Б. Хмельницького	Надія	+3	8 травня	41,0	12,0	47,0	100	
		Обурення	-3						
2.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Боротьба»)		Різниця – 0 «+» - 3 «-» - 3						Різниця – 33,15 «+» - 46,05 «-» - 13,65 НЗ - 0
3.	Газета «Вістник Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки» Теми: Текст Універсалу Української Центральної Ради передбачає: – про безвластя, безлад і руїну; – оповіщення про те, що Україна стає УНР; – декларація бажання УНР залишитися в складі Російської республіки як федерації рівноправних народів; – земля стає власністю УНР; – про восьмигодинний робочий день; – встановлення держконтролю над продукцією України; – про початок мирних переговорів; – скасування смертної кари на території УНР; – про амністію засудженим; – встановлення місцевого самоврядування; – встановлення демократії; – закон про національну персональну автономію (росіянам, євреям, полякам); – допомога Російській Республіці; – про призначення виборів до Установчих Зборів.	Декларування	0	23 листопада	6/48,0	4/14,0	38,0	100	
		Надія	+3						
		Позитивні наміри	+2						
		Упевненість	+2						
4.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Вістник Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки»)		Різниця – 7 «+» - 7 «-» - 0						Різниця – 27,5 «+» - 27,5 «-» - 0 НЗ
5.	Газета «Вістник Української Центральної Ради у Києві» Теми: 1. Репортаж з Українського Свята Свободи, що пройшло 19 березня 1917 року в Києві. 2. Про підготовку до першого Всеукраїнського національного конгресу. 3. Про виступ М. Грушевського перед народом. 4. Опис свята української вільної нації. 5. Резолюція Свята щодо проголошення автономії України в складі Російсько Федерації. 6. Заклик про формування Українського Національного Фонду як фінансової допомоги новій владі України.	Радість	+3	21 березня	6/40,81	2/8,19	51,0	100	
		Піднесення	+2						
		Надія	+3						
		Віра	+3						
6.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Вістник Української Центральної Ради у Києві»)		Різниця – 11 «+» - 0 «-» - 0						Різниця – 26,34 «+» - 32,8 «-» - 3,06 НЗ - 3,4
7.	Газета «Конфедераліст» Теми: 1. Порівняння наслідків Французької і Американської революцій, що відбулися одночасно, але наслідки	Застереження	-1	9 грудня	6/ 95,76	1/ 4,24	0	100	

	їхні були різними: до влади у Франції на місце демократії прийшов тоталітаризм, в США – демократія залишилася й дотепер розквітає. 2. Критика дій Центральної Ради і Малої Ради за бездіяльність впродовж 9-ти місяців революції. 3. Зазив покинути ідеї централізму й рухатися далі в політиці шляхом конфедералізму. 4. Усю владу слід надати повітам.	Критика	-2						
		Рішучість	+2						
8.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Конфедераліст») <p>Різниця – (-11) «+» - 2 «-» - 3</p>								Різниця – 18,7 «+» - 28,39 «-» - 4,24 НЗ - 5,45
5.	Газета «Наше життя» Теми: 1. Про важку долю підготовки до друку накладів газети «Наше життя» і про те, що тепер газета вільно виходить. 2. Зазив до єднання пролетаріату всіх країн світу! 3. Настанови соціал-демократу: що він повинен знати і як діяти в сучасний стан. 4. Про вільні демократичні вибори. 5. Про волю слову, зборів, страйків, союзів. 6. Про вибори суддів. 7. Про рівні права всіх громадян. 8. Про безкоштовне навчання дітей бідних. 9. Про 8-мигодинний робочий день. 10. Про конфіскацію земель у поміщиків. 11. Самоврядування України. 12. Про навчання в школах укр. мовою. 13. Зазив до боротьби за свої права. 14. Про важку долю неосвічених українців до революції. 15. Про арешти царя, міністрів, генералів. 16. Про волю мов. 17. Зазиви до соціалізму й дотримання усіх прав громадян.	Позитивні наміри	+2						
		Зазиви	0	21 березоля	11/ 27,9	3/ 3,9	69,2	100	
		Віра	+3						
6.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Наше життя») <p>Різниця – 5 «+» - 5 «-» - 0</p>								Різниця – 23,5 «+» - 28,0 «-» - 4,5 НЗ - 0
	Газета «Рідне слово» Теми: 1. Зазив до українців об'єднуватися. 2. Зазив збирати гроші для відродження нації української. 3. Про необхідність говорити в побуті українською мовою. Берегти свою мову. 4. Про українізацію школи. 5. Про необхідність обирати на Установчих Зборах українців як представників свого народу.	Зазиви	0						
		Віра	+3						
		Надії	+3	1 квітня	12/ 35,8	2/ 12,6	51,7	100	
		Упевненість	+2						
	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Рідне слово») <p>Різниця – 8 «+» - 8 «-» - 0</p>								Різниця – 31,10 «+» - 34,85 «-» - 3,75 НЗ - 0
9.	Газета «Світова Зірниця» Теми: 1. Розповідь про лютеві події в Росії (зрада Уряду, домовленість із німцями, «скинули царя», нова влада). 2. Для чого робилася революція 5 міс. тому.	Пояснення	0	1 серпня	5/ 37,8	0	62,2	100	
		Тлумачення	0						
10.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Світова Зірниця») <p>Різниця – 0 «+» - 0 «-» - 0</p>								Різниця – 32,4 «+» - 32,4 «-» - 0 НЗ - 0
	Газета «Селянська Спілка» Теми: 1. Зазив боротися за землю і волю. 2. Промислові працівники дістали своїх прав працювати по 8 год., а селяни ще не мають такого права. 3. Про книжечку «свод законів», за якою гніт підприємців залишився для селян. 4. Звіт про з'їзд представників міністра хліборобства при губернських земельних комітетах. 5. Про потребу видавати нові закони, що регулювали б земельні відносини.	Зазиви до справедливості	+3						
		Скарги	-2	31 серпня	3/ 28,8	4/ 30,1	41,1	100	
		Вияв терпіння	-1						
	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Селянська Спілка») <p>Різниця – 0 «+» - 3 «-» - 3</p>								Різниця – 5,4 «+» - 32,1 «-» - 26,7 НЗ - 0
11.	Газета «Стерню» Теми: 1. Про два підходи студентства до подальшої своєї долі: перший шлях – полишити аудиторії та йти в народ і будувати нове життя; другий шлях – залишатися в аудиторіях і набувати знань для майбутнього будівництва нового суспільства. 2. Зазив до навчання (читання книжок, складання	Зазив вчитися	+3						
		Обговорення перспектив	+1	31 березоля	4/ 21,5	2/ 20,2	57,3	100	

	іспитів).								
12.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Стерно»).		Різниця – +4 «+» - 4 «-» - 0						Різниця – (-8,3) «+» - 16,6 «-» - 5,9 НЗ - 19,0
13.	Газета «Українська республіка» Теми: 1. Про побудову Української Демократичної Республіки. 2. Упевненість в тому, що український народ подолає всі перешкоди і здійснить свою мрію про створення самостійної держави. 3. Сумніви щодо можливої зради з боку інтелігенції України.	Віра Упевненість Сумніви щодо ролі інтелігенції	+3 +2 -1	15–30 жовтня	5/ 31,0	0	69,0	100	
14.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Українська республіка»)		Різниця – 4 «+» - 5 «-» - 1						Різниця – 30,9 «+» - 30,9 «-» - 0 НЗ - 0
15.	Газета «Український Голос» Теми: 1. Зазив до громадян України стати на захист країни від військ генерала Корнілова. 2. Зазиви щодо смерті катам, які стали проти вільної України. 3. Прохання до вояків XII армії повернутися до лав. 4. Сум щодо загиблих героїв, які захищали Україну.	Зазиви Прохання Сум	0 0 -2	3 вересня	8/ 26,8	1/3,1	71,1	100	
16.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Український Голос»)		Різниця – (-2) «+» - 0 «-» - 2						Різниця – 15,7 «+» - 20,4 «-» - 3,1 НЗ - 1,6
17.	Газета «Хвиля України» Теми: 1. Про неосвіченість українського народу й про його право на освіту. 2. Зазив отримувати освіту. 3. Про реакцію Керенського на прагнення фінського народу мати свою автономію. 4. Про незгоду народу з висловленням Керенського на вокзалі зі словами: «Руки прочь!». 5. Надія на те, що Установчі Збори дадуть права українцям.	Співчугтя Обурення Незгода Надія	+1 -3 -2 +3	11 червня	17/ 51,9	3/ 5,2	32,9	100	
18.	Підсумковий показник суми коефіцієнтів (газета «Хвиля України»)		Різниця – (-1) «+» - 4 «-» - 5						Різниця – 16,5 «+» - 25,3 «-» - 6,0 НЗ - 2,8

Додаток 20а

Таблиця 18а
(скорочена й упорядкована
за історичним принципом)

Підсумкові показники суми коефіцієнтів
маркерів-концептів за шкалою семантичного диференціалу (СД)
у порівнянні з показниками оцінки реципієнтів асоціативного експерименту
за критеріями «гарна/погана/не знаю» частотних
3-х – 5-ти звуколітеренних сполук у текстах с. 1
12-ти україномовних газет, що були видані 1917 року
на теренах України

№ п/п	Назва газети	Дата виходу газети й характеристика дня за даними істориків ^{5,23}	Коефіцієнти маркерів-концептів за шкалою СД (різниця й сума)	Показники оцінки реципієнтів асоціативного експерименту за критеріями «гарна(+)/погана(-)/не знаю(0)» (сполуки №№1–31 у табл. 13-1 і табл. 13-2)	Відносні показники ⁶
1	2	3	4	5	6
	«Вістник Української Центральної Ради у Київ»	21 березоля 19 березня – У Києві відбулося Свято Свободи – одна з найбільших національних маніфестацій в історії України ⁷ . 20 березня – у Києві було завершено створення Української Центральної Ради та обрані її перші керівні структури. Головою Ради заочно був обраний визнаний лідер українського руху Михайло Грушевський, який на той час ще не повернувся із заслання ⁸ . 21 березня – За постановою Петроградської Ради у Царському селі під Петроградом заарештовано останнього російського царя Миколу II, котрий 15 березня зрікся престолу, і всю його сім'ю. У липні 1918 року, цар, його дружина Александра, їхні четверо дочок і син Олексій, спадкоємці трону, були розстріляні у Єкатеринбурзі ⁹ .	Різниця – 11 «+» - 0 «-» - 0	Різниця – 26,34 «+» - 32,8 «-» - 3,06 НЗ - 3,4	Різниця – 2,39 «+» - 0 «-» - 0 НЗ - 0
	«Наше життя»	21 березоля 20 березня – у Києві було завершено створення Української Центральної Ради та обрані її перші керівні структури. Головою Ради заочно був обраний визнаний лідер українського руху Михайло Грушевський, який на той час ще не повернувся із заслання ¹⁰ . 21 березня – За постановою Петроградської Ради у Царському селі під Петроградом заарештовано останнього російського царя Миколу II, котрий 15 березня зрікся престолу, і всю його сім'ю. У липні 1918 року, цар, його дружина Александра, їхні четверо дочок і син Олексій, спадкоємці трону, були розстріляні у Єкатеринбурзі ¹¹ .	Різниця – 5 «+» - 5 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – 23,5 «+» - 28,0 «-» - 4,5 НЗ - 0	Різниця – 4,7 «+» - 5,6 «-» - 0 НЗ - 0

⁵ Головні події 1917 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/td.pl?Year=1917>

⁶ Результат співвідношення показників колонок 4 і 5 в табл. 18а. Показники отримані шляхом ділення показників колонки 5 на показники колонки 4.

⁷ 1917 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/1917#Березень>

⁸ Цей день в історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/h/0320T/>

⁹ Цей день в історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Month=03&Day=21&td=1>

¹⁰ Цей день в історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/h/0320T/>

¹¹ Цей день в історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/td.pl?Year=1917>

«Стерно»		<p>31 березня <u>29 березня</u> – за ініціативою Михайла Грушевського створено комісію по розробці статуту Академії Наук України¹². <u>17 (30) березня</u> – демонтаж пам'ятника Століпину, який простояв всього чотири роки¹³. 31 березня – Російські поліемігранти на чолі з В. Леніним їдуть через м. Стокгольм на шляху з Німеччини до Росії¹⁴.</p>	Різниця – 4 «+» - 4 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – (-8,3) «+» - 16,6 «-» - 5,9 НЗ - 19,0	Різниця – (-2,075) «+» - 4,15 «-» - 0 НЗ - 0
«Рідне слово»		<p>1 квітня <u>1 квітня</u> - За ініціативою Центральної ради у Києві пройшла 100-тисячна маніфестація патріотичних сил на підтримку Української революції. Колони маніфестантів, прикрашені жовто-блакитними прапорами, пройшли по вулиці Володимирській на Хрещатик, до будинку Київської міської думи. Далі – до Софійську площу, де відбулось народне віче, яке прийняло розроблені Центральною Радою резолюції про скликання Установчих зборів для вирішення справи автономії України. До Помаранчевої революції 2004 року Свято Свободи вважалось найбільшою і наймасовішою демонстрацією в історії України¹⁵. <u>6–8 (19–21) квітня</u> в Києві пройшов Всеукраїнський національний з'їзд¹², на якому були присутні близько 900 депутатів від різних українських політичних, громадських, культурно-освітніх та професійних організацій. На з'їзді депутати обговорили різні аспекти національно-територіальної автономії України, прийняли рішення про створення крайової влади й вироблення проекту автономного статуту України, обрали 118 членів Української Центральної Ради, у тому числі М. Грушевського — головою УЦР, В. Винниченка і С. Єфремова — заступниками голови¹⁶.</p>	Різниця – 8 «+» - 8 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – 31,10 «+» - 34,85 «-» - 3,75 НЗ - 0	Різниця – 3,88 «+» - 4,35 «-» - 0 НЗ - 0
«Боротьба»		<p>8 травня <u>2 травня</u> – Перша світова війна: погано підготовлений наступ французів у Шампані призвів до бунту у французькій армії, однак він був придушений¹⁷.</p>	Різниця – 0 «+» - 3 «-» - 3 НЗ - 0	Різниця – 33,15 «+» - 46,05 «-» - 13,65 НЗ - 0	Різниця – 0 «+» - 15,35 «-» - 4,55 НЗ - 0
«Хвиля України»		<p>11 червня <u>10 червня</u> – проголошення Центральною Радою Першого Універсалу¹⁸. 18 травня – у Львові утворено Головну українську Раду, яка очолила політичні і національні сили Галичини на шляху до створення незалежної Західноукраїнської Народної республіки¹⁹.</p>	Різниця – (-1) «+» - 4 «-» - 5 НЗ - 0	Різниця – 16,5 «+» - 25,3 «-» - 6,0 НЗ - 2,8	Різниця – 16,5 «+» - 6,32 «-» - 1,2 НЗ - 0
«Світова Зірниця»		<p>1 серпня <u>18 червня</u> – у Києві розпочав роботу II Всеукраїнський військовий з'їзд під головуванням Володимира Винниченка, у роботі якого взяло участь 2308 делегатів з усіх фронтів, флотів і флотилій, а також запасних частин. На з'їзді було обрано Тимчасову Раду Військових Депутатів у складі 132 чоловік, яка увійшла до складу Української Центральної Ради. Симон Петлюра був переобраний Головою Українського Генерального військового комітету. <u>23 червня</u> – Комітет (Мала Рада) Центральної Ради ухвалила текст Першого Універсалу до українського народу («Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й поза Україною сущого»), котрий проголошував національно-територіальну автономію України в складі Росії. <u>24 червня</u> – у Києві на вперть заповнений Софійській площі Володимир Винниченко зачитав текст I Універсалу Центральної Ради. <u>28 червня</u> – Мала Рада Української Центральної Ради на своєму засіданні ухвалила створення</p>	Різниця – 0 «+» - 0 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – 32,4 «+» - 32,4 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – 0 «+» - 0 «-» - 0 НЗ - 0

¹² 1917 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/1917#Березень>

¹³ Сняття пам'ятника Стольпину // «Послѣдніе новости» № 4391. – 1917. – 18 марта. – С. 4.

¹⁴ Революция, «изъязвленная злословием штыков» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lechain.ru/academy/revolyutsiya-izyazvlenneya-zlosloviem-shtykov/>

¹⁵ 1917 в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/1917_в_Україні

¹⁶ Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис. — К., 1999. — С. 146.

¹⁷ 1917 в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/1917_в_Україні

¹⁸ 1917 в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/1917_в_Україні

¹⁹ 1917 в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/1917_в_Україні

		<p>першого уряду України Генерального секретаріату і передав йому виконавчі функції. Перший склад Генерального секретаріату, на чолі якого став Володимир Винниченко, складався з 8 генеральних секретарів та генерального писаря.</p> <p><u>9 липня</u> – Створено Президію Центральної Ради на чолі з Михайлом Грушевським.</p> <p><u>12 липня</u> – до Києва прибула делегація Тимчасового уряду Росії у складі О. Керенського, І. Церетелі, М. Терещенка з ціллю налагодити відносини з Центральною Радою.</p> <p><u>16 липня</u> – на урочистому засіданні Генерального Секретаріату в Педагогічному музеї глава уряду Володимир Винниченко виголосив ухвалений Центральною радою Другий Універсал, що зафіксував домовленості між Центральною Радою та Тимчасовим урядом (після отримання телеграми Тимчасового уряду Росії) про визнання права України на автономію, а УЦР та Генеральний секретаріат – органами державної влади в Україні. В той же час Центральна Рада змушена була погодитися на те, що остаточно питання про форму автономії буде вирішено Всеросійськими Установчими зборами, та визнати, що Україна не претендує на повну державну незалежність.</p> <p><u>17 липня</u> – початок збройного виступу вояків Другого українського козацького полку імені гетьмана Павла Полуботка та членів Українського військового клубу імені Полуботка з метою проголошення незалежності України через нерішучу національну та військову політику Української Центральної Ради. У виступі взяло участь близько 10 тисяч військових, яких підтримала більшість киян. Завдяки згодженню та скоординованим діям Центральної Ради та керівництва Київського військового округу (КВО), виступ було придушено, а його учасників вислано на фронт²⁰.</p>			
«Селянська Спілка»	<p>31 серпня</p> <p><u>4 серпня</u> – опублікована Тимчасова інструкція Тимчасового Уряду, що обмежила компетенцію Генерального Секретаріату УЦР.</p> <p><u>9 серпня</u> – Центральна Рада ухвалила рішення про скликання Всеукраїнських Установчих Зборів (Сойму).</p> <p><u>17 серпня</u> – «Тимчасові інструкції...» Тимчасового уряду Генеральному Секретаріату, які позбавляли УЦР законодавчих прав та перетворювали в орган Тимчасового уряду та зменшив українську територію до 5 губерній (Київської, Волинської, Подільської, Полтавської та Чернігівської)²¹.</p> <p><u>25-31 серпня</u> – у Росії відбувся заколот Корнілова²².</p>	Різниця – 0 «+» - 3 «-» - 3 НЗ - 0	Різниця – 5,4 «+» - 32,1 «-» - 26,7 НЗ - 0	Різниця – 0 «+» - 10,7 «-» - 8,9 НЗ - 0	
«Український Голос»	<p>3 вересня</p> <p><u>1 вересня</u> – Тимчасовий уряд проголосив Росію республікою²³.</p>	Різниця – (-2) «+» - 0 «-» - 2 НЗ - 0	Різниця – 15,7 «+» - 20,4 «-» - 3,1 НЗ - 1,6	Різниця – (-7,85) «+» - 0 «-» - 1,55 НЗ - 0	
«Українська республіка»	<p>15–30 жовтня</p> <p><u>8-14 вересня</u> – у Києві відбувся З'їзд поневолених народів.</p> <p><u>25 жовтня</u> – у Петрограді відбувся Жовтневий переворот.</p> <p><u>26-28 жовтня</u> – відбулися більшовицькі перевороти у Вінниці, Білій Церкві, Луцьку, Проскуріві та Рівному.</p> <p><u>29-30 жовтня</u> – спроба більшовицького перевороту у Києві: після нечисленних вуличних боїв більшовики розбиті²⁴.</p>	Різниця – 4 «+» - 5 «-» - 1 НЗ - 0	Різниця – 30,9 «+» - 30,9 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – 7,72 «+» - 6,18 «-» - 0 НЗ - 0	
«Вістник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки»	<p>23 листопада</p> <p><u>7 листопада</u> – проголошення Центральною Радою Третього Універсалу, за яким Україна стає республікою²⁵.</p>	Різниця – 7 «+» - 7 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – 27,5 «+» - 27,5 «-» - 0 НЗ - 0	Різниця – 3,92 «+» - 3,92 «-» - 0 НЗ - 0	

²⁰ 1917 в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/1917_в_Україні

²¹ 1917 в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/1917_в_Україні

²² 1917 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/1917>

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

«Конфедераліст»	<p>9 грудня <u>29 листопада</u> – повсталі шахтарі Ростова проголошують утворення Донської Радянської Республіки, що проіснувала два тижні. <u>4 грудня</u> – ультиматум Раднаркому РСФРР Центральній Раді з вимогою допустити в Україну більшовицькі військові частини. <u>5 грудня</u> – Центральна Рада відхилила ультиматум Радянської Росії, Росія оголосила війну УНР²⁶.</p>	<p>Різниця – (-1) «+» - 2 «-» - 3 НЗ - 0</p>	<p>Різниця – 18,7 «+» - 28,39 «-» - 4,24 НЗ - 5,45</p>	<p>Різниця – (-18,7) «+» - 14,19 «-» - 1,41 НЗ - 0</p>
-----------------	---	---	---	---

²⁶ Там само.

Додаток 21

Таблиця 19

№ з/п	Маркер	Суб'єктивний коефіцієнт за шкалою СД* Ч. Осгуда:		
		позитивний	нейтральний	негативний
1.	Вияв терпіння			-1
2.	Віра	+3		
3.	Декларування		0	
4.	Зазиви (загальні)		0	
5.	Зазиви (навчатися грамоті)	+3		
6.	Зазиви (до справедливості)	+3		
7.	Застереження			-1
8.	Критика			-2
9.	Надія	+3		
10.	Незгода			-2
11.	Обговорення перспектив	+1		
12.	Обурення			-3
13.	Піднесення	+2		
14.	Позитивні наміри	+2		
15.	Пояснення		0	
16.	Прохання		0	
17.	Радість	+3		
18.	Рішучість	+2		
19.	Скарги			-2
20.	Співчуття	+1		
21.	Сум			-2
22.	Сумніви щодо ролі інтелігенції			-1
23.	Тлумачення		0	
24.	Упевненість	+2		
25.	РАЗОМ – 24/100%	11/45,8%	5/20,8%	8/33,3

Примітки:

СД* – семантичний диференціал.

Додаток 22

Таблиця 21

Підсумкова кількість (у %) «приємних» (+) і неприємних (-) сполук звуколітер

N п/п	Назва газети	Дата випуску	Кількість (%) «приємних» (+) і неприємних (-) сполук звуколітер 1-16	Кількість (%) «приємних» (+) і неприємних (-) сполук звуколітер 17-31	РАЗОМ (сполуки 1-31)
	Асоціативна оцінка		«+» «-» НЗ	«+» «-» НЗ	«+» «-» НЗ
1	Боротьба	8 травня	«+» 46,05 «-» 13,65 НЗ - 0	«+» 0 «-» 0	«+» - 46,05 «-» - 13,65 НЗ - 0
2	Вістник Генерального Секретаріату УНР	23 листопада	«+» - 27,5 «-» - 0 НЗ - 4,5	«+» 0 «-» 0	«+» - 27,5 «-» - 0 НЗ
3	Вістник з Української Центральної Ради	21 березня	«+» - 32,8 «-» - 3,06 НЗ - 3,4	«+» 0 «-» 0	«+» - 32,8 «-» - 3,06 НЗ - 3,4
4	Конфедераліст	9 грудня	«+» - 28,39 «-» - 4,24 НЗ - 5,45	«+» 0 «-» 0	«+» - 28,39 «-» - 4,24 НЗ - 5,45
5	Наше життя	21 березня	«+» - 26,2 «-» - 3,0	«+» - 1,8 «-» - 1,5	«+» - 28,0 «-» - 4,5 НЗ - 0
6	Рідне слово	1 квітня	«+» - 26,05 «-» - 3,75	«+» - 8,8 «-» - 0	«+» - 34,85 «-» - 3,75 НЗ - 0
7	Світова Зірниця	1 серпня	«+» - 8,1 «-» - 0	«+» - 24,3 «-» - 0	«+» - 32,4 «-» - 0 НЗ - 0

8	Селянська Спілка	31 серпня	«+» - 26,6 «-» - 21,2	«+» - 5,5 «-» - 5,5	«+» - 32,1 «-» - 26,7 НЗ - 0
9	Стерно	31 березоля	«+» - 16,6 «-» - 5,9	«+» - 0 «-» - 0 НЗ - 19,0	«+» - 16,6 «-» - 5,9 НЗ - 19,0
10	Українська республіка	15-30 жовтня	«+» - 27,4 «-» - 0	«+» - 3,5 «-» - 0	«+» - 30,9 «-» - 0 НЗ - 0
11	Український Голос	3 вересня	«+» - 20,4 «-» - 0	«+» - 0 «-» - 3,1 НЗ - 1,6	«+» - 20,4 «-» - 3,1 НЗ - 1,6
12	Хвиля України	11 червня	«+» - 22,1 «-» - 4,4	«+» - 3,2 «-» - 1,6 НЗ - 2,8	«+» - 25,3 «-» - 6,0 НЗ - 2,8

РОЗДІЛ 2

(російською мовою)

ПОЗНАНИЕ В СОЦИАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЯХ

Проблема, которой посвящена наша глава, состоит в том, что на сегодня исследователями не установлена роль процессов познания (когниции) в модели социальных коммуникаций как процесса. Хотя углубление в изучение сформулированной проблемы открывает путь к новым вопросам (проблемам), мы остановимся на попытке решить искомое (начальное) состояние, которое характеризуется окончанием знания о предмете исследования (когниция) и началом незнания о нем (роль когниции в модели социальных коммуникаций).

На наш взгляд, следует вычлениить три аспекта рассматриваемой нами проблемы.

Первый аспект исследуемой проблемы: без познания невозможны социальные коммуникации, следовательно, модель социальных коммуникаций опирается на процессы познания, или «совокупность психических (ментальных, мыслительных) процессов – восприятия, категоризации, мышления, речи и пр., служащих обработке и переработке информации» [9]. Если же сегодня неизвестно как именно когниция «вплетена», «вконструирована» в ткань социальных коммуникаций, значит следует считать неизвестным и то, каким образом познание улучшает/ухудшает процессы социальных коммуникаций.

Второй аспект исследуемой проблемы: сегодня, когда существует весьма размытое представление о сути, функциях и структуре модели социальных коммуникаций, лишь теоретически можно рассуждать о том, какую роль процессы когниции играют в модели социальных коммуникаций.

Третий аспект исследуемой проблемы: содержание двух предыдущих аспектов стимулирует закономерный, на наш взгляд вопрос: «Нужно ли вообще рассматривать процессы когниции в системе социальных коммуникаций?».

Учитывая упомянутые три аспекта исследуемой проблемы роли когниции в модели социальной коммуникаций, нам следует обратиться к истории проблемы.

История проблемы

Изложение *истории* очерченной нами проблемы может опираться лишь на непрямые (косвенные) попытки изучить как саму когницию, так и ее роль в процессах социальных коммуникаций.

Для начала определим значение терминов «когниция» и «модели социальных коммуникаций». В понимании термина «когниция» мы далее в исследовании будем ориентироваться на определение И. П. Меркулова, который считает, что когницией следует называть «психологический процесс, с помощью которого происходит обработка информации нашим сознанием» [12: 364]. Дополним лишь приведенное определение указанием на социальный характер процессов когниции и будем опираться на понимание термина «когниция» в такой трактовке: «психологический процесс, с помощью которого происходит обработка информации нашим сознанием» и последующая актуализация обработанной сознанием информации в социальных действиях, взаимодействиях и социальных отношениях, направленных на преобразование окружающего мира.

Предложенное нами определение термина «когниция» базируется на теории деятельности А. Н. Леонтьева, который в концептуальной цепи «деятельность – действие – операция – психофизиологические функции» различал «действие» и «деятельность», имею в виду под первым (действие) «процесс, направленный на реализацию цели, которая, в свою очередь, может быть определена как образ желаемого результата», под вторым (деятельность) – «специфически человеческая активность, регулируемая сознанием, порождаемая потребностями и направленная на познание и преобразование внешнего мира и самого человека» [11].

Термин «модель социальных коммуникаций» мы трактуем как уменьшенная копия «инструментария социальной инженерии, который с

помощью коммуникационных технологий создания информации, ее поиска, упорядочения, трансляции, обмена, хранения и измерения воздействия на реципиента, направленного на регулирование социальных действий, взаимодействий и социальных отношений в обществе» [23: 37].

По нашим данным, изучением как сути, так и роли когнициии в модели социальных коммуникаций в рамках изучений в научной отрасли «Социальные коммуникации» исследователи не занимались ранее. Упомянутая ситуация объясняется несколькими причинами, среди которых достаточно назвать три основные. Во-первых, донныне в научной отрасли «Социальные коммуникации» не существует четко структурированной модели социальных коммуникаций, во-вторых, в структуре описаний отдельных исследователей (например, В. Ильганаевой [5–7], В. Горового [2], В. Корнеева [10], В. Ризуна [16], Г. Почепцова [15], М. Хилько [22], А. Холода [26]) нет упоминаний о структурном элементе «когнициия». В-третьих, попытки исследователей определить и сформулировать основные принципы построения возможной модели социальных коммуникаций базировались, прежде всего, на информационной, медиаведческой и социологической платформах.

Учитывая результаты исследований наших предшественников, о которых шла речь ранее, мы пришли к выводу о том, что есть объективная необходимость создания модели социальных коммуникаций по типу, например, модели инмутации А. Холода, модели массовой коммуникации Г. Лассуэла, синтетической модели массовой коммуникации Т. Гобан-Класса. Ко всему, результаты нашего теоретического исследования дополняют существующее представление о сути, структуре и функциях модели социальных коммуникаций, в структуре которой одно из ключевых мест должно быть определено процессам понимания (когнициии).

Цель исследования состоит в определении сути и места процессов познания (когниции) в структуре моделей социальных коммуникаций.

Нами была выдвинута *гипотеза* о том, что построение оригинальной модели социальных коммуникаций с учетом результатов исследований, достигнутых в отраслях «Психология», «Социология» и «Социальные коммуникации»²⁷, позволит установить суть и место процессов познания в структуре упомянутой модели социальных коммуникаций.

Объект и предмет исследования

Исходя из истории исследуемой проблемы, мы определили объект изучения – 20 моделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии), предметом исследования стало определение сути и места процессов познания в структуре оригинальной модели социальных коммуникаций.

Методология исследования

Для достижения поставленной цели мы обратились к методам двух классификаций [24]:

- классификация 1 – по критерию «наличие/отсутствие практического исследования»;
- классификация 2 – по критерию «наличие/отсутствие конкретной репрезентации знаний».

В соответствии с классификацией 1 мы обратились к таким двум группам: эмпирические методы (наблюдение, описание) и теоретическим методам (аксиоматический метод, гипотетико-дедуктивный метод).

Опираясь на классификацию 2, мы воспользовались такими тремя группам методов: общие (диалектический метод), общенаучные методы (анализ, синтез,

²⁷ Научная отрасль «Социальные коммуникации» существует в Украине с декабря 2006 года (Постановление Кабинета Министров Украины от 13 декабря 2006 года № 1718 «О дополнении перечня отраслей науки, по которым может быть присуждена научная степень» и приказ Высшей аттестационной комиссии Украины от 14 декабря 2007 года № 67 «О внесении изменений и дополнений в Перечень специальностей, по которым проводится защита диссертаций на соискание ученых степеней кандидата наук и доктора наук, присуждение научных степеней и присвоения ученых званий»).

абстрагирование, обобщение, индукция, дедукция, аналогия, моделирование и классификация).

Методика (исследовательская процедура)

Достижение поставленной цели и доказательство выдвинутой нами гипотезы предопределили следующие исследовательские процедуры:

- 1) анализ имеющихся на сегодня моделей социальных коммуникаций (социальной коммуникации) и вычленение критериев их создания;
- 2) классификация анализированных моделей социальных (-ой) коммуникаций(-ии);
- 3) поиск и формулирование критериев создания оригинальной модели социальных коммуникаций;
- 4) графическое выполнение оригинальной модели социальных коммуникаций;
- 5) вычленение в структуре созданной нами оригинальной модели социальных коммуникаций сути и места процессов понимания.

В соответствии с первой исследовательской процедурой нам необходимо было произвести анализ имеющихся на сегодня моделей социальных коммуникаций и вычленить критерии создания оригинальной модели социальных коммуникаций.

В нынешних англо-, русско- и украиноязычных источниках мы обнаружили 16 таких моделей социальных коммуникаций (социальной коммуникации):

- 1) метатеория социальных коммуникаций А. Соколова [19–21];
- 2) семиосоциопсихологическая модель социальных коммуникаций Т. Дридзе [4];
- 3) социоинженерная модель социальных коммуникаций В. Ризуна [16];

- 4) соціоінжиниринг-модель соціальних комунікацій А. Холода [23];
- 5) модель місця соціальної комунікації В. Ильганяєвой [5-7];
- 6) модель етології соціальної комунікації Ліссабонської школи [44];
- 7) модель Торонтської школи соціальних комунікацій [36];
- 8) соціальнокомунікаційна модель болю в теорії К. Крейга [37];
- 9) трансцендентна модель соціальної комунікації Н. Палашева [13];
- 10) модель SCERTS Б. Прайзента [41];
- 11) модель соціально-комунікативної компетентності [31; 33];
- 12) модель соціальної комунікації Б. Кук [32];
- 13) комплексна модель соціальних комунікацій [29];
- 14) модель расстройства соціальної комунікації [1];
- 15) інтердисциплінарна модель соціальної комунікації Ю. Подгурецьки [14];
- 16) модель методології вивчення соціальної комунікації Ф. Шаркова [27].

Далі ми в стисненому вигляді опишемо і схематично зобразимо суть кожної з названих моделей соціальних комунікацій (соціальної комунікації) і виділимо основні критерії для створення оригінальної власної моделі соціальних комунікацій.

Метатеорія соціальних комунікацій А. Соколова [19-21] має авторське графічне зображення (див. рис. 1).

Наш аналіз графічного зображення метамодели соціальної комунікації А. Соколова дозволив виділити в ній наступні критерії для її побудови:

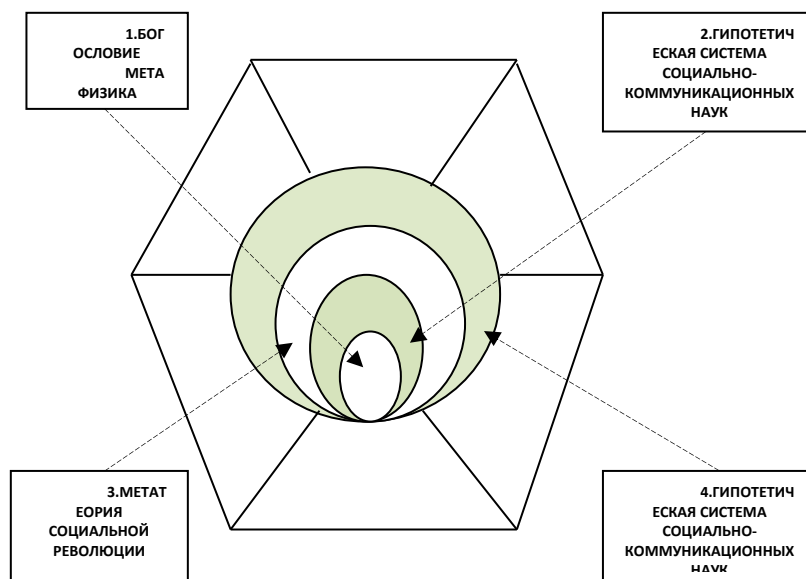

Рис. 1 Метатеория социальных коммуникаций А. Соколова [19-21].

Примечание:

X – природные науки,

Y – обобщающие, умозерцательные науки,

I – человековедческие науки,

S – общественные науки,

IX – биогуманитарный подкомплекс (медицина, физиология человека; биологическая антропология, изучающая биологическую эволюцию хомо сапиенс; этнопсихология, психогенетика),

IS – культуроведческий подкомплекс (культурология, социология культуры, история культуры, археология, семиотика; этнология, или социальная антропология; книговедение, теория массовой коммуникации, библиотековедение и другие прикладные науки про документную коммуникацию),

SX – технический подкомплекс (автоматика, вычислительная техника, информатика, радиотехника, телевидение, телефония, телеграф, радиолокация, радионавигация, полиграфическая техника).

- 1) дифференциация отраслей знаний (в том числе и наук) на комплексы и подкомплексы, которые являются платформой для функционирования социальной коммуникации;
- 2) иерархическое нелинейное построение элементов модели;
- 3) вычленение в схеме гипотетических и реальных составляющих;

4) символическое и вербальное номинирование структурных составляющих модели;

5) использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Семиосоциопсихологическая модель социальных коммуникаций Т. Дридзе [4] в нашей интерпретации имеет такой графический вид (см. рис. 2).

Подводя итоги по семиосоциопсихологической теории коммуникации Т. Дридзе, и опираясь на их интерпретацию благодаря мнению специалистов, стоит записать несколько пунктов выводов.

1. Семиосоциопсихология – это «наука о процессах функционирования текстов в обществе» [4].

2. Семиосоциопсихология изучает мотивационно-целевые структуры текстов (коммуникационных актов), «позволяет входить в широкий контекст человеко-средовых взаимодействий» [4] (социальные коммуникации).

3. Семиосоциопсихология анализирует человека как «активный субъект деятельности, который не только познает, но и создает окружающий мир, вступая в коммуникативные взаимодействия» [4].

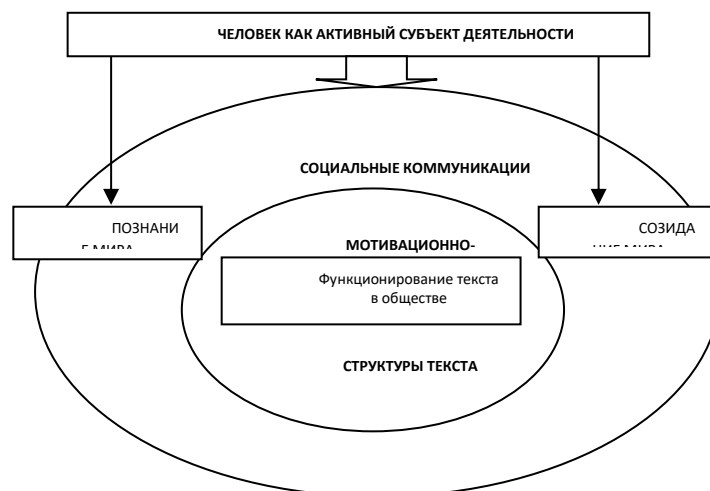

Рис. 2 Семиосоциопсихологическая модель социальных коммуникаций Т. Дридзе [4].

4. Текст является «целостная иерархическая содержательно-смысловая структура, объединенная авторской интенции замыслу» [4].

5. Информативно-целевой метод (мотивационно-целевой анализ) служит оценке «конкретного текста с точки зрения его первичной и вторичной информативности» [4].

6. По мнению Т. Дридзе, «первичная информативность характеризуется не абсолютным количеством информации в тексте, а лишь той ее частью, которая становится достоянием восприятия человека», – и поясняет: «Первичная информативность описывает потенциальную способность конкретного текста донести замысел, основной коммуникативное намерение автора к потребителю» [4].

7. Исследовательница считает, что интенциональных (мотивационно-целевой) анализ «ориентирован на свойство их вторичной информативности». Такое свойство «допускает многофункциональную интерпретацию содержания текста». Именно поэтому, по утверждению Т. Дридзе, пользователь, обращаясь к тексту, «далеко не всегда вытягивает ту информацию, которая отражает коммуникативное намерение автора», и как результат возникают «смысловые ножницы» [4].

Автор интенционального (мотивационно-целевого) анализа предлагает учитывать следующие требования к осуществлению процедуры:

- «каждая предыдущая синтаксема должна быть логически связана с последующей»;
- «каждое служебное слово должно составлять со смысловым словом полноценный смысловый узел»;
- «каждая новая синтаксема выписывается с большой буквы, с новой строки, кодируется порядковым номером» [4].

Наше графическое изображения метамодели социальной коммуникации Т. Дридзе позволило вычлениТЬ в ней следующие критерии:

- 1) линейно-иерархическое построение модели;
- 2) вербальное номинирование составляющих модели;
- 3) плоскостное изображение с наложением графических элементов;
- 4) наличие стрелок в графическом изображении деятельности человека;
- 5) использование различной степени жирности шрифта;
- 6) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Социоинженирной модели социальных коммуникаций В. Ризуна [16] и, тем более, ее графического исполнения автор не предложил. Далее мы в своей субъективной манере, лишь в рабочем порядке, предлагаем графическое изображение идей В. Ризуна (см. рис. 3).

В. Ризун предложил рассматривать социальные коммуникации как «такую систему общественного взаимодействия, которая включает определенные пути, способы, средства, принципы установления и поддержания контактов на основе профессионально-технологической деятельности» [16]. По мнению автора, такая деятельность «направлена на разработку, производство, организацию, совершенствование, модернизацию отношений в обществе, которые складываются между различными социальными институтами» [16]. В. Ризун отмечает, что, «с одной стороны, в роли инициаторов общения чаще всего выступают социальнокоммуникационные институты, службы, а с другой – организованные сообщества (социум, социальные группы) как полноправные участники социального взаимодействия». Исследователь считает, что упомянутые им коммуникации «социально маркированы, поэтому предусматривают взаимодействие с социально определенными группами людей» [16]. В. Ризун убежден в том, что «социальные коммуникации

образуются по законам общения, но, как и любые технологические вещи, предусматривают использование научных знаний об общении и все, что используется для организации общественно коммуникационного дела» [16].

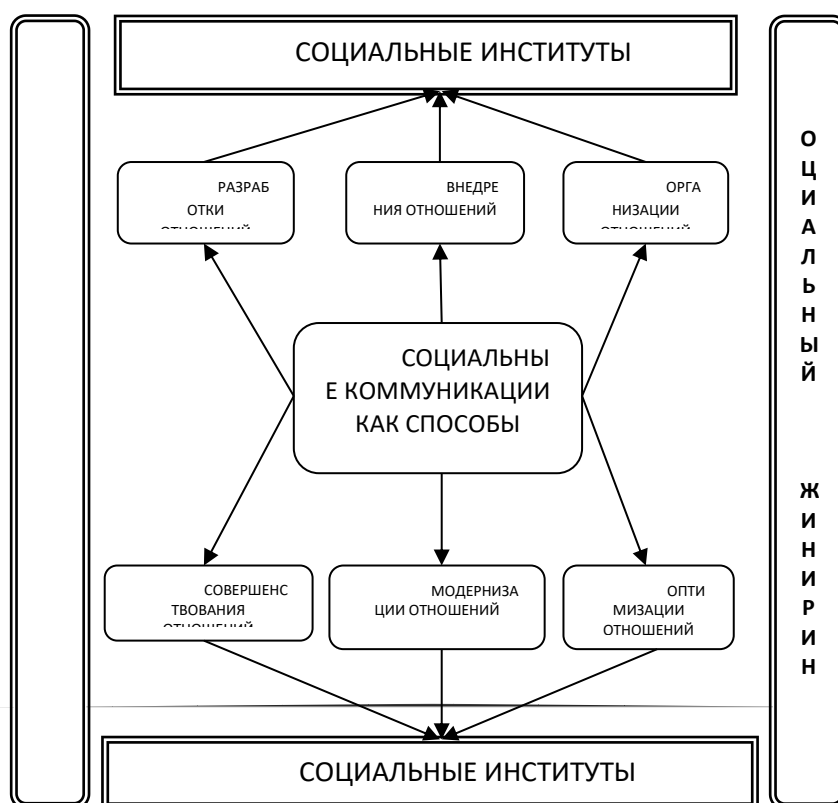
В работе «Наброски к методологии исследований социальных коммуникаций» В. Ризун делает акценты и рассматривает такие ключевые вопросы.

1. Социальные коммуникации следует изучать как практическое дело, относящееся к «сферы социальной инженерии (социального инжиниринга)» [16].

2. Социальные коммуникации необходимо рассматривать как средства эффективной связи между социальными институтами.

3. Проектирование и внедрение социальных коммуникаций является «делом социального инжиниринга» [16].

4. Социальные коммуникации искусственно созданные, «научно определенные пути, способы, средства, принципы взаимодействия, образующие коммуникационные сети, предназначенные для обеспечения связей в обществе» [16].

*Рис. 3 Соціоінжинирна модель соціальних комунікацій В. Ризуна [16]
(в графічній трактовці А. Холода)*

5. Соціальні комунікації являються роботою, маючою «виробничо-технологічні форми», які передбачають наявність «комунікаційної індустрії в державі і на міждержавному рівні». Така індустрія, за словами В. Ризуна, «втягує за собою підготовку кадрів, організацію умов праці, передбачає менеджмент комунікаційної діяльності, а також розвиток системи професійних знань про це» [16].

6. В. Ризун вважає, що слід визнати соціоінжинирне вчення про «налагодження соціальних комунікацій, тобто наявність соціокомунікаційної справи» [16].

7. Соціальні комунікації включені в соціальну інженію.

8. Соціальні комунікації не є науками про комунікації, а про «історію (виникнення і розвиток) вчення про соціальні комунікації, значення цього виду соціоінжинирної справи, яку ми і назвали соціокомунікаційною». Соціальні комунікації є науками про «справу соціальних комунікацій як продукт соціокомунікаційної справи» [16].

9. За словами В. Ризуна, соціальні комунікації мають можливість вивчати цілий перелік об'єктів. До таких автор відносить одинадцять, шість з яких наводяться далі: «комунікаційна діяльність соціальних інститутів і форми, і види інституціалізації комунікаційної діяльності соціальних інститутів»; «Соціокомунікаційні

системы (сети), их функционирование, особенности, развитие, оптимизация, модернизация»; «Социальнокоммуникационный продукт, его формы и виды»; «Технологии изготовления, хранения и дистрибуции социальнокоммуникационного продукта»; «Средства социальной коммуникации»; «Формы и методы модернизации и оптимизации социальнокоммуникационного дела» [16].

10. Социальные коммуникации, уверен В. Ризун, следует считать орудием, и подтверждает свою позицию мнением А. А. Леонтьева, который считал, что «речь не заполняет собой всего «деятельностного» акта» [11].

11. Науки о социальной коммуникации не могут функционировать, заявляет с уверенностью В. Ризун, без «данных современной общей, специальной, теоретической и прикладной коммуникативистики» [16].

12. По заявлению В. Ризуна, социальнокоммуникационная инженерия и науки о ней нуждаются сейчас в систематизации знаний. Ко всему, по мнению исследователя, между коммуникативистикой и социальными коммуникациями есть путаница в понятиях и терминах, которые их обозначают [16].

Анализ социоинженерной модели социальных коммуникаций, положения которой мы вычленили в концепции В. Ризуна, позволили вычленить следующие *критерии построения такой модели*:

- 1) дифференциация процессов, которые реализуются в социальных отношениях;
- 2) детализация видов социальных отношений;
- 3) налаживание связи между социальными институтами с помощью различных видов (способов) социальных отношений;
- 4) декларация прямой зависимости социальных коммуникаций и социального инжиниринга;
- 5) использование линейной схемы для создания модели;

б) наличие стрелок в графическом изображении реализации связи видов социальных отношений с социальными институтами;

7) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

А. Холод в социоинженерной модели социальных коммуникаций [25]

определяет социальные коммуникации как инструментарий социальной инженерии, который с помощью коммуникационных технологий создания информации, ее поиска, упорядочения, трансляции, обмена, хранения и измерения воздействия на реципиента направлен на регулирование социальных действий, взаимодействий и социальных отношений в обществе.

В 2011 году А. Холод предлагает трактовать научную отрасль "Социальные коммуникации" (комтека – коммуникационная тека, или коммуникационная папка) как "область знаний, организационно упорядоченную систему документов, их массив, продукты средств массовой коммуникации и информационных технологий, обеспечивающих реализацию информационных процессов и целей при непосредственном участии членов коммуникационного процесса".

В 2013 году на базе созданной теории инмутации общества А. Холод предлагает рассматривать коммуникационные технологии как комплексы-действия, направленные на изменение моделей поведения в ходе социальных действий, взаимодействий и социальных отношений при наличии обмена информацией между коммуникатором и коммуникантом.

Рис. 4 Соціоінжинирна модель соціальних комунікацій А. Холода [23]

В 2017 году А. Холод предложил трактовать социальные коммуникации как инструментарий социальной инженерии, который с помощью коммуникационных технологий создания информации, ее поиска, упорядочения, трансляции, обмена, хранения и измерения воздействия на реципиента направлен на регулирование социальных действий, взаимодействий и социальных отношений в обществе (см. рис. 4).

Анализ социоинжинирной модели социальных коммуникаций А. Холода позволил вычленить следующие критерии построения такой модели:

1) указание на иерархическую подчиненность коммуникационных технологий социальным коммуникациям, которые, в свою очередь, подчиняются социальному инжинирингу;

2) дифференциация на три вида связи (социальное действие, социальное взаимодействие и социальные отношения) между коммуникационными технологиями, социальными коммуникациями и социальным инжинирингом;

3) вычленение шести групп коммуникационных технологий, с помощью которых происходит реализация социальных коммуникаций как вида социальной инженерии

4) использование линейно-иерархической схемы для создания модели;
5) наличие стрелок в графическом изображении реализации связи между коммуникационными технологиями, социальными коммуникациями и социальным инжинирингом

6) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word OS Windows 2007 XP.

Ещё в 2009 году **Валентина Ильганаева предложила модель социальной коммуникации** [5–7].

В 1996 году В. Ильганаева издала монографию «Библиотечное образование: новая парадигма развития», в которой подробно изложила свое видение объекта изучения и методологической сути социальных коммуникаций.

В. Ильганаева является автором-составителем первого в Украине словаря-справочника «Социальные коммуникации» (2009). Ряд положений, высказанных в авторских статьях и главах в коллективных монографиях, позволили нам графически отразить видение автора места и роли социальных коммуникаций среди других наук и отраслей знаний (см. рис. 5).

В основу концепции социальных коммуникаций (социальные коммуникации как составляющая теории коммуникации) В. Ильганаева кладет бытия человека, которое базируется на обществе как коммуникационном единстве. Последнее опирается на культурогенез и цивилизационное развитие человечества и коммуникационную деятельность человека в обществе.

Структуру коммуникационного знания, по мнению В. Ильганаевой, составляют три уровня:

- 1 уровень – общая теория коммуникации,
- 2 уровень – общая теория биологической коммуникации и общая теория социальной коммуникации,

3 уровень – теория видовых и межвидовых коммуникаций и отдельные коммуникативные теории.

Рис. 5 Социальная коммуникация в системе знаний и структура коммуникационного знания (В. Ильганаева, 2009)

Следует отметить, что пока, по словам В. Ильганаевой, не существует четкой теории социальной коммуникации. Исследователь констатирует, что также отсутствует и теория видовых и межвидовых коммуникаций, рассеяны знания отдельных коммуникативных теорий.

Анализ модели места социальных коммуникаций В. Ильганаевой позволил вычленить следующие критерии построения такой модели:

1) включенность социальной коммуникации в иерархическую модель бытия человека;

2) определение трех уровней коммуникационного знания (общество как коммуникационное единство; общая теория коммуникации, культурогенезис и цивилизационное развитие человечества);

3) определение места социальной коммуникации на третьем уровне коммуникационной деятельности человека в обществе

4) использование линейно-иерархической схемы для создания модели;

5) наличие стрелок в графическом изображении реализации связи между коммуникационными технологиями, социальными коммуникациями и социальным инжинирингом

6) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

В 2014 году появились теоретические положения этологии социальной коммуникации Лиссабонской школы [44]. Опираясь на нечеткую трактовку упомянутых положений, мы их сформировали в графическом изображении в виде иерархической линейной модели (см. рис. 6).

Труды португальских исследователей Марко Пина (Marco Pina) и Натали Гонтье (Nathalie Gontier), их редакторские усилия по созданию книг, направленных на освещение результатов исследований в области социальной коммуникации, их собственные исследования и опыт, мы называем **Лиссабонской научной школой по изучению социальных коммуникаций.**

Идеи, высказанные в трудах исследователей Лиссабонской школы социальной коммуникации, имеют следующие особенности:

1) предложено рассматривать социальную коммуникацию через призму этологии, или детального изучения поведения животных в естественной среде;

2) социальная коммуникация животных является видом социальной коммуникации людей;

3) социальная коммуникация животных эволюционировала так же, как и социальная коммуникация людей.

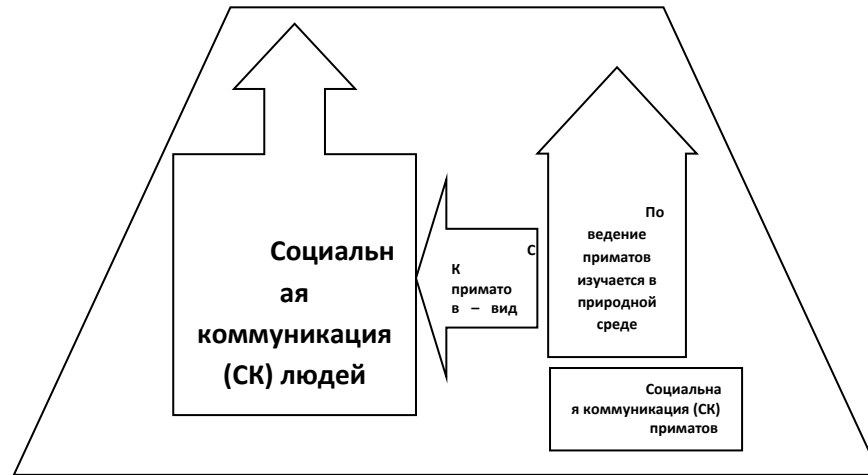

Рис. 6 Модель этологии социальной коммуникации Лиссабонской школы [44] в графической трактовке А. Холода.

Анализ модели этологии социальной коммуникации Лиссабонской школы позволил вычленить следующие критерии построения такой модели:

- 1) указание на ключевую роль эволюции в процессах реализации социальной коммуникации;
- 2) указание на частный характер социальной коммуникации приматов по отношению к общему характеру социальной коммуникации людей;
- 3) декларация объективной необходимости изучения социальной коммуникации приматов как вида социальной коммуникации людей;
- 4) использование линейной модели;
- 5) наличие стрелок в графическом изображении реализации связи между коммуникационными технологиями, социальными коммуникациями и социальным инжинирингом
- 6) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word OC Windows 2007 XP.

Сегодня следует также рассматривать модель Торонтской школы социальных коммуникаций, которая на практике в Ханен Центре (Hanen Centre) разрабатывает идеи социальной коммуникации [36].

Работники «Hanen centre» (далее сокращенно – ХЦ, или Центр, или Hanen центр), характеризующие свою деятельность как социальное предпринимательство, преследуют такую цель: дать возможность детям младшего возраста лучшим образом развивать социальную коммуникацию (языковые навыки и грамматику).

Центр был основан 1975 Айялой Ханен Манолсоном (Ayala Hanen Manolson), специалистом по патологии речи. ХЦ разрабатывает и распространяет родительские и учебные программы, а также программы для воспитателей, деятельность которых направлена на обеспечение раннего вмешательства в поведение детей с задержкой речи.

Социальнокоммуникационная работа ХЦ совершается в четырех следующих направлениях:

- 1) развитие социальной коммуникации детей с задержкой речи (см. рис. 7);
- 2) распознавание задержки речи и развития речи;
- 3) развитие языковой грамотности детей дошкольного возраста;
- 4) развитие социальной коммуникации в интересах детей с высокой степенью аутизма (включая синдром Аспергера).

Анализ идей Ханен Центра позволил нам в рабочем порядке изложить их суть в графическом виде (см. рис. 7).

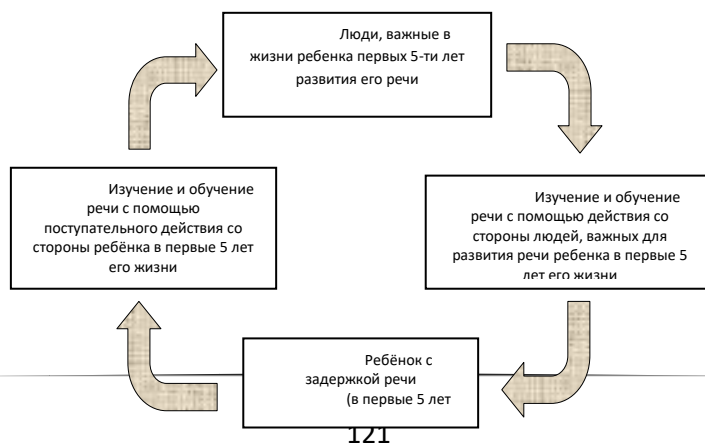

Рис. 7 Модель розвитку соціальної комунікації дітей з затримкою мови в перші 5 років їх життя [36] (в графічній трактовці А. Холода)

Аналіз моделі розвитку соціальної комунікації дітей з затримкою мови в перші 5 років їх життя дозволило виділити наступні критерії побудови такої моделі:

- 1) лінійний циклічний характер моделі;
- 2) вказання на ключовий елемент («Люди важливі в житті дитини перші 5 років розвитку мови») в соціальної комунікації дітей з затримкою мови в перші 5 років їх життя;
- 3) вказання на вивчення мови як в поступальному напрямку (від дитини до важливого для нього людини), так і в зворотному напрямку (від важливого в житті дитини людини до самої дитини);
- 4) наявність стрілок в графічній зображенні реалізації поступального і зворотного впливу від дитини до важливого в його житті людини і від останнього до дитини;
- 5) використання шрифту Calibri в системі шрифтів програми Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Відомо також і соціальнокомунікаційна модель болю в теорії К. Крейга [37].

Проблеми соціальної комунікації сьогодні досліджують спеціалісти кафедри психології Університету Британської Колумбії, який розташований в г. Ванкувер Британської Колумбії в Канаді. В робочому порядку

упомянутую группу исследователей социальных коммуникаций мы назвали Канадской школой социальных коммуникаций.

Одним из лидеров научной школы и авторов социокоммуникационной модели боли является доктор Кеннет Д. Крейг. Идея исследователя заключается в том, что боль следует рассматривать как:

- 1) следствие развитых / неразвитых с детства социальных коммуникаций;
- 2) результат социальнокоммуникационного опыта;
- 3) генетическое наследие;
- 4) результат семейной социализации.

Для доказательства своего мнения группа исследователей под руководством К. Крейга предложила социальнокоммуникационную модель боли (см. рис. 8).

Рис. 8. Социальнокоммуникационная модель боли К. Крейга [37] в графической интерпретации А. Холода (2017)

Рис. 8-1 Факторы формирования социальной коммуникации боли у страдающей личности (по теории К. Крейга [37]) в графической интерпретации А. Холода (2017)

Исследователи социальных коммуникаций, работающие в медицине, задумались над вопросом происхождения боли человека. Выдвинули предсказания о том, что боль как динамический эффект определяется рядом факторов, к которым следует отнести биологические, психологические и социальные факторы.

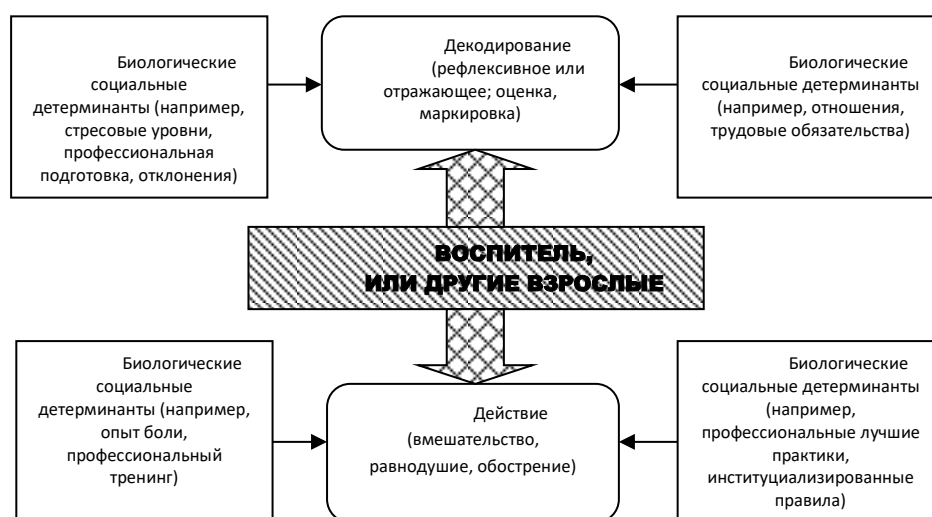

Рис. 8-2 Факторы формирования социальной коммуникации боли у воспитателей или других взрослых, находящихся рядом с личностями, страдающими от боли (по теории К. Крейга [37]) в графической интерпретации А. Холода (2017)

Анализ социальнокоммуникационной модели боли К. Крейга, принадлежащего к Канадской школе социальной коммуникации, позволил нам вычленить следующие критерии модели:

- 1) увязывание боли человека с его опытом в социальной коммуникации;

- 2) декларация прямой зависимости между ощущением боли и историко-биологическими и социальными факторами;
- 3) указывание на прямую систематическую связь между, с одной стороны, социальным, экономическим и физико-экологическим контекстами и, с другой стороны, болью человека;
- 4) использование при построении модели фотографии мозга, геометрических фигур, отличных от прямоугольников, треугольников и квадратов, ромбов, параллелепипедов и пирамид;
- 5) использование стрелок, соединяющих геометрические фигуры и записи в схеме;
- 6) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word OS Windows 2007 XP.

Известна **трансцендентная модель социальной коммуникации Н. Палашева** [13], который в своей монографии «Социальные коммуникации» предложил анализ социальных коммуникаций с позиции трансцендентной теории.

Автор рассматривает основы социальных коммуникаций с точки зрения межпредметных связей. По мнению Н. Палашева, коммуникация как социальное явление имеет трансцендентальный аспект изучения. При этом исследователь указывает на конкретные источники информации и трансцендентные посредники, утверждая, что коммуникационно-информационные структуры имеют трансцендентное влияние на социальные коммуникации. В своей работе Н. Палашев декларирует прямую связь проблем социальных коммуникаций с идеологическими и доктринальными основами. По утверждениям автора, во время кодирования/декодирования социальных коммуникаций происходит разрушение синергетической трансценденции и датчика информации. Исследователь рассматривает кризисные аспекты

культуры общения, а именно: духовность, интеллект, прозрачность, гласность и считает, что реализация коммуникационных технологий зависима от человеческого фактора. Н. Палашев анализирует коммуникацию безопасности, а также сферы средств массовой информации, проблемы коммуникации во время преодоления кризиса.

Все исследования Н. Палашева направлены на изучение человеческой природы и природы мира, в котором мы живем. Для того, чтобы уменьшить потери от неразумного взаимодействия людей между собой, исследователь погружается в проблемы социальных коммуникаций.

Следует обратить внимание на то, что Н. Палашев утверждает: в большинстве случаев, в реальной жизни, общения под знаком идеологического мышления или под влиянием мышления ограничивается личными или корпоративными интересами. Последнее приводит к схоластике, не только по отношению к пониманию самой информации, но и по отношению к вырождению процесса коммуникации.

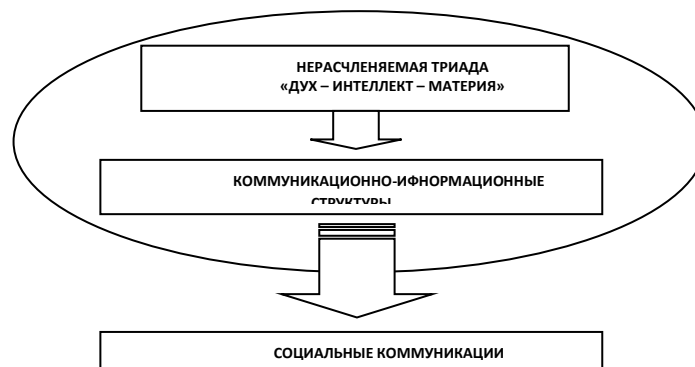

Рис. 9 Схема социальных коммуникаций как способа придания смыслов существования человека [13]

По мнению Н. Палашева, для того, чтобы уменьшить количество разрушений социального развития и общения, должен быть метод для создания

окружающей среды и соответствующих условий, которые будут конструктивными для реализации коммуникации.

Для этого следует понимать неделимую триаду «Дух – Интеллект – Материя», которая фиксирует отношение между человеком и его миром, и отвечает на вопрос о смысле человеческой природы как странное сочетание многочисленных противоречивых отношений типа:

- «тело - душа»,
- «человек - бог»,
- «человек - животное»,
- «человек - личность»,
- «личность - общество»,
- «сознательное - бессознательное»,
- «мужское начало - женское начало»
- «свободная воля - добровольное подчинение».

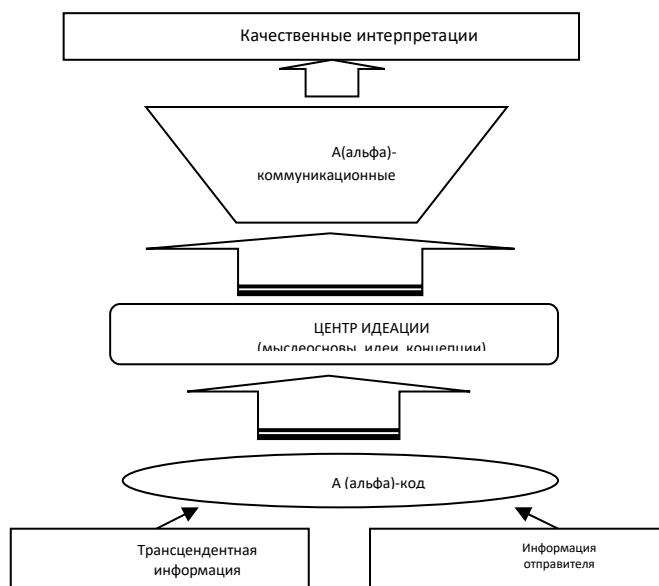

Рис. 10 Транзакционная модель социальной коммуникации Н. Палашева [13]

Суть перечисленных комбинаций дает возможность рассмотреть социальные коммуникации как средства придания смыслов нашему существованию.

Анализ положений трансцендентного рассмотрения социальных коммуникаций, предложенного Н. Палашевым, позволил нам построить графическую модель (см. рис. 9–10) и вычленить следующие ее критерии:

- 1) дифференциация информации на трансцендентную и информацию отправителя;
- 2) указание на А(альфа)-код как способ кодирования информации;
- 3) идентификация центра идеации (мыслеосновы, идеи, концепции) как центра модели социальной коммуникации;
- 4) вычленение процесса перекодирования и А(альфа)-коммуникационных каналов;
- 5) указание на путь получения качественной интерпретации;
- 6) использование стрелок, соединяющих геометрические фигуры и записи в схеме;
- 7) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word OC Windows 2007 XP.

Сегодня известна **модель SCERTS Б. Прайзенма** [41]. Название модели образовано от аббревиатурных сообщений: «SC» + «ER» + «TS», которые расшифровываются следующим образом:

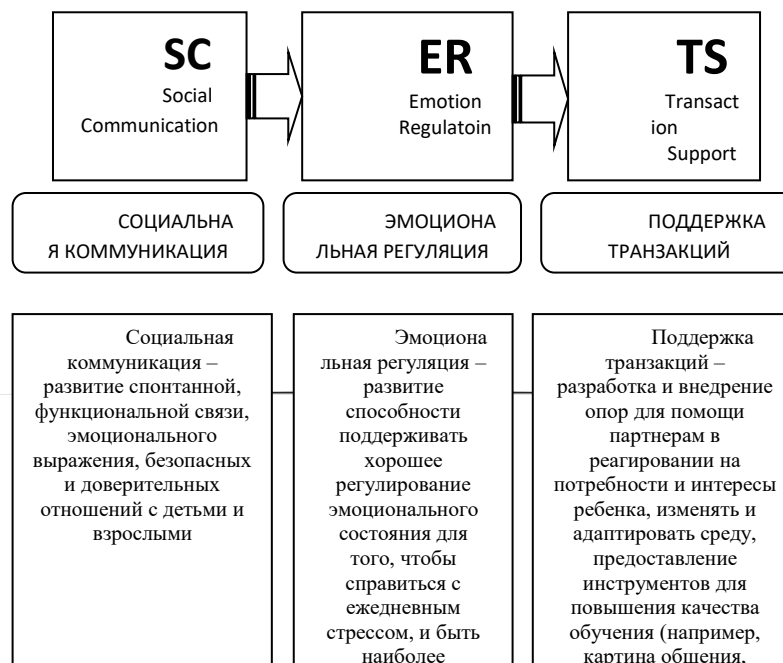

Рис. 11 Модель SCERTS Б. Прайзента [41]

– SC (*Social Communication*) – соціальна комунікація – розвиток спонтанної, функціональної зв'язи, емоціонального вираження, безпечних і довірливих стосунків з дітьми і дорослими;

– ER (*Emotional Regulation*) – емоціональна регуляція – розвиток здатності підтримувати хороше регулювання емоціонального стану для того, щоб справитися з щоденним стресом, і бути найбільш відкритим для навчання і взаємодії;

– TS (*Transaction Support*) – підтримка транзакцій – розробка і впровадження опор для допомоги партнерам у реагуванні на потреби і інтереси дитини, змінювати і адаптувати середовище, надання інструментів для підвищення якості навчання (наприклад, картина спілкування, написання розписання, сенсорні опори).

Графічне суб'єктивне вираження моделі SCERTS Б. Прайзента представлено нами в робочому порядку (см. рис. 11).

Аналіз моделі SCERTS Б. Прайзента дозволив нам виділити такі критерії, за якими вона була побудована.

1. Наявність трьох основних компонентів соціальної комунікації, а саме:

- 1) собственно социальная коммуникация;
- 2) эмоциональная регуляция;
- 3) поддержка транзакций.
2. Указание на конкретные действия (психические операции и процессы)

на каждом из трех указанных в п. 1 этапах.

3. Частотное (в 66% случаев) указание на эмоциональную составляющую социальной коммуникации (см. на 1-м этапе – «развитии... эмоционального выражения» и на 2-м этапе – «регулирование эмоционального состояния»).

4. Создание модели в виде линейной последовательной схемы.

5. Использование геометрических фигур и стрелок.

6. Использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

В модели социально-коммуникативной компетентности представителей Вашингтонской школы социальных коммуникаций (например: [31; 33; 38; 43]) авторы предлагают рассматривать не столько социальную коммуникацию, сколько социально-коммуникативную компетентность.

Исследователи Вашингтонской школы социальных коммуникаций сосредоточили свое внимание на таких нескольких моментах:

1) социальная коммуникация (термин употребляется в единственном числе) исследует коммуникационную компетентность, или способность к социальным действиям детей, пораженных как врожденными, так и социально обусловленными нарушениями психики;

2) социальные коммуникации рассматриваются и в социальном взаимодействии детей с аутизмом; для удобства анализа таких взаимодействий исследователи Вашингтонской школы предложили модель социально-коммуникативной компетентности;

3) следует изучать социальнокоммуникационное поведение, как действия, отражающие способности ребенка к социальному познанию и овладению языком;

4) социальная коммуникация детей с отклонениями должна акцентировать внимание на динамических взаимосвязях между такими компонентами: язык, социальнокогнитивная и исполнительная функции;

5) социальная коммуникация должна изучаться благодаря непосредственному наблюдению за поведением детей, что улучшит методологию дифференциации детей с дефицитом социальной коммуникации, поскольку наблюдение за детьми в естественных условиях позволяет выявить нетривиальные проблемы и в сборе данных, и при сокращении объема полученных данных;

6) социальные и коммуникативные навыки являются взаимными, поскольку улучшение одного навыка провоцирует развитие другого;

7) уровень социальной компетентности ребенка следует оценивать в контексте социально значимых форм поведения;

8) для улучшения социально-коммуникационной компетентности при обучении детей важную роль играет речь учителя;

9) дети с дефицитом социальной коммуникации должны учиться основам семантики, синтаксиса и прагматики речи;

10) овладение навыками социальной коммуникации невозможно без осуществления исполнительных функций, которыми являются процессы принятия решения и планирования, возникающие в начале получения задания или перед новой задачей.

Графическое изображение идей, формирующей модель социально-коммуникативной компетентности, авторы П. Кэмпбелл и Дж. Сиперстейн [31],

а также Н. Крайк и К. Додж [33] выразили в оригинальной схеме-модели (см. рис. 12).

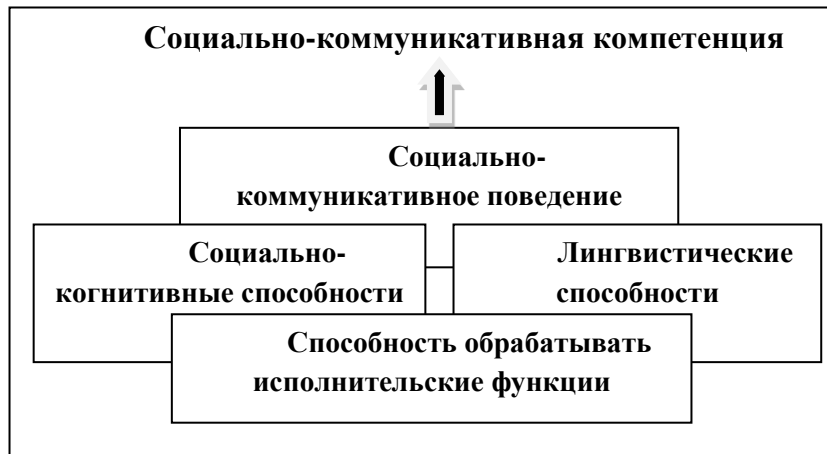

Рис. 12 Модель социально-коммуникативной компетентности [31; 33]

Анализ модели социально-коммуникативной компетентности представителей Вашингтонской школы социальных коммуникаций [31; 33] позволил вычленить следующие критерии построения модели:

1) дифференциация модели на 4 составляющих элемента: «Способность обрабатывать исполнительские функции», «Социально-когнитивные способности», «Лингвистические способности», «Социально-коммуникативное поведение»;

2) введение в систему такой составляющей, как «Социально-когнитивные способности, чего не наблюдается в остальных 16-ти моделях социальных коммуникаций (социальной коммуникации), описанных в нашей статье;

3) модель посвящена не столько социальной коммуникации, сколько анализу составляющих и связи между ними в сфере социально-коммуникативной компетентности;

4) отсутствие стрелок (кроме одной), указывающих на непосредственный линейный принцип подчинения элементов, составляющих модель;

5) наслоение геометрических фигур, условно обозначающих составляющие элементы модели;

б) использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Нам известна модель социальной коммуникации Б. Кук [32].

Суть модели опирается на достаточно распространенный в США сугубо практический подход к социальной коммуникации. Одним из таких подходов является то, что помогает лечить детей с аутизмом. По мнению Барбары Кук [32] – магистра естественных наук SLP-ССС, координатора подготовки Центра повышения квалификации по лечению расстройств аутического спектра Государственного университета Южного Коннектикута (США), термин «социальная коммуникация» следует понимать как новый, возникший в течение последних десяти лет. Но, несмотря на то, что термин новый, он объединил в своей семантике определения уже давно существующих понятий и реалий. Группа исследователей под руководством Б. Кук указывает на то, что термин «социальная коммуникация» является группировкой и категоризацией ранее известных концепций социальной взаимности, социального взаимодействия, социальных и коммуникационных навыков, языковых и речевых навыков. Американские ученые (например, [39]) признают, что поведение социальной взаимности (социальное взаимодействие, социальные навыки) и поведение общения и речевого обеспечения ведут к способности общаться в социальном окружении. Именно поэтому коммуникация называется социальной. По мнению специалистов из Государственного университета Южного Коннектикута, социальная коммуникация лучше понимается благодаря знанию и пониманию определения социальной взаимности и определения коммуникации.

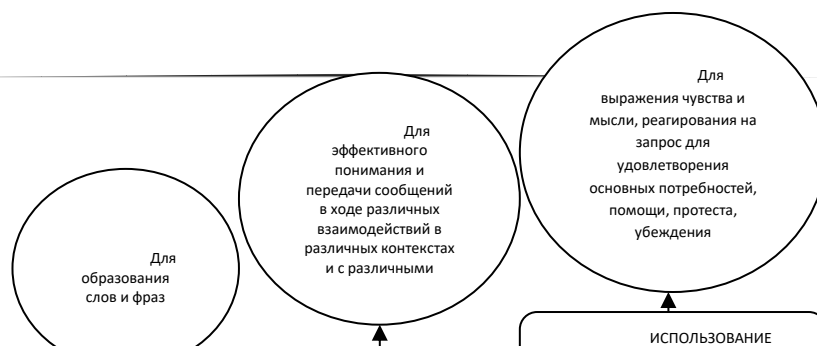

Рис. 13 Модель соціальної комунікації Б. Кук [32]

В основу розуміння теоретических положень концепції соціальної комунікації, висунутої дослідниками Державного університету Південного Коннектикута, покладено представлення про те, що соціальна взаємність і соціальне взаємодія відображаються завдяки використанню спільної уваги з метою передачі досвіду і емоцій іншій людині в різних подіях і в різних контекстах.

Дослідники вважають, що спільна увага здатна координувати власне візуальне уваження завдяки зоровому контакту, точці зору, жестам і соціальним партнерам, спрямованим на об'єкт або подію. Для того, щоб відповісти, а також для того, щоб незалежно один від одного ініціювати поведінку для зосередження спільної уваги, людина здатна діяти в соціальному зворотному

манере. Соціальний партнер очікує, що людина буде реагувати на інтереси і потреби інших, а не тільки прагнути досягнення власних інтересів і особистих потреб.

За думкою дослідників групи Б. Кук з Державного університету Південного Коннектикута, комунікація містить три основні напрями: мова, мова і прагматична мова. Мова відповідає за виробництво звуків, щоб створити фрази і слова. Мова служить для розуміння і використання слів, фраз і граматичних структур для ефективного розуміння і передачі повідомлень для різних взаємодій в різних контекстах і з різними людьми. Прагматична мова стосується використання, має мету застосовувати функції мови і мови. Прагматична мова використовує невербальне і вербальне поведіння в поєднанні мови і мови, щоб висловити почуття і думки, а також – реагувати на такі функції, як запит на задоволення основних потреб, допомоги, протесту, переконання.

Спеціалісти з соціальної комунікації Державного університету Південного Коннектикута вважають, що невербальне поведіння включає міміку, жести і близькість тіл. Усне поведіння передбачає голосову складову, голосову напругу і інтонацію голосу. Дослідники вважають, що усне поведіння служить для маніпулювання з метою зміни значення і наміру звуків, слів і фраз. В усній формі виражається соціальна взаємодія. Така взаємодія гарантує, як вважають американські вчені (наприклад, [30; 35; 42], прагматичне використання мови, яке дозволяє іншим інтерпретувати і розуміти наміри і мотиви іншої людини. Останнє додатково підвищує значення певної соціальної комунікації взаємодій.

Опираясь на детальное описание практического использования положений модели социальной коммуникации исследователями под руководством Б. Кук, мы далее предлагаем графическое выражение такой модели (см. рис. 13).

Анализ модели социальной коммуникации Б. Кук [32] позволил нам вычленить следующие критерии ее построения:

- 1) дифференциация на три основных канала социальной коммуникации: речь, язык и прагматический язык;
- 2) определение особенностей процесса реализации функций каналов социальной коммуникации;
- 3) определение функций каждого канала социальной коммуникации;
- 4) использование восходящего вектора расположения в линейной модели;
- 5) использование геометрических фигур двух видов: прямоугольник и круг;
- 6) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы Microsoft Word OS Windows 2007 XP.

Комплексная модель социальных коммуникаций [29; 40] малоизвестна в научном обиходе европейских исследователей.

Исследователи университетов США (Нью-Йоркский университет в Буффало, Вашингтонский университет) активно изучают процессы социальной коммуникации. При этом термин «социальные коммуникации» исследователи:

- 1) используют в единственном числе;
- 2) толкуют по-разному (в зависимости от отрасли общественной и научной деятельности исследователей);
- 3) используют в научных областях, изучающих коммуникативистику, медицину, менеджмент, политическую коммуникацию.

По мнению американских исследователей упомянутых университетов, термин «социальная коммуникация» следует отнести к социальной активности, являющейся формой социального взаимодействия. Социальная коммуникация является способом передачи информации, знаний, вопросов, инструкций, команд, а также слухов, сплетен, дезинформации, мистификации и т. п.

Люди, которые работают в организациях, образуют различные сети связей. Все такие связи является социальной коммуникацией.

Исследователи Нью-Йоркского университета в Буффало, Вашингтонского университета дифференцируют модели социальной коммуникации на два больших типа:

- базовая модель социальной коммуникации;
- комплексная модель социальной коммуникации.

Базовая модель социальной коммуникации создана с опорой на коммуникационную модель в области информационных и коммуникационных технологий (ИКТ). Упомянутая модель, как отмечают исследователи Вашингтонского университета, была настолько полезной, что социальные психологи «взяли ее на вооружение» как стартовую модель. Суть модели заключается в том, что активность ее структурных элементов осуществляется линейно в следующем порядке (см. рис. 14):

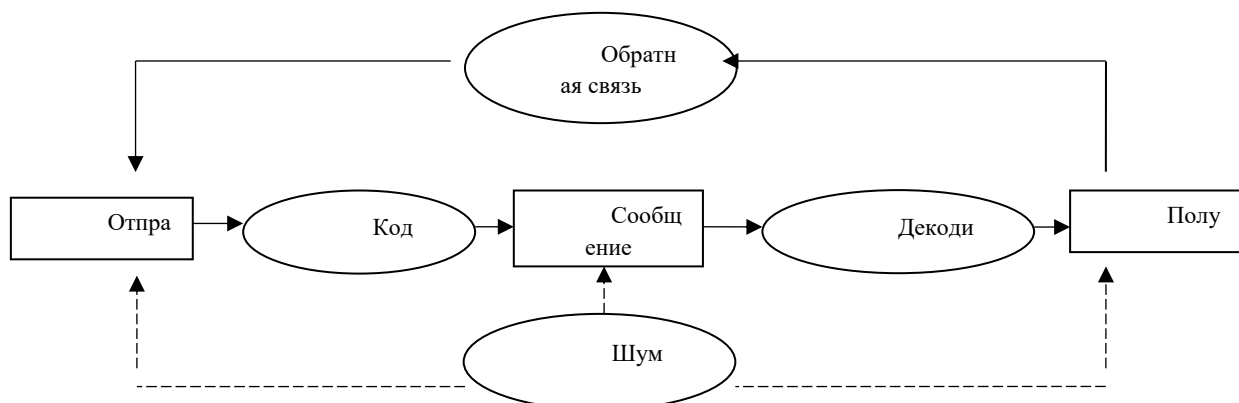

Рис. 14 Базовая модель социальной коммуникации.

Отправитель определенным образом кодирует сообщение, идея принимает форму сообщения (устного, письменного, невербального, графического и т.п.).

Получатель декодирует сообщение и почему-то его понимает. Тот, кто получает, позднее обеспечивает обратную связь. Причем неважным есть то, понял ли он то, что передает. К сожалению, как сообщают исследователи Вашингтонского университета, такие элементы, как «отправитель», «сообщение», «получатель» страдают от шума, который отчасти «размывает» сообщения.

Анализ базовой модели социальной коммуникации позволил нам вычленил следующие критерии ее создания:

- 1) линейный характер с кольцевой структурой;
- 2) наличие 7 элементов: отправитель, кодировщик, сообщение, декодировщик, получатель, шум, обратная связь;
- 3) наличие геометрических фигур (овал, прямоугольник);
- 4) наличие стрелок со сплошной и пунктирной линиями;
- 5) использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Комплексная модель социальной коммуникации.

Сейчас в среде американских исследователей почти классическим представлением о социальной коммуникации является признание двух ведущих комплексных подходов к анализу процессов социальной коммуникации. Речь идет об интерактивном и транзактивном подходы.

Социальную коммуникацию принято рассматривать в рамках интерактивного подхода к изучению коммуникации. Интерактивный подход анализирует общения по схеме «пинг-понг», или обмен информацией по схеме

«реплика отправителя информации – реплика того, кто воспринял ранее информацию и передает новую порцию информации» (см. рис. 15 далее). Затем процесс обмена повторяется несколько раз, до тех пор, пока обе стороны коммуникации не будут довольны/недовольны обменом информацией.

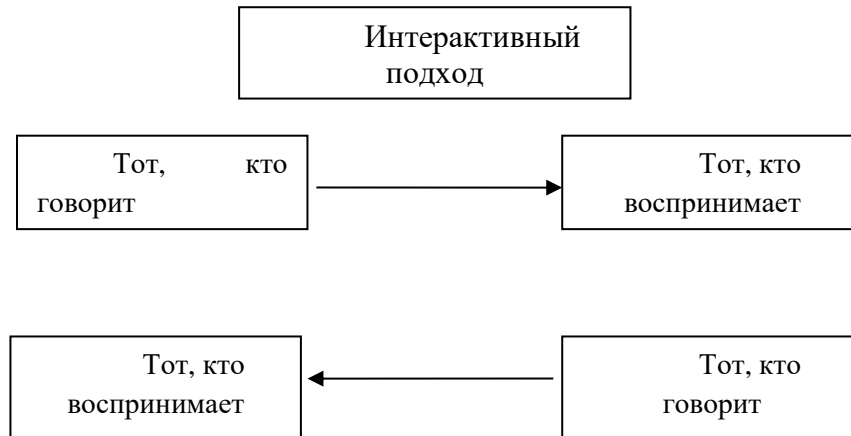

Рис. 15 Модель интерактивного подхода к пониманию социальной коммуникации.

На основании анализа модели интерактивного подхода к пониманию социальной коммуникации мы определили следующие критерии ее формирования:

- 1) линейный и параллельный характер расположения элементов;
- 2) наличие двух элементов: 1) «тот, кто говорит» и 2) «тот, кто воспринимает»;
- 3) наличие 4-х прямоугольников;
- 4) наличие стрелок;
- 5) использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

В отличие от интерактивного транзактивный подход видит в коммуникации подражание сложной игре, обмену (соглашению). Обе стороны

динамические (см. рис. 16). Связь часто устанавливается таким образом, чтобы можно было говорить «один к одному». Новое сообщение одной стороны вызывает сообщение и ответ у другой стороны. Так происходит до тех пор, пока содержание общения увеличивается (движение идет по спирали).

В реальном мире есть такие примеры ситуаций общения, которые определенным образом подобны описанным моделям. Возможен вариант, когда состояние одной модели приближается к состоянию другой, и одна модель переходит в другую (см. рис. 16).

Рис. 16 Модель транзактивного подхода к пониманию социальной коммуникации.

Анализ графического изображения транзактивного подхода к пониманию социальной коммуникации дал нам основание выделить следующие критерии его построения:

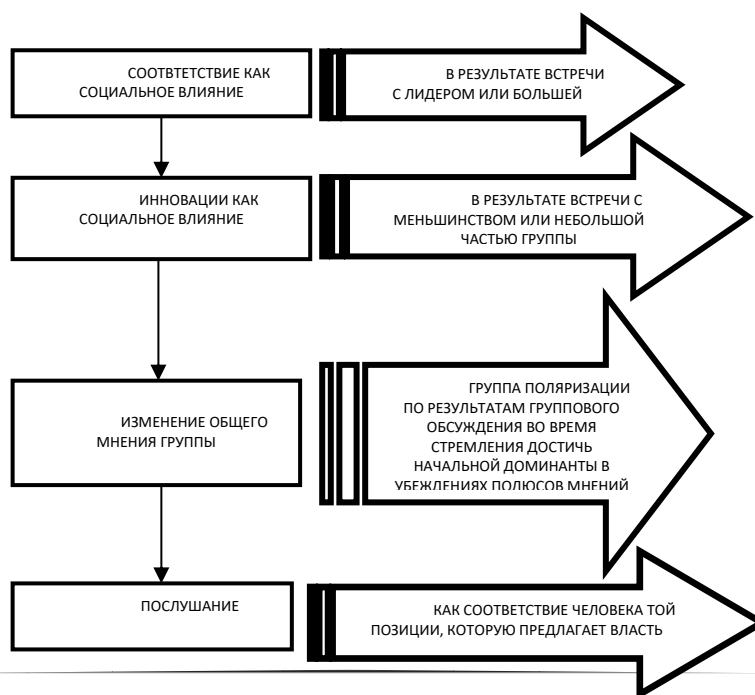
- 1) линейно-циклический характер;
- 2) наличие спирали (символ процесса увеличения содержания общения, совершающегося по спирали);
- 3) наличие двух прямоугольников;

4) соединение прямоугольников ломаными стрелками, символизирующими замкнутый цикл;

5) использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

В среде специалистов по социальной коммуникации в США функционируют знания и о других сложных моделях социальной коммуникации. Например, модель социального влияния, которая опирается на идеи бельгийского социального психолога **Эдди ван Авермает** (Eddy Van Avermaet). По мнению Э. ван Авермаета, термин «социальное влияние» касается изменения суждений, мнений и отношения индивида по результатам встречи с другим индивидом. Исследователь предлагает в социальном влиянии учитывать фактор социальной позиции, социальной роли и социального статуса коммуникатора и коммуниканта. Социальное влияние является результатом процессов социального взаимодействия и социального общения в социальной группе.

По теории Э. ван Авермаета, в структуру социального воздействия входят следующие элементы:

*Рис. 17 Модель соціального впливу Е. ван Авермаета
як модель соціальної комунікації*

- відповідність як соціальне вплив, виникаюче в результаті зустрічі з лідером або більшою частиною групи;
- інновації як соціальне вплив, виникаюче в результаті зустрічі з меншиною або невеликою частиною групи;
- група поляризації як зміна загального мненія групи по результатам групового обговорення в час прагнення досягти початкової домінант в переконаннях полюсів мненій;
- послухання як відповідність людини тій позиції, яку пропонує влада.

Обрашаючись до описання складових елементів, ми побудували графічне зображення моделі соціального впливу (згідно теорії Е. ван Авермаета).

Аналіз моделі соціального впливу Е. ван Авермаета свідчить про те, що основними критеріями її формування були наступні:

- 1) диференціація складових на 4 групи;
- 2) вказання на результати кожної складової;
- 3) наявність стрілок між прямокутниками, які позначають зв'язок складових;
- 4) характер моделі – лінійно-ієрархічний тип;
- 5) використання шрифту Times New Roman в системі шрифтів програми Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Дослідники Американської асоціації мови, мови і слуху (American Speech-Language-Hearing Association, далі – Асоціація, або ASHA) [29]

считают, что они изучают социальную коммуникацию комплексно и поэтому фокусируются на расстройствах социального взаимодействия, социального познания и прагматики. Перечисленные виды расстройств, по мнению исследователей, являются уникальными для социальной коммуникации. Кроме упомянутого исследователями ASHA также изучаются расстройства слуха и выразительной речи.

Исследователи Ассоциации создали **модель расстройств социальной коммуникации**. К числу приверженцев исследований в рамках упомянутой модели можем отнести нескольких (например, [28; 45]).

К. Адамс, один из исследователей Ассоциации, определяет термин «социальная коммуникация» как «синергетическое появление социального взаимодействия, социального познания, вербальной и невербальной прагматики и обработки рецептивной и экспрессивной речи» [28]. Исходя из такого определения, исследователи считают, что следует изучать расстройства социальной коммуникации у детей дошкольного и школьного возраста именно при анализе их социального взаимодействия, социального познания и прагматики.

В рамках исследования социальной коммуникации различают следующие виды расстройств и нарушений:

- расстройства аутистического спектра (сокращенно – ASD),
- специфические нарушения речи (SLI),
- расстройства обучаемости (LD),
- расстройства изучения языка инвалидов (LLD),
- умственные нарушения (ID),
- пороки развития (DD),
- синдром дефицита внимания с гиперактивностью (ADHD),
- нарушения, связанные с черепно-мозговыми травмами (TBI).

В перечень указанных диагнозов исследователи Ассоциации предлагают внести и расстройства социальной коммуникации. К. Адамс считает, что психологические/эмоциональные расстройства или потеря слуха также могут влиять на навыки социальной коммуникации. Автор констатирует мнение о том, что расстройства аутистического спектра (ASD) сопровождаются отличными симптомами в сравнении с другими расстройствами, о которых говорилось ранее.

Группа исследователей, среди которых С. Карентон и Л. Джустик [34] и Е. Инглебрет и Д. Пейвил [37a] напоминают, что социальная коммуникация включает в себя взаимодействие с различными партнерами по коммуникации, в том числе с членами семьи, воспитателями, нянями, педагогами и сверстниками. Также исследователи констатируют влияние социокультурных и индивидуальных факторов, к числу которых включают и зрительный контакт, выражение лица и язык тела. Специалисты предлагают учитывать и фактор допустимых норм культуры общения с людьми внутри семьи и вне ее.

Исследователи Ассоциации Х. Кейзер [37б] и В. Вольфрам [45–47] установили, что социальная коммуникация может отличаться, например, в случае, когда ребенок предпочитает контакт глазами с взрослыми. Правила взаимодействия, утверждают исследователи, зависят от ситуации и состояния, в котором находится ребенок в определенный конкретный момент общения. Особое внимание, по мнению исследователей, следует уделить тем случаям, когда необходимо объективно дифференцировать поведение, связанное с наследованием культурных традиций от поведения, связанного с расстройствами. При этом кодирования такого поведения может быть достаточно сложным. Например, документ под названием «Диагностическое и статистическое руководство по психическим расстройствам» (см.: пятое

издание «Американской психиатрической ассоциации» (American Psychiatric Association, 2013).

Сегодня, как свидетельствует информация сайта Американской ассоциации речи, языка и слуха (ASHA), заболевания, которые называют «расстройства социальной коммуникации», относят к числу новых случаев, выявленных в течение долгого времени наблюдений. Но до сегодняшнего дня нет достоверных данных о том, что «расстройства социальной коммуникации» является заболеванием. Причины такой неопределенности кроются в несогласованности определений в разных источниках. Вместе с тем, данные о заболеваемости и ее распространенность могут быть доступны для лечения расстройств, у которых проблемы социальной коммуникации сосуществуют с другими определяющими симптомами и характеристиками. Исследователи Ассоциации считают, что симптомы нарушений социальной коммуникации включают в себя проблемы, связанные с социальным взаимодействием (например, стиль речи и контекста, правила лингвистической вежливости), социальным познанием (например, эмоциональная компетентность, понимание собственных эмоций и другие), и прагматикой (например, коммуникативные намерения, язык тела, зрительный контакт).

Расстройства социальной коммуникации могут быть отдельным диагнозом, а могут быть связаны с другими условиями, среди которых исследователи Ассоциации называют расстройства аутистического спектра (ASD) и специфические нарушения речи (SLI). Последние имеют известную этиологию (происхождение), но некоторые являются идиопатическими (имеющими неизвестную этиологию). По данным исследователей Ассоциации, причины нарушений социальной коммуникации часто определяются с учетом упомянутых конкретных условий.

Считается, что особую роль в развитии и коррекции социальной коммуникации у детей школьного возраста играют язык и речь, благодаря которым осуществляются социальные роли и выполняются обязанности детей. Проблемы социальной коммуникации могут привести к далеко идущим последствиям, в частности к трудностям с общим отдыхом, социальной взаимностью в вербальных и невербальных взаимодействиях, во время игры, а также во взаимодействии со сверстниками, понимании намерений других людей, к нарушениям навыков эмоционального регулирования, нарушений грамотности речи и языка, во время произнесения звуков и написанных слов, предложений, текстов и т.п.

Важно знать, как отмечают исследователи Ассоциации, социальные нормы коммуникации могут значительно отличаться у разных людей и в разных культурах. Рече-языковые патологии (SLPs) определяют нормы ребенка в контексте его или ее окружения с целью дифференциации разницы языка и ее расстройств. Специалисты по коррекции социальной коммуникации у детей школьного возраста обращают также внимание на роль членов семьи, коллег, а также других коммуникационных партнеров, которые могут столкнуться с препятствиями в их усилиях, направленных на налаживание общения и взаимодействия с людьми, у которых фиксируются нарушения социальной коммуникации. Итак, по выводам специалистов, роль специфической лингвистической патологии (SLP) имеет решающее значение в поддержании индивида со стороны окружающей среды, а также со стороны коммуникационного партнера для того, чтобы максимально расширить возможности для взаимодействия и оказания помощи в преодолении препятствий, которые могут привести к социальной изоляции. Рече-языковые патологии (SLPs) играют центральную роль в скрининге (первичном

обследовании пациентов), оценке, диагностике и лечении расстройств социальной коммуникации у детей.

Исследователи Американской ассоциации речи, языка и слуха (ASHA) считают, что лечение и коррекция патологии речи должны включать в себя следующие мероприятия:

1) предоставление информации о профилактике для отдельных лиц и групп, которые склонны к расстройствам социальной коммуникации и для лиц, работающих с ними;

2) обучение других специалистов в оказании помощи в реализации потребностей детей с нарушениями социальной коммуникации и роли в скрининге, оценке, диагностике специфической лингвистической патологии (SLP) и управлении нарушениями социальной коммуникации;

3) скрининг социально-коммуникативных навыков с целью их раннего выявления, когда расстройство социальной коммуникации подозревается и в рамках комплексной оценки речи ребенка с проблемами коммуникации;

4) проведение культурной и лингвистической соответствующей комплексной оценки социального познания (когниции), социального взаимодействия, прагматики и обработки языка в целях общения;

5) диагностирование наличия или отсутствия нарушений социальной коммуникации;

6) направление пациентов/клиентов к другим специалистам с целью исключения прочих условий, определения этиологии и облегчения доступа к комплексным услугам;

7) разработка культурных и лингвистических соответствующих планов лечения и вмешательства, направленных на оказание помощи ребенку в достижении компетентности социальной коммуникации, обеспечивая при этом

обработку, документирование прогресса и определения соответствующих критериев лечения;

8) рекомендации соответствующих услуг (при необходимости ежедневного управления группой детей и терапии);

9) консультирование лиц с нарушениями социальной коммуникации и их семей и предоставления образовательной помощи, направленной на предотвращение дальнейших осложнений, связанных с нарушениями социальных коммуникаций;

10) сотрудничество с семьями, в которых проживают дети с нарушениями социальных коммуникаций, направление их на консультации с другими специалистами, вспомогательным персоналом, коллегами и другими включенными в процесс сторонами с целью определения приоритетов и формирования консенсуса по плану вмешательства и сосредоточены на функциональных результатах; оценки, лечения, а также оказание услуг для лиц с нарушениями социальной коммуникации;

11) объективная необходимость оставаться в курсе исследований в области расстройств социальной коммуникации и продвижения базы знаний о природе инвалидности, скрининг, диагностику, прогностические показатели,

12) осуществление публичных выступлений для привлечения внимания общества к проблемам лиц с нарушениями социальной коммуникации и их семей на местном, государственном и национальном уровнях; по данным специалистов Ассоциации и по Кодексу этики врачей, работающих с детьми, в которых зафиксированы рече-языковые патологии (SLPs), те, кто работают с такой группой населения, должны быть специально обучены и соответствующим образом подготовлены.

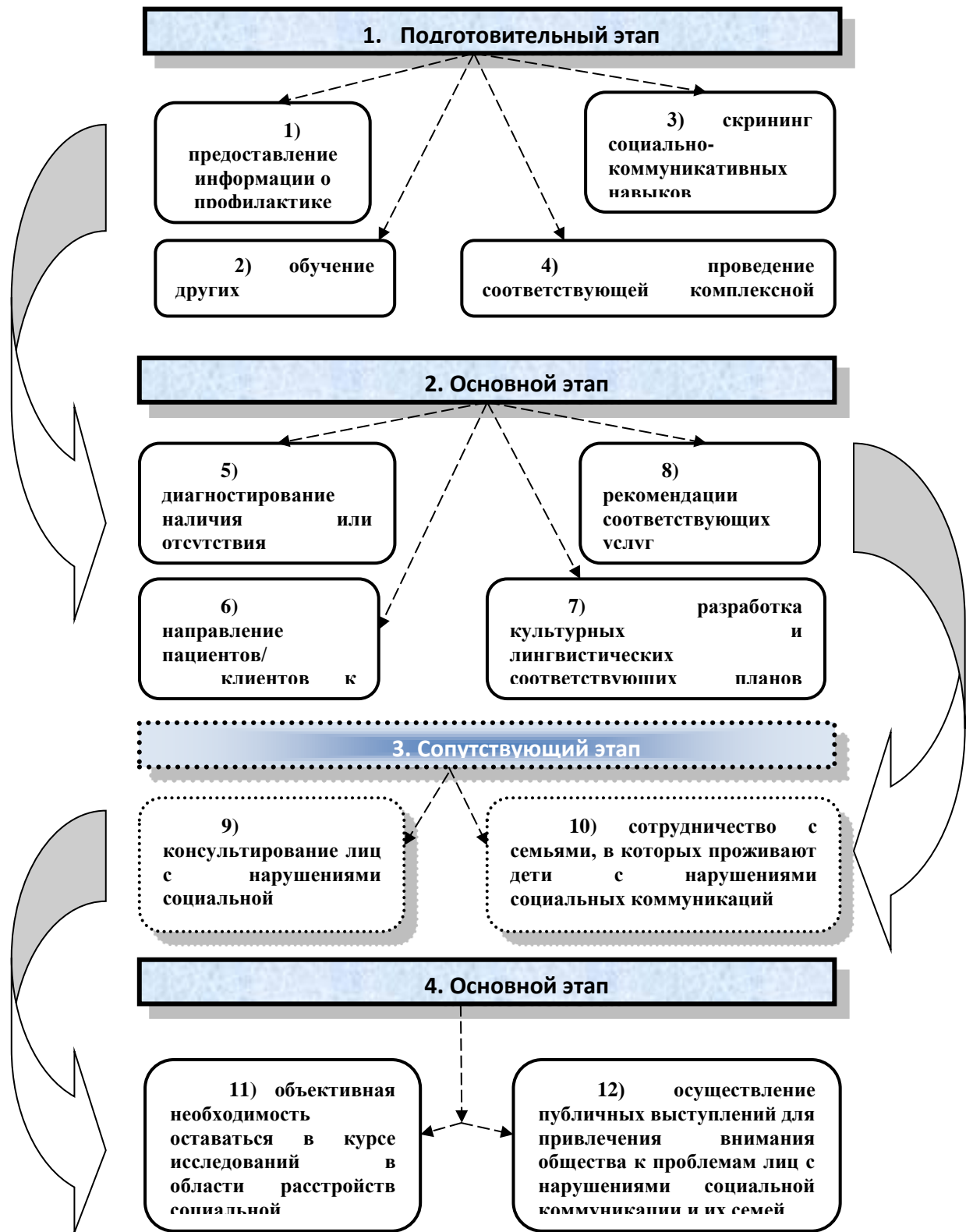

Рис. 18 Модель лечения и коррекции нарушений социальной коммуникации, предложенная Американской ассоциацией речи-языка-слуха [29] в графической трактовке А. Холода

Учитывая 12 пунктов, приведенных ранее, мы создали графическое изображение (см. рис. 18) модели лечения и коррекции нарушений социальной коммуникации, предложенной исследователями Американской ассоциации речи-языка-слуха [29], мы идентифицировали и сформулировали следующие критерии создания графического изображения модели лечения и коррекции нарушений социальной коммуникации:

- 1) дифференциация всех составляющих модели на четыре этапа;
- 2) вычленение 2-4-х составляющих в рамках каждого этапа;
- 3) наличие прямоугольников как обозначение структурных составляющих каждого этапа;
- 4) обозначение основных трех этапов (1-го, 2-го и 4-го) прямоугольниками со сплошной контурной линией;
- 5) обозначение сопутствующего (3-го) этапа и его составляющих прямоугольниками с пунктирной контурной линией;
- 6) обозначение связи между всеми этапами с помощью фигурных объемных стрелок;
- 7) характер модели последовательно-иерархический;
- 8) использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Психологически ориентированным следует считать, на наш взгляд, описание *интердисциплинарной модели социальной коммуникации Ю. Подгурецки* [14].

Исследователь считает, что социальная коммуникация является «интердисциплинарной отраслью, которая использует достижения многих наук одновременно», поскольку роль конкретной дисциплины в общественной деятельности (практике) можно изучать с двух позиций: во-первых, с точки зрения субъекта – «в категориях герменевтики, охватывающих его мотивы,

убеждения, компетенции, интерпретации и т.д.; во-вторых, с точки зрения его места (функции) в социальных структурах» [14].

Автор считает, что социальная коммуникация должна объединить указанные две точки зрения. При этом Ю. Подгурецки настаивает на мысли о том, что социальная коммуникация как субдисциплина является звеном опосредования между общественными науками, к числу которых автор относит педагогику, психологию, социологию, этику и философию.

Специфическим для социальной коммуникации является то, что она открыла, по мнению Ю. Подгурецки, причинные механизмы и структуры, служащие для описания поведения личности, находящейся в ситуации выбора образцов поведения, которые могут применяться в конкретном социальном мире. Однако, как считает исследователь, сами по себе открытые механизмы и структуры «не дают достаточного объяснения и не позволяют в полной мере отказаться от разговорной речи и заменить ее языком научным». Автор сообщает о том, что социальная коммуникация «ломает в определенной мере не слишком сильную ограниченность и провинциальность бытового знания о человеке» [14].

Еще в 2006 году Ю. Подгурецки писал: «Многие интересуются проблемами социальной коммуникации» и потому «эта интердисциплинарная субдисциплина переживает период бурного развития». Вместе с тем, исследователь считает, что «гуманитарные компетенции социальной коммуникации теперь очень модные, возможно, даже слишком модные, чтобы это было ей полезным» [14]. Ученые, по мнению Ю. Подгурецки, в своих исследованиях применяют два основных измерения классификации. Они рассматривают социальную коммуникацию как измерения 1) «по отношению к себе» и как 2) «по отношению к другим» (Подгурецки 2006).

Ю. Подгурецки уверен, что «в прикладном плане социальная коммуникация предлагает практическое использование определенного частичного знания в образовательных процессах» [14]. Исходя из указанного, автор утверждает, что применение знаний социальной коммуникации в педагогике и дидактике может быть «сигналом к созданию модели интегрированной деятельности, в которой различные гуманитарные дисциплины в сочетании с социальными коммуникациями, со своими понятиями, утверждениями, теориями и решениями создают свой тезаурус» [14].

К определяющих факторов социальной коммуникации Ю. Подгурецки относит понятие «общение» и «коммуникация». Автор рассматривает коммуникацию как передачу информации и обмен информацией. При этом он констатирует три условия, когда коммуникация может характеризоваться двумя упомянутыми позициями:

- 1) коммуникация является основой взаимодействия;
- 2) при коммуникации осуществляется взаимный обмен информацией, то есть коммуникация имеет характер обратной связи;
- 3) процесс коммуникации имеет протяженность во времени.

В связи с выделенными характеристиками Ю. Подгурецки предлагает выделить следующие детерминанты социальной коммуникации:

- 1) регулятивные функции сознания;
- 2) когнитивное равновесие;
- 3) процессы ассимиляции и контраста;
- 4) установки как элементы структуры сознания [14].

К регулятивным функциям сознания Ю. Подгурецки относит детерминанты и цели.

Сознание Ю. Подгурецки трактует как «явление, которое саморегулируется» [14]. При этом, по мнению автора, «развитие одного из элементов обуславливает развитие целого» [14]. Благодаря определенным раздражителям можно влиять на конкретное состояние сознания. Все психические явления и процессы, считает исследователь, взаимно детерминированы. Таким образом, следует предположить, что определенные элементы сознания могут выполнять более важную функцию в деле управления человеческим поведением.

*Рис. 19 Детерминанты социальной коммуникации [14]
(в графической интерпретации А. Холода)*

Социальной коммуникацией управляют цели, по мнению Ю. Подгурецки. Автор выделяет цели понятные и непонятные. Понятными целями следует называть, по мнению исследователя, те, которые предусматривают конкретные

средства достижения. Непонятные цели не предусматривают представление личности об инструментах достижения.

Цели в области сознания выполняют «определенные интегративно-регулятивные функции» [14], как считает Ю. Подгурецки.

К механизмам социальной коммуникации исследователь относит и «когнитивное равновесие», понятие, которое ввел в научный оборот Ф. Хайдер. Последний предложил различать три фундаментальных понятия, с помощью которых можно продемонстрировать «природу функционирования сознания как фактора регулирования человеческого поведения» [14]. К таким понятиям Ф. Хайдер относит:

1) когнитивную единицу («определенный объект вместе с сопутствующими чертами»);

2) когнитивное равновесие (объект положительно оценивает свою деятельность и получает положительную оценку такой деятельности от другого объекта);

3) отсутствие когнитивного равновесия (объект, который ранее воспринимали положительно, ведет себя недостойно) [14].

Когнитивное равновесие подчиняется принципу непротиворечивости, являющемуся важным, по мнению Ю. Подгурецки, элементом структуры сознания, который регулирует поведение людей. Суть принципа непротиворечивости заключается в том, что каждый человек, обмениваясь информацией, строит ее таким образом, чтобы не нарушать общепринятую между людьми логику изложения мыслей. Описанный принцип связан, как считает Ю. Подгурецки, с теорией когнитивного диссонанса, предложенной в 1957 году Леоном Фестингером. Согласно теории когнитивного диссонанса у личности возникает недовольство собственным поведением по следующим причинам:

- из-за логического несоответствия;
- «по причине культурных обычаев»;
- «если индивидуальное мнение не входит в состав более распространенной мысли»;
- «из-за несовпадения прежнего опыта с нынешней ситуацией» [14].

Когнитивный диссонанс возникает из-за несоответствия двух когний (знаний) индивида. Когда индивид, имея определенную информацию, вынужден принять решение и пренебречь имеющейся информацией. В результате возникает несоответствие (диссонанс) между установками человека и его поступками.

Описывая теорию когнитивного диссонанса, ее автор Леон Фестингер выдвинул два предположения.

1. «В случае возникновения диссонанса индивид будет всеми силами стремиться снизить степень несоответствия между двумя своими установками, пытаясь достичь консонанса (соответствия). Это происходит вследствие того, что диссонанс рождает «психологический дискомфорт» [14].

2. Вторая гипотеза, подчеркивает первую, и говорит о том, что «стремясь снизить возникший дискомфорт, индивид будет пытаться обходить стороной те ситуации, в которых дискомфорт может усилиться» [14].

По отношению к социальной коммуникации описанная кратко теория должна рассматриваться как инструментарий для избежания коммуникационного недоразумения вследствие возникновения когнитивного диссонанса.

К детерминантам социальной коммуникации следует отнести, по мнению Ю. Подгурецки, процессы ассимиляции и контраста. Анализируя процессы познания, исследователь пытается описать «определенные тактики

коммуникационного поведения» [14], куда и включает ассимиляции и контрасты.

Под ассимиляцией Ю. Подгурецки подразумевает условия, при которых усвоение информации происходит быстрее и лучше: таким условием является плоскость одобрения. Автор объясняет механизм ассимиляции тем, что «информация определенным образом «встроенная» в сеть существующей познавательной структуры человека, который воспринимает такую информацию». Интересным толкованием исследователя является процесс передвижения в сознании точки отсчета. «Если информация носит негативный характер... точка отсчета передвинется в направлении «минус», а если информация положительная – в направлении «плюс». Такое явление, отмечает Ю. Подгурецки, обозначает, «что под влиянием ассимилированной информации в сознании человека меняется положение точки отсчета в данной плоскости оценок» [14]. К сожалению, механизм контраста исследователь не описывает.

Среди детерминант социальной коммуникации Ю. Подгурецки выделяет также и установку, считая её традиционно элементом сознания. Автор считает, что установки могут быть объектом «осознанных рефлексий или могут быть неосознанными» [14]. В практике социальной коммуникации установки влияют не только на способ восприятия. Они также регулируют то, что «называют избирательностью или селективной наблюдательностью». Благодаря упомянутому механизму «в сознание проникают те смыслы, которые соответствуют установкам индивида». Интересно замечание Ю. Подгурецки о том, что люди «скорее обучают и запоминают тексты, не вступая в противоречие с их установками». Исследователь приводит пример: сторонники определенных политических течений помнят мелочи, которые касаются их сторонников. Напротив, если информация касается политических оппонентов,

она запоминается гораздо хуже. Поэтому, считает автор, ораторам, которые готовятся выступать перед своими политическими оппонентами, следует подбирать и подавать аргументы без лишних формальных осложнений. Иначе «сообщение передаваемого будет оспариваться по формальному поводу» [14].

Таким образом, Ю. Подгурецки среди детерминант социальной коммуникации описал цели, равновесие непротиворечия, познавательный (когнитивный) диссонанс, ассимиляцию и установки.

По утверждению Ю. Подгурецки, центральное место в социальной коммуникации занимают понятия «склонность», «персональная диспозиция» и «личностные черты». Также автор декларирует уверенность в том, что социальная коммуникация «не подвергая сомнению теорию личности, анализирует ее, уточняет и расширяет» [14].

Анализ модели детерминант социальной коммуникации (по: [14], см. рис. 19) позволяет вычленить следующие критерии построения модели:

- 1) идентификация пяти элементов модели;
- 2) вычленение четырёх составляющих (детерминант) понятия «социальная коммуникация»;
- 3) наличие одной прямоугольной объемной фигуры и четырёх овалов с изображением тени;
- 4) наличие нисходящих стрелок, символизирующих «опоры»;
- 5) характер модели – иерархическая;
- 6) использование шрифта Calibri в системе шрифтов программы

Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Уже второе десятилетие известна модель методологии изучения социальной коммуникации Ф. Шаркова [27], схему которой мы подаем далее в авторском исполнении (см. рис. 20).

Соціальну комунікацію Ф. І. Шарков вважає предметом спеціальної галузі соціології – соціології комунікації. Автор навіть називає таку галузь «соціо-комунікація», підкреслюючи її (галузі) соціологічні корні. Исследователь пропонує вивчати соціальну комунікацію завдяки ознайомленню з різними напрямками, науковими школами, теоріями, які він умовно об'єднав у три групи комунікації, засновані на: соціальній, мовній, чисті комунікативній основі.

Джерелами соціальної комунікації Ф. І. Шарков вважає вивчення соціальних факторів, що сприяють формуванню соціального знання і оцінних категорій комунікації. По думці дослідника, термін «соціальна комунікація» [27] зараз застосовується в трьох методологічних контекстах.

Перший підхід орієнтований на вивчення «комунікативних засобів з метою їх використання для реалізації соціальних функцій комунікації».

Вторий підхід базується на проблемах міжособистісної комунікації.

Третій підхід пов'язаний з проблемами впливу масової комунікації на розвиток суспільних відносин. Графічно методологічні підходи до вивчення соціальної комунікації можна відобразити в схемі (див. рис. 1 нижче).

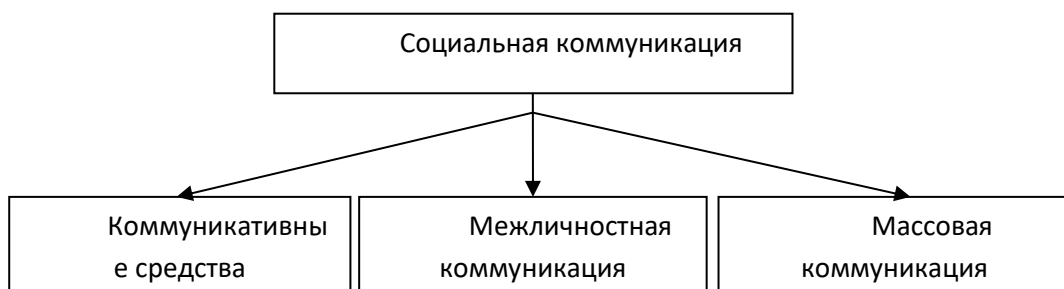

Рис. 20 Підходи до вивчення соціальної комунікації [27].

Предложенное Ф. И. Шарковым видение изучения социальной коммуникации учитывает концептуальные подходы к социальной коммуникации как к области социологии.

В своей работе «Истоки и парадигмы исследований социальной коммуникации» (2001) Ф. Шарков, исследуя различные подходы к изучению коммуникации, описывает парадигмы подходов и к изучению социальной коммуникации, но осуществляет это с позиции социолога, что приводит исследователя к одностороннім, на наш взгляд, выводам. Идеи Ф. Шаркова относительно социальной коммуникации заключаются в нескольких ключевых позициях.

Поскольку социальная коммуникация сначала анализировалась в русле идей бихевиоризма и символического интеракционизма, как утверждает Ф. Шарков, в основу коммуникации был положен не язык как система знаков, а только речевые сигналы, «манипулирование которыми дает возможность влиять на человека». Позднее, в рационалистическом подходе, когда коммуникацию стали рассматривать в рамках теории информационного общества как такую, которая стимулируется исключительно средствами массовой информации, социальная коммуникация, по мнению Ф. Шаркова, приобрела значение «источника социального развития». В противовес рационалистическому подходу в науке появился иррационалистический подход, представители которого декларировали с точки зрения понимающей социологии концепцию взаимопонимания между людьми. По мнению А. Щюца – представителя упомянутого подхода, социальные действия в обществе имеют лишь одну цель – коммуникацию, которая сознательно использует знаки.

Ф. Шарков в своем подходе к анализу социальной коммуникации обращается к опыту британской и американской социальной антропологии. Представители последней применяли метод анализа социальных сетей.

Исследователи, прежде всего, обращали внимание на коммуникационную взаимосвязь между теми, кто общается в сети. Именно объективно наблюдаемые формы поведения «антропологи считают процессами социальной коммуникации». Ф. Шарков критикует такие взгляды и методы исследования социальной коммуникации, утверждая, что социальные антропологи не учитывают «субъективно-психологические факторы», которые возникают как новые структурные образования при осуществлении коммуникации.

Свои взгляды на социальную коммуникацию Ф. Шарков [27] излагает в нескольких позициях.

Позиция первая

Сегодня термин «коммуникация» понимается в следующих трех значениях:

- 1) «как средство связи любых объектов материального и духовного мира, то есть как определенная структура»;
- 2) «общения, в ходе которого люди обмениваются информацией»;
- 3) «передача и массовый обмен информацией с целью воздействия на общество и его компоненты» [27].

От того, к какому научному направлению принадлежит исследователь, различают подходы к изучению социальной коммуникации. Именно поэтому Ф. Шарков предлагает дифференцировать понимание социальной коммуникации на три группы:

- *первая группа*: социальный подход, ориентирующийся на «изучение коммуникативных средств ради их применения (реализации социальных функций коммуникации)» [27];

- *вторая группа*: языковой подход, который предполагает исследование социальной коммуникации на базе теории межличностной коммуникации;

- *третья группа*: собственно коммуникативный подход, который основывается на учете «влияния массовой коммуникации на развитие общественных отношений» [27].

Важным замечанием Ф. Шаркова является декларация того, что «понятие “социальная коммуникация” охватывает все эти три толкования».

К базовым направлениям исследования социальной коммуникации Ф. Шарков относит социолінгвістику и психолінгвістику, которые зародились соответственно в 30-е годы и 60-е годы XX века.

К истокам исследования социальной коммуникации Ф. Шарков относит также и теорию технологического детерминизма. Представители последней (Д. Белл, З. Бжезинский) рассматривали средства информации как стимулы и источники социального развития. Социальная революция не нужна, по мнению Д. Белла, а З. Бжезинский был уверен в том, что следует отождествлять «социально-экономическую и научно-техническую модернизацию современного мира с его американизацией» [27]. Вместе с тем представители теории технологического детерминизма стремились обосновать «претензии так называемой новой интеллектуальной элиты на политическое господство в технотронном обществе» [27]. Ф. Шарков считает положения теории технического детерминизма утопией. Следовательно, и представление о социальной коммуникации (в толковании Д. Белла и З. Бжежинского) следует считать утопическим.

Ф. Шарков критикует идеи социальной коммуникации в теории информационного общества, обвиняя ее апологетов в том, что «производство, распределение и потребление информации рассматривается как преобладающая сфера экономической деятельности общества» [27]. Чрезмерно большое значение, по мнению исследователя, предоставляется «информационному сектору» экономики, а «информационная теория стоимости

протиставляється трудовій теорії стоимості». Можливо, сам Ф. Шарков знаходиться під сильним, на наш погляд, впливом стержневих положень діалектичного матеріалізму в викладі Л. Фейєрбаха і К. Маркса.

Ф. Шарков вважає, що джерелом ідей соціальної комунікації слід вважати розуміючу соціологію, запропоновану М. Вебером, який проголосив взаємне розуміння як основний результат комунікації.

Враховуючи позицію Ф. Шаркова поглядах на джерела вивчення соціальної комунікації, слід відзначити, що до джерел в таких випадках слід вважати положення про соціальний конструктивізм, розроблені в працях П. Бергера, Т. Лукмана. Дослідники написали епохальний твір «Соціальне конструювання реальності», в якому висловили свою позицію по вивченню соціальної комунікації. Спираючись на феноменологію А. Шюца, П. Бергер і Т. Лукман утверждали, що соціальне діяння необхідно розглядати як «ціль виконання комунікацій». «Для побудови соціальної комунікації», по думці «конструктивістів», слід використовувати «головний механізм (але не єдиний) – мова» [27].

Цікавим, по думці Ф. Шаркова, при вивченні ідей соціальної комунікації є науковий напрям «Етнологія комунікації», який досліджує «процедури інтерпретацій, приховані, несвідомі, нерелігійні механізми соціальної комунікації між людьми» [27].

До положень останньої слід віднести наступні:

- «всі форми соціальної комунікації зводяться до мовної комунікації, до повсякденної мови» [27];
- слід вивчати «зв'язок соціокультурного знання і мовних одиниць» [27];

- следует выделять социологические доминанты коммуникации и этнические факторы, которые «вызывают социальную дифференциацию в коммуникации» [27];

- коммуникация между людьми содержит неявное фоновое значение коммуникации (смыслы молчаливых действий, принимаемых участниками коммуникаций);

- в «языковой коммуникации люди представляют значение своих суждений в виде тех объективных свойств, признаков, которые они предоставляют реальности» [27];

- реальность коммуникации – это «поток неповторимых уникальных ситуаций» [27];

- в основе этнологии коммуникации лежит представление о выдающейся роли механизмов рефлексии;

- рефлексия «формирует когнитивные структуры разного уровня и обыденные представления о социальной реальности» [27].

По мнению Ф. Шаркова, следует учесть, что для изучения процессов социальной коммуникации этнометодология предложила несколько таких теоретических предположений:

1) социальное взаимодействие отождествляется с языковой коммуникацией;

2) исследование отождествляется с толкованием и интерпретацией действий и речи другого собеседника;

3) в интерпретации следует выделить «понимание» и «разговор»;

4) «структурную организацию разговора» следует отождествлять с «синтаксисом повседневной речи» [27].

Позиция вторая

Ф. Шарков утверждает, что для понимания социальной коммуникации необходимо изучать социальные факторы, благодаря которым формируются социальное знание и оценочные категории коммуникации. Обобщая, исследователь резюмирует: «Именно ключевое понятие “социальные коммуникации” является центральным для социологии XX века», и оно «претерпело изменения». Упомянутое понятие «применяется в трех методологических контекстах», которые «в определенных аспектах даже противоречат друг другу». И именно споры между методологическими контекстами является причиной того, что «до сих пор не выстроена стройная теория коммуникации» [27].

Мнение Ф. Шаркова можно представить в графическом виде (см. рис. 21 далее).

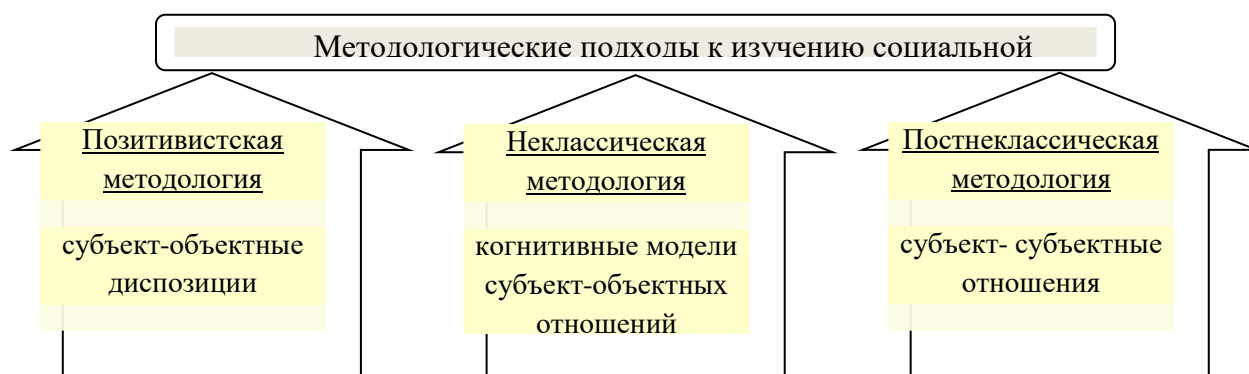

Рис. 21 Модель методологических подходов к изучению социальной коммуникации (согласно теории Ф. Шаркова, предложенной им в 2001 г.)

Первый методологический подход, «базирующийся на классической позитивистской методологии субъектно-объектных диспозиций», Ф. Шарков предлагает базировать на теории структурного функционализма. Последний пользуется системным методом, положениями концепции информационного общества и технологического детерминизма, а также кладет в основу

предложения компьютерной футурологии. В позитивистской методологии сущность существования социальных коммуникаций объясняется системными связями и функциями. За счет коммуникационных технологий конструируется тот образ определенного субъекта и социальные коммуникации в системе, которые являются желательными для «конструктора». Итак, по мнению Ф. Шаркова, такой подход предполагает «жесткий контроль поведения системы и исключает все ненужные взаимосвязи» [27].

Во втором подходе, в основе которого лежит неклассическая методология, анализ социальной коммуникации опирается на «когнитивную модель субъектно-объектных отношений» (предложил такую методологию Ю. Хабермас). Такая методология является, по мнению Ф. Шаркова, феноменологической. Она «выделяет сферу интеракции (коммуникации) в качестве особого онтологического объекта» [27]. Для изучения объекта следует применять «методы герменевтической интерпретации смыслов, критической рефлексии, рациональной реконструкции». По такой методологии социальная коммуникация не может быть эмансипированной, поскольку искажается экономическими, политическими и другими влияниями. В формировании «эмансипированного общества» исследователь Ю. Хабермас видел возможность ведения «умного диалога всех со всеми», что может создать предпосылки для «формирования гражданского общества путем развития коммуникативных отношений и их рационализации» [27].

Ф. Шарков при толковании третьего, постнеклассического, методологического подхода к изучению социальной коммуникации, обращает внимание на то, что его защитники предлагали возводить «природу социального к субъектно-субъектным отношениям, то есть к принципу интерсубъективности» [27], исключая объектность. По мнению, Н. Лумана, самописание общества и его самовоспроизводства стимулируются

коммуникацией, поскольку само общество следует рассматривать как сеть коммуникаций. Исследователь считает, что коммуникация является самоорганизованной средой потому, что социальные системы формируются благодаря взаимному согласованию действий участников общения. Н. Луман считал, что «общество охватывает все действия, достижимые для соотнесения друг с другом в коммуникации» [27]. Действие исследователь понимает как «настоящий элемент социальной системы». Действие производится и воспроизводится в системе в соотнесении с другими действиями, событиями. Ф. Шарков считает, что «такое рассмотрение природы коммуникации выводит ее на новый уровень и придает ей социетальную роль» [Шарков 2001]. Следует добавить, что для анализа процессов социальных коммуникаций подход Н. Лумана может в полной мере быть базовым, поскольку коммуникация рассматривается как самостоятельный фактор развития общества. Коммуникация увязывается с социальными факторами.

По мнению Ф. Шаркова, в развитие идей социальной коммуникации серьезный вклад внесли труды Р. Фаулера, Г. Кресса, Ю. Хабермаса. Исследователи считали язык одним из видов «социальной практики». Такое мнение стала стержневым для нового в то время (восьмидесятые годы XX в.) направления в науке – критического анализа дискурса. В толковании Ф. Шаркова, критический анализ дискурса декларирует положение о том, что «тексты являются результатом деятельности людей в определенной социальной ситуации». Именно поэтому следует считать, что «отношения коммуникатора и реципиента обычно отражают различные модели социальных отношений людей» [27]. Отсюда следует вывод о том, что «коммуникативные средства на любом уровне функционирования также социально обусловлены», что подтверждает тезис о формировании теории социальных коммуникаций в недрах не только социологии, но и лингвистики.

Размышления Ф. Шаркова о роли идей различных научных направлений и школ подтверждаются иллюстрацией весомого вклада в развитие теории социальной коммуникации в рамках «критического анализа дискурса». Исследователь констатирует, что «рассмотрение дискурса как логично целостной, опосредованной, социально обусловленной единицы коммуникации дает возможность представителям этого направления (критического анализа дискурса - прим. А. Х.) «неречевые языки» (язык рекламы, мимики и жестов) рассматривать во взаимосвязи с языком человеческого общения как основного способа коммуникации» [27]. Именно такой акцент, по мнению Ф. Шаркова, «создает основу для формирования целостной теории социальной коммуникации, включая рассмотрение как вербальных, так и невербальных коммуникативных средств» [27]. Автор цитаты считает, что интегрирование упомянутых и описанных теоретических положений различных научных направлений и школ возможно только на базе единой теории, которая объединит три составляющие социальных коммуникаций, а именно:

- социальные структуры;
- коммуникативные системы;
- способы коммуникации.

На роль такой объединяющей теории Ф. Шарков предлагает теорию коммуникации. Автор мотивирует свое предложение тем, что методологическое обоснование теории коммуникации «включает в себя раскрытие структуры, принципов построения знания, форм и способов познания, методов и средств деятельности». К тому же, в теории коммуникации «в эмпирических исследованиях особое место занимает выбор методики анализа фактического материала» [27]. Ф. Шарков считает, что «в исследовании проблем коммуникации, прежде всего, используются социологические и психологические методы и инструментарий, а также

подходы, используемые в смежных науках». Вместе с тем, исследователь предупреждает о недостаточной «разработанности всех аспектов теории коммуникации (теоретико-методологических, прагматических, прикладных)», что не позволяет «в настоящее время (2001 год – прим. наше, А.Х.) сформировать целостное представление о коммуникации» [27]. Выражая критическую точку зрения относительно предложения Ф. Шаркова считать теорию коммуникации базовой для социальных коммуникаций, следует заметить, что сегодня, спустя два десятка лет после предложения исследователя, есть несколько предложений называть базовыми идеи, которые могут детерминировать функционирование ведущих тезисов теории социальных коммуникаций. Для примера достаточно вспомнить теорию социального инжиниринга Ю. Резника, которая трансформировалась в положение коммуникационного и социального инжиниринга Г. Почепцова, социального инжиниринга В. Ризуна, А. Холода и, частично, В. Ильганаевой.

Вспоминая идею Г. Лассуэлла о том, что анализ политических действий и политического процесса, связанных с информацией, следует производить, отвечая на вопросы «кто», «что», «когда» и «как», Ф. Шарков предлагает учесть ее (идею) относительно к социальной коммуникации. «В социальной коммуникации, – декларирует свое мнение исследователь, – доминирующим является коммуникативный аспект, а информационно-содержательный элемент выполняет вспомогательную функцию» [27]. Ф. Шарков поясняет: «в осуществлении социальных коммуникаций важно знать не только о том, что используется, но и о том, кто участвует во взаимодействии, как используется информация, кому она адресуется и куда направлены коммуникативные связи» [27].

Итак, Ф. Шарков предложил собственный взгляд на базовые категории и понятия социальной коммуникации, которые могут лечь в основу будущей теории социальной коммуникации.

Взгляды социологов на социальные коммуникации могут быть объединены в таком перечне:

1) социальные коммуникации следует именовать как «социальная коммуникация»;

2) социальная коммуникация является предметом исследования в социологии коммуникации как раздел отраслевой социологии;

3) истоки идей о социальной коммуникации следует искать, прежде всего, в социологических учениях;

4) социальной коммуникацией следует считать такой обмен информацией, который налаживает и регулирует социальные действия, взаимодействия и социальные отношения в обществе.

Анализ графического изображения (рис. 20 и рис. 21) идей Ф. Шаркова позволил нам вычленить несколько критериев создания моделей, отражающих взгляды исследователя на методологию изучения социальной коммуникации:

1) в каждом рисунке (20 и 21) наличие четырех составляющих элемента, один из которых – главный (большой по размеру);

2) четыре упомянутых в п. 1) элемента связаны между собою подчинительной связью: три элемента подчиняются одному главному;

3) каждый элемент выражен геометрической фигурой – прямоугольником или прямоугольником-стрелкой, с надписью внутри фигуры;

4) характер обеих моделей – иерархический;

5) использование шрифта Times New Roman в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Идентификация критериев создания модели методологических подходов к изучению социальной коммуникации (согласно теории Ф. Шаркова, предложенной им в 2001 г.) позволила нам завершить выполнение первой исследовательской процедуры, запланированной для реализации поставленной цели.

Второй исследовательской процедурой в нашем изучении была определена классификация анализированных моделей социальных (-ой) коммуникаций(-ии). Исходя из функциональных характеристик (практической направленности) 20-ти анализированных нами моделей социальных коммуникаций, мы в рабочем порядке дифференцировали их на четыре класса (см. табл. 1 далее):

- 1) модели определения значения термина «социальные(-ая) коммуникации(-ия)» и места социальных(-ой) коммуникаций(-ии) среди других отраслей знаний;
- 2) метамоделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии);
- 3) праксеологические модели социальных(-ой) коммуникаций(-ии);
- 4) модели методологии изучения социальных(-ой) коммуникаций(-ии).

Таблица 1

Четыре класса
моделей социальных (-ой) коммуникаций (-ии)

№ п/п	Название модели социальных(-ой) коммуникаций(-ии)	Классы моделей			
		1-ый класс	2-ой класс	3-ий класс	4-ый класс
1.	Мета модель социальной коммуникации А. Соколова		+		
2.	Семисоциопсихологическая модель социальных коммуникаций Т. Дридзе		+		
3.	Социоинженерная модель социальных коммуникаций В. Ризуна		+		
4.	Социоинженерная модель социальных коммуникаций А. Холода		+		
5.	Модель социальной коммуникации В. Ильганасовой	+			

6.	Модель этологии социальной коммуникации Лиссабонской школы			+	
7.	Модель Торонтской школы социальных коммуникаций			+	
8.	Социальнокоммуникационная модель боли в теории К. Крейга			+	
9.	Трансцендентная модель социальной коммуникации Н. Палашева		+		
10.	Модель SCERTS Б. Прайзента			+	
11.	Модель социально-коммуникативной компетентности (Вашингтонская школа социальных коммуникаций)			+	
12.	Модель социальной коммуникации Б. Кук			+	
13.	Комплексная модель социальных коммуникаций (Нью-Йоркский университет в Буффало, Вашингтонский университет)			+	
14.	Базовая модель социальной коммуникации (Вашингтонский университет)		+		
15.	Модель интерактивного подхода к пониманию социальной коммуникации		+		
16.	Модель транзактивного подхода к пониманию социальной коммуникации.		+		
17.	Модели социального влияния Э. ван Авермаста		+		
18.	Модель лечения и коррекции нарушений социальной коммуникации, предложенная Американской ассоциацией речи-языка-слуха (ASHA)			+	
19.	Интердисциплинарная модель социальной коммуникации Ю. Подгурецки		+		
20.	Модель методологических подходов к изучению социальной коммуникации Ф. Шаркова				+
21.	ИТОГО (кол./%):	1/5	10/50	8/40	1/5

Примечания:

- 1 класс – модели определения значения термина «социальные(-ая) коммуникации(-ия)» и места социальных(-ой) коммуникаций(-ии) среди других отраслей знаний;
- 2 класс – метамодели социальных(-ой) коммуникаций(-ии);
- 3 класс – праксеологические модели социальных(-ой) коммуникаций(-ии);
- 4 класс – модели методологии изучения социальных(-ой) коммуникаций(-ии).

По итогам нашей классификации было определено следующее количественное соотношение анализированных нами моделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии) (см. табл. 2 далее).

Таблица 2

Количественное соотношение четырех моделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии)

N п/п	Класс	Количественное соотношение (в %)
1.	Модели определения значения термина «социальные(-ая) коммуникации(-ия)» и места социальных(-ой) коммуникаций(-ии) среди других отраслей знаний	5
2.	Метамоделю социальных(-ой) коммуникаций(-ии)	50
3.	Праксеологические модели социальных(-ой) коммуникаций(-ии)	40
4.	Модели методологии изучения социальных(-ой) коммуникаций(-ии)	5
5.	ИТОГО:	100

Наибольший (50%) показатель наим зафиксирован в п. 2) таблицы 2, что соответствует метамоделям социальных(-ой) коммуникаций(-ии). Вторым по рейтингу (40%) оказался показатель количества праксеологических моделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии). Всего 10% в сумме (по 5% частности) распределились между двумя классами моделей: модели определения значения термина «социальные(-ая) коммуникации(-ия)» и места социальных(-ой) коммуникаций(-ии) среди других отраслей знаний (5%) и модели методологии изучения социальных(-ой) коммуникаций(-ии) (5%).

Зафиксированное процентное соотношение свидетельствует, на наш взгляд, о следующем:

1) доминирующим (90%) следует считать количество моделей двух классов (2-го и 3-го), или класса метамodelей и класса праксеологических моделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии);

2) минимально (5%) представленным следует считать показатель количества моделей определения значения термина «социальные(-ая) коммуникации(-ия)» и места социальных(-ой) коммуникаций(-ии) среди других отраслей знаний (одна модель из двадцати анализированных);

3) также минимальным (5%) необходимо считать показатель количества моделей методологии изучения социальных(-ой) коммуникаций(-ии) (также одна модель из двадцати анализированных).

Следующей, третьей, исследовательской процедурой нами был определен поиск и формулирование критериев создания оригинальной модели социальных коммуникаций. Для выполнения упомянутой процедуры мы создали сравнительную таблицу 3 (см. далее), в которой отразили результаты нашего анализа критериев создания 20-ти графических моделей социальных (-ой) коммуникаций (-ии).

Таблица 3

Критерии создания 20-ти графических моделей
социальных (-ой) коммуникаций (-ии)

№ п/п	Название модели социальных(-ой) коммуникаций(-ии)	Критерии построения модели								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Метамодель социальной коммуникации А. Соколова	+	+	+	+	-	+	-	+	
2.	Семиосоциопсихологическая модель социальных коммуникаций Т. Дридзе	+	+	+	+	-	-	-	+	
3.	Социоинженирная модель социальных коммуникаций В. Ризуна	+	+	+	+	-	-	-	+	
4.	Социоинженирная модель социальных коммуникаций А. Холода	+	+	+	+	-	+	-	+	
5.	Трансцендентная модель социальной коммуникации Н. Палашева	+	+	+	+	-	+	-	+	
6.	Модель транзактивного подхода к пониманию социальной коммуникации.	+	+	+	+	-	-	-	+	

7.	Базовая модель социальной коммуникации (Вашингтонский университет)	+	+	+	+	-	-	-	+	
8.	Модель интерактивного подхода к пониманию социальной коммуникации	+	+	+	+	-	-	-	+	
9.	Модели социального влияния Э. ван Авермаста	+	+	+	+	-	-	-	+	
10.	Интердисциплинарная модель социальной коммуникации Ю. Подгурецки	+	+	+	+	-	+	+	+	+
11.	Модель этологии социальной коммуникации Лиссабонской школы	+	+	+	+	-	+	-	+	
12.	Модель Торонтской школы социальных коммуникаций	+	+	+	+	-	-	-	+	
13.	Социальнокоммуникационная модель боли в теории К. Крейга	+	+	+	+	+	+	-	+	
14.	Модель SCERTS Б. Прайзента	+	+	+	+	-	+	-	+	
15.	Модель социально-коммуникативной компетентности (Вашингтонская школа социальных коммуникаций)	+	+	+	+	-	+	-	+	+
16.	Модель социальной коммуникации Б. Кук	+	+	+	+	-	+	+	+	
17.	Комплексная модель социальных коммуникаций (Нью-Йоркский университет в Буффало, Вашингтонский университет)	+	+	+	+	-	-	-	+	
18.	Модель лечения и коррекции нарушений социальной коммуникации, предложенная Американской ассоциацией речи-языка-слуха (ASHA)	+	+	+	+	-	-	+	+	
19.	Модель социальной коммуникации В. Ильганаевой	+	+	+	+	-	-	-	+	
20.	Модель методологических подходов к изучению социальной коммуникации Ф. Шаркова	+	+	+	+	-	-	-	+	
21.	Итого (кол-во):	20	20	20	20	1	9	3	20	2
22.	Итого (%):	100	100	100	100	5	45	15	100	10

Примечания:

- 1 – использование геометрических фигур для построения модели;
- 2 – наличие стрелок в схеме модели;
- 3 – символическое и вербальное номинирование структурных составляющих модели;
- 4 – характер (тип) модели (линейный, или последовательный; иерархический, линейно(последовательно)-иерархический; циклический; линейно-циклический);
- 5 – использование в модели фотографических изображений;
- 6 – наложение геометрических фигур, условно обозначающих составляющие элементы модели;
- 7 – наличие прямоугольной объемной фигуры и овалов с изображением тени;
- 8 – использование шрифта Times New Roman (или Calibri) в системе шрифтов программы Microsoft Word OC Windows 2007 XP;

9 – наличие в модели категории «когниция» («понимание»).

Анализ показателей табл. 3 свидетельствует о следующих особенностях построения моделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии):

1) в 100% случаев (или во всех 20-ти проанализированных моделях социальных коммуникаций) использовались:

а) геометрические фигуры для построения модели;

б) стрелки в схеме модели;

в) символьное и вербальное номинирование структурных составляющих модели;

г) различные по своему характеру (типу) модели (линейные, иерархические, линейно-иерархические, циклические; линейно-циклические);

д) два вида шрифта (Times New Roman или Calibri) в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

2) в 5% случаев (или в одной модели) при построении модели использовалось фотографическое изображение;

3) в 45% случаев (или в 9-ти моделях) фиксировалось наложение геометрических фигур, условно обозначающих составляющие элементы модели;

4) в 15% случаев (или в 3-х моделях) нами зафиксированы прямоугольные объемные фигуры и овалы с изображением тени;

5) в 10% случаев (или в 2-х моделях) нами был зафиксирован элемент «когниция» («понимание»).

На основании анализа констатированных особенностей построения моделей социальных(-ой) коммуникаций(-ии) делаем вывод о том, что типичной аналитической моделью социальных коммуникаций следует считать ту, которая имеет следующие элементы:

1) геометрические фигуры;

- 2) стрелки;
- 3) символьное и вербальное номинирование структурных составляющих модели;
- 4) линейный, иерархический, линейно-иерархический, циклический или линейно-циклический тип;
- 5) один из шрифтов (или Times New Roman, или Calibri) в системе шрифтов программы Microsoft Word ОС Windows 2007 XP.

Также следует заметить, что элемент «когниция» в подавляющем (90%) большинстве моделей не фиксируется, что свидетельствует, на наш взгляд, об одностороннем подходе к графическому изображению моделей социальных(-ой) коммуникаций (-ии).

Исходя из сформулированных предварительных выводов о результатах выполнения нами третьей исследовательской процедуры, мы можем перейти к синтетической реализации четвертой и пятой процедур изучения, а именно: четвертая процедура – графическое выполнение оригинальной модели социальных коммуникаций и пятая исследовательская процедура – вычленение в структуре созданной модели социальных коммуникаций сути, места и роли когниции как процессов понимания.

В 2015 году нами было предложено на базе оригинальной концепции трехэтапного анализа социального инжиниринга (далее – СИ-анализ, или триединый принцип реализации социальной инженерии) толковать социальные коммуникации как процесс осуществления социального взаимодействия (идентификации коммуникационных моделей, образование новых моделей коммуникации и практическую проверку таковых) благодаря обмену информацией.

Суть концепции социального инжиниринга была изложена нами ранее (см. [25: 7–12]) в следующих положениях:

1) предмет изучения должен сначала быть идентифицирован по своим характеристикам как социальный процесс;

2) идентифицированные характеристики дают возможность «узнать» в модели социального процесса адекватный/неадекватный её характер для реализации задачи специалиста по социальному инжинирингу;

3) на базе установленной модели (при условии ее соответствия для решения поставленных задач) происходит трансформация старой модели или создание новой модели социального процесса;

4) новая модель социального процесса обязательно проверяется благодаря «пилотным» проектам и только после подтверждения эффективности модель «монтируется» специалистами в сознание общества и реализуется незаметно как объективный социальный процесс.

СИ-анализ опирается на авторскую концепцию социального инжиниринга.

Смысл СИ-анализа, по предложению А. Холода, заключается в расчленении целого (продукта социальных действий, взаимодействий и отношений) на его структурные три части (этапы) реализации, а именно: первый этап – идентификация функционирующих в обществе моделей социальных действий, взаимодействий и отношений; второй этап – моделирование (создание новых моделей) по результатам идентифицированных социальных действий, взаимодействий и отношений; третий этап – верификация (практическая проверка) модели, созданной на втором этапе.

Сегодня, в 2017 году, мы дополняем свою концепцию, обратив внимание на отсутствие в ней гностической категории «когниция» (или познание как «процесс получения человеком нового знания, открытие неизвестного ранее», [18]). Также принимаем во внимание замечания кандидата филологических наук, профессора Анны Ярославовны Холод, высказанные в устной беседе и

касаючі потреби внесення в доповнену концепцію соціальних комунікацій таких категорій: «восприятіє», «інтерпретація» і «понимання». Для мотивації внесення змін в уже існуючу нашу модель соціальних комунікацій (см. рис. 4 раніше), необхідно звернутися к тем значенням термінів, які були запропоновані А. Я. Холодом і схвалені нами.

Аналіз дозволив утвердити, що при трактуванні терміна «понимання» (як «універсальна операція мислення, пов'язана з засвоєнням нового змісту, включенням його в систему існуючих ідей і представлень» [14а]) необхідно звернути увагу на значення терміна «когніція», або «знання». Акцентування уваги необхідно для того, щоб встановити значущу і суттєву різницю в трактуванні семантики термінів (їх сигніфікатів) (см. табл. 4), і разом з тим – взаємозв'язаність в загальний процес соціальних комунікацій їх сутностей (денотатів). Врахуємо, що денотатом (від лат. *denotatum* — означене) називають «клас об'єктів поза мовною дійсністю, стосуються до даного слова» [3], а сигніфікатом (від лат. *significatum* – значиме) традиційно вважають – «понятійний зміст імені або знаку» [17].

Аналіз показує, що табл. 4 дозволяє констатувати, що в 40% випадків лексичне значення (семантика) терміна «когніція» (сигніфіката) збігається з семантикою терміна «понимання» і в 60% не збігається. В той же час сутність процесів збігається на 40%, що дозволяє констатувати збіг денотатів в процесах когніції і розуміння, але в той же час не збіг сигніфікатів. Отже, слід зробити висновок: враховуючи те, що процеси, що відбуваються в ході розуміння, частково (на 40%) тотожні і частково (на 60%) нетотожні, їх як два елементи слід включити в модель соціальних комунікацій.

На наш взгляд, следует также обратить внимание на процессы, именуемые сигнификатами «восприятие» и «интерпретация». Под восприятием, вслед за В. А. Лекторским, мы понимаем «чувственное познание предметов окружающего мира, субъективно представляющееся прямым, непосредственным» [1].

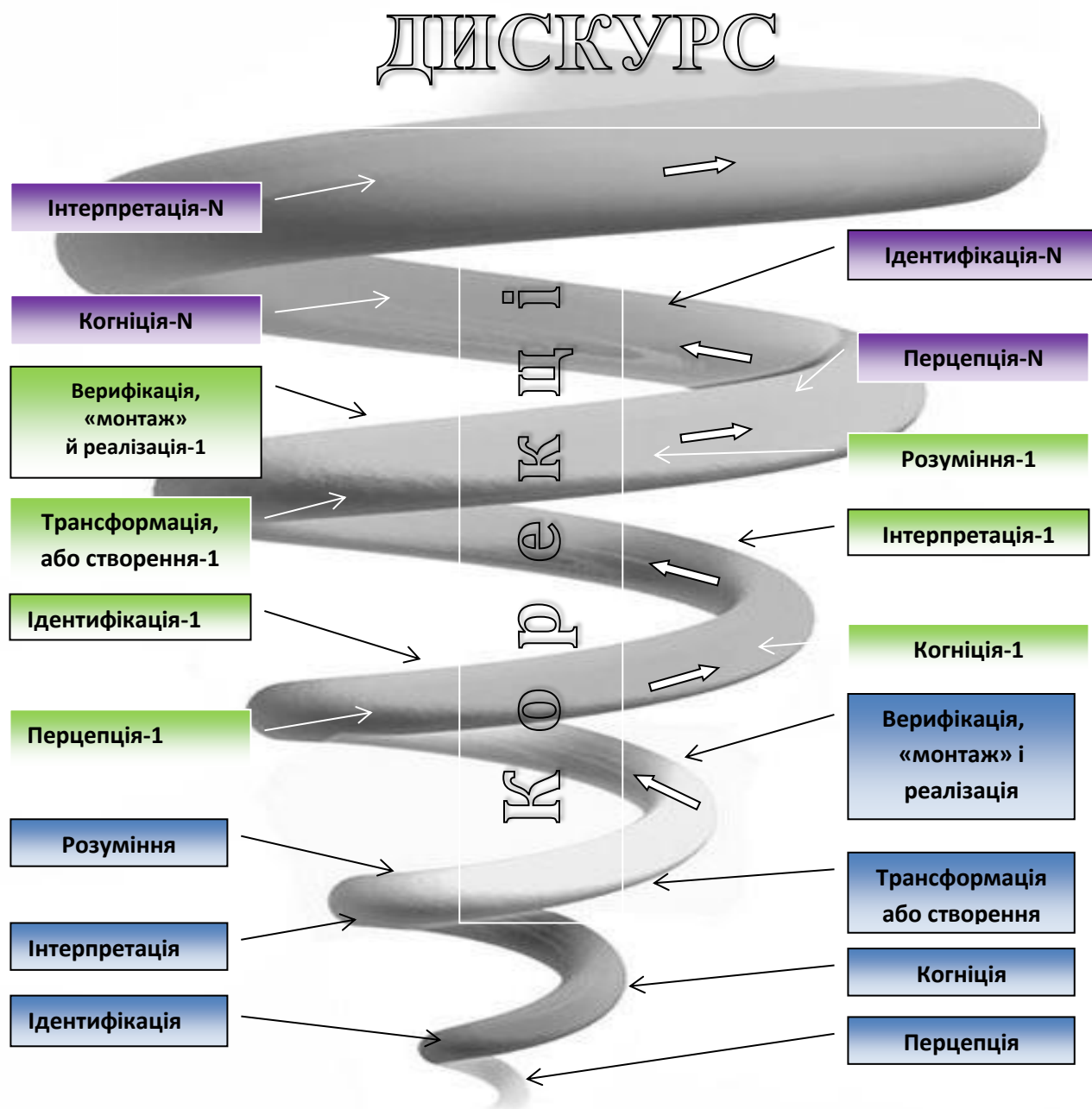
Таблица 4

Сравнительная таблица семантики терминов «когниция» («познание») и «понимание»

	Термин « когниция » (« познание »): <i>«процесс получения человеком нового знания, открытие неизвестного ранее»,</i> или детально:	Совпадение («+») /несовпадение («-»)	Термин « понимание »: <i>«универсальная операция мышления, связанная с усвоением нового содержания, включением его в систему устоявшихся идей и представлений»,</i> или детально:
1.	процесс	+	универсальная операция мышления
2.	получение, открытие	-	усвоение, включение
3.	нового знания	+	нового содержания
4.	неизвестного ранее	-	система устоявшихся идей и представлений
5.	открытие неизвестного ранее	-	включение (нового содержания) в систему устоявшихся идей и представлений
6.	Итого:	«+» – 40% «-» – 60%	

В ходе совершения социальных коммуникаций происходит восприятие предметов окружающей действительности. Коммуникатор и коммуникант

входять в отношения чувственного познания не только друг друга, но и элементов дискурса. Упомянутые отношения создают картину социальных коммуникаций, что предопределяет возникновение целостного образа действительности и ведет к интерпретации и последующему пониманию как сообщений, так и социально значимых действий субъекта и объекта. Таким

ис. 22 Модель социальных коммуникаций (Холод О.М., Холод А.Я., 2017).

Термин «інтерпретація» трактується нами в відповідності со словарної дефіницей, а іменно: «істолковувать (істолковать) что-либо, давать (дать) объяснение чему-либо» [8]. Во время совершения социальных коммуникаций процесс истолкования, объяснения сути сообщения является ключевым для обмена информацией и для ее понимания. Исходя из констатации важной роли процесса истолкования в совершении социальных коммуникаций, необходимо, на наш взгляд, внести в модель социальных коммуникаций элемент «інтерпретація».

На наш взгляд, следует учесть в измененной концепции социальных коммуникаций и категорию «коррекция», с помощью которой появляются основания объяснить возможные процессы понимания/непонимания сообщения в социальных коммуникациях.

Учитывая результаты анализа описанных нами моделей социальных коммуникаций, предлагаем оригинальную модель социальных коммуникаций с учетом социальноинженерного анализа (СИ-анализа), элементов герменевтического круга и категории «коррекция» (см. рис. 22).

Анализируя роль процессов познания в структуре моделей социальных коммуникаций и опираясь на модель социальных коммуникаций, изображенную на рис. 22, можем констатировать следующее:

1) основными составляющими модели социальных коммуникаций являются девять элементов, а именно:

- «дискурс»;
- «коррекция»;
- «перцепция» («восприятие»);
- «идентификация»;
- «когниция» («познание»);
- «інтерпретація»;

- «трансформація или создание»;
- «понимание»;
- «верификация, «монтаж» и реализация»;

2) среди основных семи процессов, входящих в спиралевидную структуру модели социальных коммуникаций один элемент имеет название «когниция» (или «познание»);

3) семь из девяти элементов, названных в п. 1), повторяются с индексами «1» и «N», что обозначает степень их повторения, например, в цепи «перцепция» – «перцепия-1» – «перцепция-N»; или в цепи «когниция» – «когниция-1» – «когниция-N»;

4) при отсутствии любого элемента модели социальных коммуникаций (в том числе и элемента «когниция», изучению наличия которого посвящено исследование) модель не будет отражать реальное состояние процессов СИ-анализа, с учетом которых создана модель социальных коммуникаций.

Выводы

В начале исследования нами была сформулирована его цель: определить роль процессов познания (когниции) в структуре моделей социальных коммуникаций. Поставленная цель была достигнута.

Также нами была выдвинута гипотеза о том, что построение модели социальных коммуникаций с учетом результатов исследований, достигнутых в отраслях «Психология», «Социология» и «Социальные коммуникации», позволит установить суть, структуру и роль когниции (познания) в модели социальных коммуникаций. Выдвинутая гипотеза также была доказана. В частности нами было установлено, что:

- 1) сутью когниции (познания) в модели социальных коммуникаций следует считать «процесс получения человеком нового знания, открытие

неизвестного ранее», [18] с целью идентификации, моделирования и верификации сценариев преобразования мира;

2) структуру модели социальных коммуникаций образуют такие семь взаимосвязанных элементов: восприятие, идентификация, когниция, интерпретация, трансформация, понимание, верификация;

3) перечисленные семь взаимосвязанных элементов модели социальных коммуникаций обусловлены и детерминированы двумя глобальными элементами, а именно: «дискурс» и «коррекция»;

4) роль когниции как элемента модели социальных коммуникаций определяется как ключевая, поскольку без познания предмета сообщения социальная коммуникация становится невозможной.

Перспективы дальнейших исследований состоят в дополнительном изучении моделей социальных коммуникаций на предмет поиска в них такого элемента, как «когниция» («познание»). С этой целью необходимо инициировать научный поиск графических изображений существующих моделей социальных коммуникаций и осуществление количественного анализа в ходе идентификации структурного элемента «когниция» в упомянутых моделях.

Благодарности

Приносим благодарность за ценные замечания, высказанные кандидатом филологических наук, профессором Анной Ярославовной Холод по отношению к концепции и структуре оригинальной модели социальных коммуникаций.

Также благодарим доктора филологических наук, профессора Георгия Георгиевича Почепцова (Киев, Украина), доктора наук Натали Гонтье и ее коллегу доктора наук Марко Пино (Лиссабон, Португалия), а также – доктора наук Барри Прайзента (США) за предоставленную в личной переписке возможность ознакомления с их работами в области социального инжиниринга

(Г.Г. Почепцов) и социальных(-ой) коммуникаций (-ии) (Н. Гонтье, М. Пино; Б. Прайзент). Благодарны доктору философии Александре Сыновец (Гливице, Польша) за советы по поиску первоисточников по социальной психологии.

Отдельно благодарим доктора филологических наук, профессора Владимира Владимировича Ризуна за своевременное уточнение его определения социальных коммуникаций.

Выражаем благодарность редакционной коллегии научного журнала «Держава і регіони. Серія: соціальні комунікації» (Классический частный университет, г. Запорожье, Украина) за публикацию серии наших статей, состоящих из четырех объемных текстов.

Список использованных источников

1. Восприятие [Электронный ресурс]. – Режим доступа: ru.wikipedia.org/ Восприятие (дата звернення: 19.07.2017). – Назва з екрану.
2. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; наук. ред. Л. А. Дубровіна. — К., 2010. — 230 с.
3. Денотат [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/f2prv.html> (дата обращения: 19.07.2017). – Название с экрана.
4. Дридзе Т. М. Социальная коммуникация как текстовая деятельность в семиосоциопсихологии // Общественные науки и современность. 1996. — №3. — С. 145–155.
5. Ільганаєва В. О. (а) Соціальна комунікація як об'єкт теоретизації / В. О. Ільганаєва // Філософія людського спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація. — 2009. — №1. — С. 60–67.

6. Ильганаева В. А. (б) Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь- справочник. — Харьков : Городская типография, 2009. — 392 с.
7. Ильганаева В. О. (в) Соціальні комунікації: сфера практичної діяльності й об'єкт теоретизації // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матер. міжнар. наук. конф., 26–27 лют. 2009 р. — Ч. 1. — Харків : ХДАК, 2009. — С. 8–10.
8. Интерпретация [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://vocabulary.ru/termin/interpretacija.html> (дата обращения — 18.06.2017). — Назва с экрана.
9. Когниция [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://vocabulary.ru/termin/kognicija.html> (дата обращения — 18.06.2017). — Название с экрана.
10. Корнеев В. М. Соціальнокомунікаційний підхід в українській науці : дис. ... д-ра наук із соц. ком. : 27.00.01 / Корнеев Віталій Михайлович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. — К., 2017. — 450 с.
11. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. — 2-е изд. — М.: Политиздат, 1977. — 304 с.
12. Меркулов И. П. Когнитивная Наука / И. П. Меркулов // Энциклопедия эпистемологии и философии науки / Составление и общая редакция И. Т. Касавин. — Москва: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2009. — С. 364–365.
13. Палашев Н. 2015. Социальная коммуникация: монография / Н. Палашев [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.slovo.bg/showwork.php3?AuID=475&WorkID=16927&Level=1> (дата обращения: 10.07.2017). — Название с экрана.
14. Подгурецки Ю. Социальная коммуникация / Ю. Подгурецки. — М.: Гелиос АРВ, 2006. — 160 с.

- 14а. Понимание [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://psihotesti.ru/gloss/tag/ponimanie/> (дата обращения: 10.07.2017). — Название с экрана.
15. Почепцов Г. Г. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології / Г. Г. Почепцов // Комунікація. — 2010. — № 1. — С. 19–26.
16. Різун В. Соціальні комунікації як інженерне вчення, або соціальні комунікації в системі соціального інжинірингу (соціальної інженерії) / В. Різун // Комунікація. — 2012. — №2. — С. 8–18.
17. Сигнификат [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/f2prv.html> (дата обращения: 19.07.2017). — Название с экрана.
18. Смирнов И. Н., Титов В. Ф. Философия: учебник [для студ. высш. учеб. завед.] / И. Н. Смирнов, В. Ф. Титов. — 2-е изд., испр. и доп. — М., 1998. — 288 с.
19. Соколов А. В. Введение в теорию социальной коммуникации: учеб. пособ. / А. В. Соколов. — СПб.: СПбГУП 1996. — 319 с.
20. Соколов А. В. Метатеория социальной коммуникации / А. В. Соколов ; Рос. нац. б-ка. — Санкт-Петербург : Рос. нац. б-ка, 2001. — 352 с.
21. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации: учеб. пособ. / А. В. Соколов. — СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. — 461 с.
22. Хилько М. Деякі методологічні проблеми дослідження соціальнокомунікаційних технологій в українській науковій думці / Максим Хилько // Освіта регіону : політологія, соціологія, комунікація. — Вип. 1–2. 2014. — С. 70–76.
23. Холод О. М. Соціальні комунікації: тенденції розвитку: навч. посіб. / О. М. Холод. — К.: ВД «Персонал», 2017. — С. 37.

24. Холод О. М. Методологія досліджень соціальних комунікацій: підручник / О. М. Холод. — Львів: ПАІС, 2014. — 280 с.
25. Холод О. М. Соціальнокомунікаційний інжиніринг як методологія дослідження соціальних комунікацій / О. М. Холод // Світ соціальних комунікацій. — 2012. — Т. 8. — С. 7–12.
26. Холод О. М. Соціальні комунікації: соціо- і психолінгвістичний аналіз: навч. посіб. / О. М. Холод. — 2-ге вид., доп., і перероб. — Львів: ПАІС, 2011. — 288 с.
27. Шарков Ф. И. Истоки и парадигмы исследований социальной коммуникации / Ф. И. Шарков // Социс. — 2001. — №8. — С. 52–61.
28. Adams C. 2005. Social communication intervention for school-age children: Rationale and description. *Seminars in Speech and Language*, 26(3), 181-188.
29. American Speech-Language-Hearing Association 2000. Guidelines for the roles and responsibilities of school-based speech-language pathologists. Rockville, MD: Author.
30. Black K., Stevenson R., Segers M., Ncube B., Sun S., Philipp-Muller A., Bebko J., Barense M., Ferber S. 2017 Linking Anxiety and Insistence on Sameness in Autistic Children: The Role of Sensory Hypersensitivity. *J Autism Dev Disord*. 2017 May 24.
31. Campbell, P., & Siperstein, G. 1994. Improving social competence: a resource for elementary school teachers. Needham heights, MA: Allyn & Bacon, Simon & Schuster Education Group.
32. Cook B. What is Social Communication? 2016. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.southernct.edu/academics/schools/education/asd-center/Social%20Communication%20final%2006-13-13.pdf> (дата обращения: 31.01.2016).

33. Crick, N., & Dodge, K. 1994. A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115, 75–104.
34. Curenton SM, Justice LM African American and Caucasian preschoolers' use of decontextualized language: literate language features in oral narratives. *Lang Speech Hear Serv Sch*. 2004 Jul; 35(3):240–53.
35. Jackson L., Duffy M., Brady M., McCormick J. 2017 Effects of Learning Strategy Training on the Writing Performance of College Students with Asperger's Syndrome. *J Autism Dev Disord*. 2017 May 30.
36. Hanen centre 2016. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.hanen.org/Home.aspx> (дата обращения: 13.03.2016).
37. Hadjistavropoulos T, Craig KD. 2002. A theoretical framework for understanding self-report and observational measures of pain: a communications model. *Behav Res Ther*; 40:551–70.
- 37a. Inglebret E1, Jones C, Pavel DM. Integrating American Indian/alaska Native culture into shared storybook intervention. *Lang Speech Hear Serv Sch*. 2008 Oct;39(4):521-7. doi: 10.1044/0161-1461(2008/07-0051).
- 37b. Kayser H. Speech and Language Assessment of Spanish-English Speaking Children. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, July 1989, Vol. 20, 226-244. doi:10.1044/0161-1461.2003.226
38. Kovarsky, D. & Damico, J.S. (1997). Language and context: Some issues of practice. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 28, 308–313.
39. Lord C., Risi S., Lambrecht L., Cook E.H. Jr., Leventhal B., DiLavore P., Pickles A., Rutter M. 2000. The autism diagnostic observation schedule-generic: a standard measure of social and communication deficits associated with the spectrum of autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 2000 Jun; 30(3):205–23.

40. National Research Council 2001. Educating Children with Autism. Committee on Educational Interventions for Children with Autism. Lord, C. & McGee, J. P. (Eds.). Division of Behavioral and Social Sciences Education. Washington, D.C.: National Academy Press. – p. 31, 47–65, 69, 71–81.
41. Prizant, B.M. , Wetherby, A., Rubin, E., Rydell, P., and Laurent, A. 2003. THE SCERTS Model: A family-centered, transactional approach to enhancing communication and socioemotional abilities of young children with ASD. *Infants and young children*, 16, 296–316.
42. Sreckovic M., Hume K, Able H. 2017 Examining the Efficacy of Peer Network Interventions on the Social Interactions of High School Students with Autism Spectrum Disorder. *J Autism Dev Disord*. 2017 May 31.
43. Tannock, R., & Schachar, R. (1996). Executive dysfunction as an underlying mechanism of behavior and language problems in attention deficit hyperactivity disorder. In J. Beitchman, N. Cohen, M. Konstantareas, & R. Tannock (Eds.), *Language, Learning and Behavior Disorders*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 128–155.
44. *The Evolution of Social Communication in Primates: A Multidisciplinary Approach 2014* / Ed.: Marco Pina, Nathalie Gontier, Lisabon, Springer, 326 p.
45. Westby, C. , Burda, A., & Mehta, Z. 2003, April 29. Asking the right questions in the right ways: Strategies for ethnographic interviewing. *The ASHA Leader*. Retrieved from www.asha.org/Publications/leader/2003/030429/f030429b/
46. Wolfram, Walt. 1993. Ethical considerations in language awareness programs. *Issues in Applied Linguistics* 4:225-55.
47. Wolfram, Walt. 1998. Language ideology and dialect: Understanding the Ebonics controversy. *Journal of English Linguistics* 26:108-21.

Розділ 3

ЗАВДАННЯ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ І КВАНТОВИЙ ПІДХІД

Вступ

Актуальність дослідження

Сьогодні в наукових колах фахівців, що досліджують питання психолінгвістики, спостерігається важлива проблема, суть якої полягає у відсутності сталих власних методів дослідження. Серед психолінгвістичних методів частотним є експеримент та його види (наприклад, асоціативний, двофакторний, багатофакторний). Згадані для прикладу методи не є суто психолінгвістичними (більше вони – психологічні). Ситуацію вже понад 60 років (від 1956 року, коли була започаткована психолінгвістика) не змінюють свіжі методологічні ідеї, хоча наука швидко просувається вперед. Вважаємо, що сучасним психолінгвістам варто звернути увагу на ті методи, які можуть бути сформульовані у межах квантової механіки, квантової фізики й квантової психології. Остання, до речі, лише починає свій методологічний шлях.

Отже, сьогодні відсутні власні галузеві методи в психолінгвістиці. Досить проблематичними є шляхи дослідження в квантовій механіці й квантовій психології. Саме тому пошук і формулювання методів сучасної психолінгвістики в межах доступних для сприйняття й максимально доказових постулатів квантових теорій вважаємо актуальною дослідницькою процедурою.

Постановка проблеми

Проблемою є відсутність знань про те, якими можуть бути методи досліджень у психолінгвістиці з позицій постулатів квантових теорій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій

Впродовж останніх 15–20 років сучасна українська психолінгвістична методологічна література досить пасивно поповнюється новими розробками й детальним їхнім описом. Частіше дослідники звертаються до російськомовних джерел і посилаються як на вже класичні психолінгвістичні праці В. П. Беяніна, І. Н. Горелова, Т. М. Дрідзе, М. І. Жинкіна, О. О. Залевської, І. А.

Зимньої, О. О. Леонтєва, Л. В. Сахарного, Ю. О. Сорокіна, Є. Ф. Тарасова, Н. В. Уфімцевої, Р. М. Фрумкіної, О. М. Шахнаровича; частково – В. І. Карасика, так і на навчально-методичну літературу, у якій подекуди обговорюються методологічні проблеми, наприклад, у працях В. П. Беляніна, І. Н. Горелова, В. Н. Денисенка, В. В. Красних, О. О. Леонтєва, В. А. Піщальнікової, І. М. Румянцевої, Л. В. Сахарного, К. Ф. Сєдова, Н. В. Уфімцевої, Р. М. Фрумкіної, О. Ю. Чеботарьової.

Серед українських психолінгвістичних методологічних і навчально-методичних праць відомі публікації Л. М. Воробйової, О. І. Горошко, Л. В. Засєкіної, С. В. Засєкіна, Л. В. Калмикової, Л. Ф. Компанцевої, С. І. Куранової, С. В. Мартінек, О. М. Холода та ін. Аналіз праць згаданих дослідників дає підстави виокремити декілька таких груп методів, які застосовуються тією або іншою мірою під час вивчення процесів породження та сприйняття мовлення.

Відома класифікація методів, що належить О. О. Леонтєву (Леонтєв, 2003: 73–83) і нараховує такі методи психолінгвістики:

- 1) експеримент (лінгвістичний експеримент, формуючий експеримент);
- 2) спостереження;
- 3) самоспостереження (інтроспекція).

На жаль, О. О. Леонтєв не подав ширшу класифікацію, хоча й мав на те підґрунтя.

Де в чому іншу класифікацію запропонувала С. І. Куранова (Куранова, 2012: 33–62), яка включила до неї такі методи (методики) психолінгвістики:

- 1) прямий експеримент (методика семантичного шкалювання, семантичної взаємодії, завершення речень, асоціативні методики);
- 2) непрямі експериментальні методи (експеримент Дж. Міллера, К. Мак-Кіна, Д. Слобіна; експеримент Г. Савіна й Е. Перчонок; експеримент Ж. Закса);
- 3) методики непрямого дослідження семантики;

- 4) методика компонентного аналізу;
- 5) метод класифікації (запропонований Дж. Міллером);
- 6) лінгвістичний експеримент;
- 7) формувальний експеримент;
- 8) дискурс-аналіз.

У наведеній класифікації ми, на жаль, не знаходимо очевидних груп класифікації, за якими можна було б строго упорядкувати наявні методи (методики) психолінгвістичних досліджень.

Дослідники В. Денисенко й Є. Чеботарьова (Денисенко, Чеботарева, 2008) розширили класифікацію методів і запропонували такий перелік методів психолінгвістики:

- 1) методи оцінки рівня володіння мовними засобами;
- 2) асоціативні експерименти;
- 3) класичні методи психолінгвістичного аналізу;
- 4) методи суб'єктивного шкалювання;
- 5) логіко-психологічний аналіз тексту;
- 6) методика проведення контент- та інтент-аналізу;
- 7) сучасні методи дискурс-аналізу;
- 8) методи комп'ютерного дослідження текстів.

До питання щодо ідентифікації чіткої системи психолінгвістичних методів звертався В. Белянін, який серед таких методів називав декілька:

- ψ «моделі породження, сприйняття, онтогенезу мови»;
- ψ «асоціативний експеримент (вільне володіння, спрямований, цепочечний) як найбільш розроблена методика аналізу психосемантики»;
- ψ «метод семантичного диференціала і як метод психолінгвістики, і як методика експериментальної психосемантики»;

ψ «методика доповнення полягає в деформації мовного повідомлення і подальшому його пред'явленні досліджуваним для відновлення; використовується як діагностика мовного і немовного поведінки досліджуваних»;

ψ «методика закінчення речення служить для розуміння механізмів синтаксичної організації мовлення»;

ψ «методи непрямого дослідження психосемантики для встановлення семантичних відстаней між об'єктами у висловлюваннях»;

ψ «градуальне шкалювання, при якому піддослідним пропонується розташувати ряд слів однієї семантичної групи «по порядку», використовується для виявлення альтернативних семантичних просторів, які не даються в словниках»;

ψ «методика визначення граматичної правильності (за прикладом Л.В. Щерби про Глокую куздру...), яка дозволяє отримати статистично достовірний матеріал із позиції носіїв мови»;

ψ «різні опитувальники, частіше пілотажні, що спрямовані на відбір матеріалу для подальших експериментів»;

ψ «методика прямого тлумачення слова, що служить для виявлення в повсякденній свідомості рядового носія мови складної картини співвідношення лексичного значення і внутрішньої форми слова»;

ψ «методики різних класифікацій (розбити матеріал на групи), дозволяють виявити когнітивні процеси випробовуваних» (Беянин, 2003).

В. Беянин зауважує, що до 2003 року дослідження психолінгвістів були «орієнтовані не на стереотипні, а на продуктивні й творчі можливості мови», «“формули”, для яких ще тільки належить створити» (Беянин, 2003).

Серед відомих дослідників, які дотримувалися методологічних положень *квантової теорії*, варто назвати таких зарубіжних колег: Стюарт Хамерофф и

Роджер Пенроуз, Крісті Кенон, Стефен Волінскі, Роберт Уїлсон. Питання квантової психології розробляли російські дослідники Михайло Зарічний, Володимир Зеланд, Андрій Нефедов, Сергій Доронін, Микола Дерябін. Наукових праць українських прибічників квантових теорій не так багато. До їхнього числа належать публікації Василя Крутова, Сергія Терещука, Олександра Львова, Оксани Гавелі, Олександра Галена та інших дослідників.

Як вважає К. Ногалес, до основних ідей квантових теорій відносять такі:

- 1) людина створена з космічної матерії і є нею;
- 2) природа людини унікальна й простягається через час і простір;
- 3) усі наші думки, вчинки, діяльність впливають на оточуюче середовище;
- 4) уся природа складається з атомного й субатомного рівня, де й діють закони квантової механіки.

Квантово-механічні явища мають три найбільш вагомими особливості.

1. Незалежно від відстані стан двох і більше об'єктів завжди взаємопов'язаний. Таке явище в квантовій механіці називають нелокальністю і цілісністю (або парадоксом Ейнштейна-Подольського-Розена).

2. Умови спостереження за об'єктом і сам спостерігач впливають на квантові явища, що доводиться різницею між тими станами, які фіксуються під час вимірювання об'єкта, і тими, коли об'єкт знаходиться поза увагою спостерігача. Іншими словами, фіксується редукція хвильової функції, під час якої різноманіття станів (до вимірювання частка перебуває в будь-яких можливих станах одночасно) переходить до одного стану.

3. Виникнення, розпад і знищення часток, а також народження віртуальних часток виникають у результаті динаміки квантових явищ (Ногалес, 2018).

Перелічені три особливості квантово-механічних явищ нашоухують нас на усвідомлення того, що такі самі, важливі, особливості можуть бути й

стосовно розуміння свідомості й мозку. Для психології є значимою найбільш актуальна проблема квантової механіки – взаємовідносини й розмежування суб'єкта й об'єкта пізнання, а також – свідомості й матерії. Щоправда в поглядах на згадану проблему дослідники розділилися на два табори. Представники першого табору вважають, що квантово-механічна реальність з'являється саме тоді, коли вона має взаємодію зі спостерігачем. Прихильники другого табору не погоджуються і стверджують, що квантово-механічної реальності взагалі не існує, оскільки є лише ті показники квантових систем, які вдається зареєструвати завдяки практичному досвіду.

Разом із тим, апологети двох згаданих таборів наближуються один до одного в думці про те, що вивчати квантово-механічну реальність неможливо без врахування результатів досліджень фахівців різних наук, як то: біологія, фізіологія, хімія, фізика, медицина, філософія тощо. Вчені впевнені в тому, що будь-яка наука має справу, перш за все, з актами суб'єктивного сприйняття, що підкріплюються відчуттями. До того ж, процеси сприйняття відбуваються на базі спостереження й суб'єктивної інтерпретації світу. Звідси, обговорюючи будь-які процеси квантово-механічного порядку, ми зіштовхуємося з необхідністю звертатися до психології, її категорій і понятійно-термінологічного апарату.

Саме тому, враховуючи квантово-механічні теорії та їхні інтерпретації, варто сьогодні говорити про цікаві результати вивчення функцій центральної нервової системи й процесів, що відбуваються в нейронних структурах мозку. Наприклад, ідея нейро-квантового комп'ютингу, запропонована дослідниками Стюартом Хамероффом і Роджером Пенроузом, які вважають мозок людини квантовим комп'ютером, оскільки мозок породжує цілісні образи за принципом властивостей квантових часток (пригадаймо парадокс Ейнштейна-Подольського-Розена, про який ми повідомляли раніше). Цікавим також слід

важати передбачення щодо того, що досягнення нейронами мозку певного конкретного рівня суперпозиції тягне за собою появу свідомості. Звідси випливає, що **якість думок людини прямо пропорційна певним моделям, схемам, які створюються станами нейронів та їхніх мереж**. Варто нагадати, що квантовий принцип формування думок стосується не лише окремих мисленнєвих актів, а й функціонування тих механізмів психіки, які здійснюються свідомістю взагалі. Квантовий принцип дозволяє описувати вибір свідомістю будь-якого одного варіанту з великої кількості варіантів тих образів дійсності, які зберігаються впродовж життя у свідомому й несвідомому досвіді людини. Як повідомляє К. Ногалес, теорія нейрокомп'ютингу велике значення приділяє так званим особливим мікротубулам, які є білковими створеннями й «складають цитоскелет мозкових нейронів». Вони є системами, що здатні до самоналагодження й «беруть участь у виникненні та організації квантових коливань мозку» (Ногалес, 2018). Згадані мікротубули регулюють функції синаптичних зв'язків і роблять вільними нейромедіатори. Також вони передають і «опрацьовують» інформацію між клітинами, при цьому взаємодіють з іншими клітинами й створюють цілісні клітинні структури. На думку К. Ногалеса, мікротубули порожні всередині, а значить мислення людини зароджується з порожнини.

Квантовий підхід пояснює вірогідність мислення, дослідження якого систематично й впродовж багатьох років здійснював нобелівський лауреат американський нейропсихолога Роджер Сперрі. Дослідник встановив, що оскільки права півкуля «відповідає за несвідоме, чуттєве, нелінійне мислення», вона «не відчуває видимих причинно-наслідкових зв'язків, із чого випливає стан невизначеності майбутнього, тому що реалізуватися можуть абсолютно різні непередбачувані випадковості» (Ногалес, 2018). Свідомість має можливість одразу «бачити» усі можливі варіанти розвитку подій. Саме тому

воно «звертається» до інтуїції, що підтверджується парадоксами квантової механіки. На базі відкриття Р. Сперрі з'явився метод інтуїтивного малювання, який розробила Бетті Едварде (Эдварде, 2000).

Як відомо (20 интересных фактов о мозге, 2018), мозок має приблизно 100 мільярдів нейронів (клітин, що генерують і передають нервові імпульси), що робить його подібним до комп'ютеру як до приладу, який має потужний потенціал, але, разом із тим, не варто, як вважає К. Ногалес, вважати свідомість атрибутом мозку (Ногалес, 2018). І додає: оскільки людина є носієм свідомості, для пізнання цієї свідомості потрібно перейти на більш високий рівень усвідомлення.

Поява цікавих і нетривіальних положень квантової механіки «запустила» механізм появи нового погляду і в психології. Один із напрямків, про який вперше почали говорити в 90-ті роки ХХ століття і який сьогодні стрімко розвивається, називають «квантова психологія». Остання, на думку К. Ногалеса (Ногалес, 2018) спирається на такі чотири основних принципи:

- 1) «людина є квантом інтелектуальної системи Всесвіту, і їхні процеси й алгоритми еволюційного розвитку взаємопов'язані;
- 2) Всесвіт і його інтелектуальні системи меншого порядку підпорядковані стратегічному управлінню і безперервному процесу підтримки на кожному етапі життєвого циклу;
- 3) людина – це впорядкована наносистема, у якій протікають свої нанопроцеси, що складаються з речовини й енергоінформаційних компонентів;
- 4) інформаційне суспільство як еволюційний етап розвитку людства на Землі засноване на сингулярності свідомості людини, що базується на єдності та взаємозв'язку речовини й енергії у Всесвіті (включаючи процеси трансформації та перетворення)» (Ногалес, 2018).

Квантова психологія приймає як аксіому положення про те, що особистість як і матерія, що оточує її, є неподільною сутністю Всесвіту як системи. Разом із тим, сама особистість не підозрює про те, що має прихований від погляду й усвідомлення прошарок реальності на рівні субатомної єдності. Оскільки є атомна єдність, яку кожна особистість може спостерігати (власне тіло: руки, ноги, шкіра тощо), і є субатомна невидима єдність, яку спостерігати неможливо, з'являються підстави вважати, що людина існує одночасно в двох (якнайменше) вимірах, реальностях. Останнє наше твердження відповідає тезам квантової механіки, а отже, і квантової психології. Кожна реальність функціонує за своїми чіткими законами й принципами й найголовніше те, що між собою згадані реальності взаємопов'язані.

Варто також згадати про ще одну категорію квантової механіки – суперпозицію, яка для методології психолінгвістики є важливою. Наприклад, звертаючись до породження або сприйняття мовлення дослідник повинний врахувати дискурс. Під останнім розуміємо як саме мовленнєве утворення, так й оточення, у якому воно народжується. Конкретний дискурс формує конкретний стан особистості й конкретні прояви конкретних особистісних рис. Якщо змінити дискурс, можна отримати інший конкретний стан особистості й інші прояви особистісних рис. Це означатиме вплив спостерігача на результати вимірювання. Такий підхід відповідає категорії суперпозиція у квантовій механіці: до початку вимірювання дослідник як спостерігач не може точно знати про те, який стан особистості може бути в конкретний час. Варто пригадати, що в суперпозиції «атом розуміється як сума його індивідуальних квантових станів... Коли ці різні стани або паралельні світи складаються, або накладаються один на одного, вони створюють загальний патерн, або квантову хвилю» (Минделл, 2018). Стосовно квантової психології розуміння різних станів розуму тлумчиться за допомогою уявлення про накладання різних рівнів свідомого й несвідомого як прошарків, що в сумі складають загальне поняття розуму. Іншими словами, розум

є голографією й те, яку саме думку-імпульс вихопить для вербалізації свідомість контролює не повною мірою.

Таким чином, обговорюючи декілька проблем квантової психології, що спираються на закони й принципи квантової механіки, можемо констатувати появу об'єктивної необхідності застосовувати їх під час формування нової методології для сучасних психолінгвістичних досліджень.

Мета дослідження полягає у встановленні можливості поєднання теоретичного потенціалу сучасної психолінгвістики й доведених постулатів квантових теорій і формулюванні завдань загаданого поєднання.

Виходячи із сформульованої мети дослідження, можемо виокремити об'єкт і предмет вивчення.

Об'єктом було обрано теоретичний потенціал сучасної психолінгвістики й доведених постулатів квантових теорій, *предметом* – визначення завдання в поєднанні згаданих потенціалу й постулатів.

Методи та методики дослідження (*висвітлюється процедура теоретико-методологічного та/або експериментального дослідження*).

Для реалізації поставленої мети нам необхідно сформулювати методологію наукового пошуку, що ми здійснили, звернувшись до класифікації методів, запропонованої нами раніше (Холод, 2014). Із двох груп методів, які ми запропонували вирізняти, із першої групи (методи емпіричного дослідження) ми обрали спостереження як цілеспрямоване й організоване сприйняття методологічних систем у межах психолінгвістики та квантових наук. Із другої групи методів (методи теоретичного дослідження) для нашого дослідження було обрано аксіоматичний метод, що передбачав висування положень, які не вимагають доведення, і виведення на їхній основі тез, що утворюють аксіоматичні підвалини для встановлення можливості поєднання

теоретичного потенціалу сучасної психолінгвістики й доведених постулатів квантових теорій.

За іншою класифікацією методів наукового пізнання (загальні методи, загальнонаукові й спеціалізовані методи) для вивчення процесів формування психолінгвістичної методології потрібен діалектичний підхід (загальні методи), який передбачає пошук причиново-наслідкових зв'язків між психолінгвістичною методологією досліджень і квантовим підходом з урахуванням законів, принципів і категорій постійного їхнього розвитку. Але для пізнання квантового підходу недостатньо застосувати методи лише діалектики, оскільки поняття «квант» потребує більше не матеріалістичних методів пошуку істини, а вимагає враховувати потенціал метафізики як методу. Останній передбачає формулювання завдань психолінгвістичної методології досліджень і квантового підходу з урахуванням цілісності таких завдань, їхньої неподільності, без застосування базових питань логіки й існуючої теорії.

Із числа загальнонаукових ми обрали метод аналізу й метод синтезу, за допомогою яких спочатку розчленували поняття «психолінгвістична методологія» і «квантовий підхід» на смислові складники, а потім з'єднали лише ті виокремлені характеристики згаданих понять, які слугували досягненню мети нашого дослідження. Також ми звернулися до методу класифікації. При цьому розподілили існуючі психолінгвістичні методи на групи в залежності від їхніх ознак, зафіксували закономірні зв'язки між групами й перенесли їх в систему квантового підходу.

З урахуванням основних параметрів нашого звіту (проблему, предмет вивчення, історію дослідження й мету нашого пошуку) надалі ми сформуваємо методику дослідження, основними процедурами якої стали такі:

- 1) пошук наукових джерел, автори яких тією або іншою мірою застосовували методи психолінгвістики й квантової механіки, квантової психології та квантової психотерапії у своїх наукових розвідках;
- 2) аналіз ненаукових джерел, у яких автори згадують про наукові методи психолінгвістики й «квантових» галузей знань, згаданих у п.1);
- 3) ідентифікація критеріїв, за якими можлива подальша класифікація існуючих методів, що пов'язані з вивченням природи людини, самоктуалізації її внутрішніх ресурсів на покращення власного здоров'я, успіху й безпеки;
- 4) визначення завдань психолінгвістичної методології досліджень у межах методології квантових теорій і галузей знань;
- 5) визначення вірогідної кореляції психолінгвістичних методів досліджень і потенціалу методів квантового підходу до вивчення природи людини й побудова таблиці на базі згаданої кореляції;
- 6) визначення завдань психолінгвістичної методології досліджень з урахуванням потенціалу методів, що пов'язані з вивченням квантових процесів, парадоксів та ефектів;
- 7) побудова теоретичної моделі завдань, згаданих у п. 6) .

Результати та дискусії

Аналіз класифікації методів, запропонованих О. О. Леонтьєвим не можна сьогодні вважати достеменним і досконалим, оскільки від часу появи такої класифікації (Леонтьєв, 1997) минуло більше двадцяти років, впродовж яких де в чому змінилися підходи до аналізу психолінгвістичних процесів. Нові електронні технології дозволили змінити й методи вимірювання психолінгвістичних одиниць і явищ. Після трьох (експеримент, спостереження, самоспостереження) запропонованих О. О. Леонтьєвим методів найширшою за діапазоном слід вважати класифікацію методів психолінгвістики, яку запропонував В. П. Белянін (Белянін, 2003), хоча з 11 методів (і методик, які

можуть сьогодні вважатися методами) два методи (експеримент і методи аналізу з урахуванням моделей породження й сприйняття мовлення) вже були в різних інтерпретаціях записані в класифікації О. О. Леонтьєва (різні види експериментів).

До існуючих класифікацій дослідники В. Денисенко й Є. Чеботарьова (Денисенко, Чеботарева, 2008) додали ще шість (методи оцінки рівня володіння мовними засобами; методи суб'єктивного шкалювання; логіко-психологічний аналіз тексту; методика проведення контент- та інтент-аналізу; сучасні методи дискурс-аналізу; методи комп'ютерного дослідження текстів).

Слід зазначити, що перелічені методи, описані дослідниками психолінгвістики В. Денисенко й Є. Чеботарьовою, мають достатньо детальні характеристики. Але разом із тим, згадана деталізація не пояснює те, чому автори не розрізняють значення термінів «метод» і «методики». Остання обставина робить розмитою подану класифікацію й змішує поняття методу як основного шляху дослідження й методики як дослідницької процедури. Тут варто занотувати, що така плутанина запозичена авторами у зарубіжній психолінгвістики, де поняття «метод» і «методика» традиційно не диференціюються.

Не набагато розширила класифікацію методів психолінгвістики С. І. Куранова (Куранова, 2012), яка 2012 року додала ще чотири методи (методики непрямого дослідження семантики; методика компонентного аналізу; метод класифікації, запропонований Дж. Міллером; дискурс-аналіз), що розширило діапазон дослідницьких інструментів, але поза увагою залишило багато тих методів, які називали на той час або техніками.

Таким чином, неглибокий аналіз історії опрацювання й розробки проблеми ідентифікації психолінгвістичних методів у сучасному вітчизняному науковому дискурсі дає нам підстави констатувати декілька тез:

- 1) сьогодні не існує єдиної деталізованої класифікації психолінгвістичних методів дослідження;
- 2) ті класифікації, що були раніше запропоновані авторами, мають вірогідно розмиті критерії, що, у свою чергу, не могло забезпечити чітку диференціацію методів на типи й види;
- 3) відсутність чіткої класифікації психолінгвістичних методів об'єктивно вимагає своєчасної пропозиції або нової уточненої класифікації, або доповнення до вже існуючих класифікацій з урахуванням методологічного потенціалу наук, що з'являються на початку ХХІ століття.

Для ідентифікації й формулювання завдання психолінгвістичної методології досліджень із врахуванням квантового підходу зручними були спеціалізовані (або галузеві) методи й категорії. У психолінгвістиці такими були контент-аналіз, інтент-аналіз. Відомо, що у квантовому підході методи застосовуються до конкретних фізичних, хімічних й механічних середовищ. Саме тому ми, враховуючи об'єкт дослідження (теоретичний потенціал сучасної психолінгвістики й доведених постулатів квантових теорій), звернулися до згадування в наукових джерелах лише тих методів, які зарекомендували себе як сталі й вже традиційні. До таких методів квантової механіки слід віднести:

- ⊕ метод валентних схем (ВС) або метод локалізованих електронних пар;
- ⊕ метод конформаційного аналізу;
- ⊕ метод об'єднаного атому;
- ⊕ операторний метод;
- ⊕ наближені методи квантової механіки;
- ⊕ варіаційний метод наближеного рішення рівняння Шредінгера;
- ⊕ асимптотичні методи та інші.

Перелічені методи не є методами, що можуть розтлумачити психічні процеси й тому ми звернулися до методів, які пропонують дослідники квантової психології. Серед таких методів ми знайшли:

∠ метод квантово-механічного впливу хвилями резонансних коливань (медичний термін – МРТ, або використання електромагнітних випромінювань у край високої частоти низької інтенсивності – ЕМВ УВЧ НІ) (Лазуренко, 2010: 607);

∠ метод картування світу (Wilson, 2018);

∠ квантовий метод як метод досвіду (Dominquez, 2018).

Сьогодні відомі спеціальні методи в психотерапії, яка спирається на принципи квантової механіки. До таких методів К. Ногалес (Ногалес, 2018). відносить:

∠ терапія мисленнєвого контролю;

∠ тетахілінг;

∠ метод прямого сприйняття;

∠ метод сутнісної трансформації;

∠ метод символічного моделювання.

Дослідник А. Нефедов (Нефедов, 2005), вивчаючи управління реальністю за допомогою квантової психології, пропонує застосовувати такі методи (іноді автор називає їх методиками):

∠ метод (методика) позитивного програмування;

∠ метод імпульсивної терапії (запозичений у психоаналізу).

Доктор Марко Парет (Paret, 2018), який багато років застосовує потенціал квантової психології, пропонує:

∠ метод (методику) присутності;

∠ метод (методику, техніку) тривоги та дискомфорту;

∠ масаж ірпогено (поєднання масажу й гіпнозу);

∠ метод месмеризму (глибоке зцілення шляхом уведення в транс й екстатичний стан).

Прибічники квантового підходу в психології практикують метод *thetahealing* (тетакілінгу), або «спосіб швидко й гарантовано вводити мозок у стан Тета (Theta), зберігаючи при цьому усвідомленість і волю до дії» (Чему обучає методика *ThetaHealing*, 2018). Згадани й метод запропонувала Віанна Стейбл, яка сама себе вилікувала від раку.

Роберт Антон Вілсон, у своїй праці «Квантова психологія» називає декілька методів, на які повинна спиратися квантова психологія, а саме:

∠ *метод прагматизму*, прибічники якого стверджують, що «ідеї мають сенс тільки в конкретних людських ситуаціях, «істина» як абстракція не має сенсу взагалі» (Уиллсон, 2018);

∠ *екзистенціалістські методи*, що містять в собі феноменологічний метод Е. Гуссерля;

∠ *операціоналістські методи* (включаючи метод «зниклої» маси);

∠ *метод Станіславського*, коли кожний повинний «представити точку зору іншого, як можна щиро» (Уиллсон, 2018);

∠ *метод «чистого абстрактного умовиводу»* (застосовувався Платоном й Аристотелем, які вважали, що «цей метод призведе до Чистої Істини, яка вільна від будь-яких спотворень, пов'язаних із недосконалістю людських органів почуттів» (Уиллсон, 2018);

∠ *метод сестри Кенні*, суть якого полягала в «а) елементах зцілення вірою, б) масажі м'язів і в) тривалому вимочуванні пацієнта в гарячих ваннах» (Уиллсон, 2018).

Перелічені методи (методики, технології), на жаль, не є сталими на сьогодні в галузях знань, що спираються на квантову механіку. Підтвердженням нашої думки є те, що автори «жонглюють» термінологією і

називають методами методики дослідження. Іноді практичні техніки автори також називають методами, що вносить серйозну плутанину в спроби молодих науковців опанувати запропоновані системи поглядів.

До критичних слід також віднести й зауваження, що стосується відсутності єдиних критеріїв, за якими постала б можливість чіткої класифікації тих методів, які спираються на досягнення квантової механіки.

Поданий нами раніше перелік методів, що іноді називаються авторами методиками й техніками, стосується різних наукових галузей і медичних практик, що не дає можливості об'єднати їх під однією назвою, наприклад, «наукові методи квантової теорії». Згадана причина не дозволяє ідентифікувати чіткі критерії для бажаної класифікації.

Названі причини об'єктивно створюють певний методологічний «вакуум» і як результат демонструють впродовж вже майже 100 років відсутність верифікованої методології як системи конкретних методів і квантового підходу й квантової психології зокрема.

Найбільш серйозною, на наш погляд, причиною столітнього методологічного вакууму у квантовому підході до вивчення природи людини є майже повна гіпотетичність результатів спостережень і відсутність конкретних фактів, що підтверджували б висунуті теорії й концепції в межах квантового підходу.

Разом із тим, вважаємо найбільш сталими не стільки методи квантового підходу, скільки ті категорії, які слугують відправними пунктами функціонування самого квантового підходу. Мовиться про 5 таких понятійних категорій:

- 1) «квант як енергія»,
- 2) «єдність людини і Всесвіту»,
- 3) «суперпозиція»,

- 4) «Всесвіт керований»,
- 5) «людина є енергоінформаційною системою».

Із метою здійснення спроби ідентифікації зв'язку між згаданими раніше методами психолінгвістики і методами квантового підходу, спираючись на перелічені 5 понятійних категорій останнього, ми склали табл. 1 (див. Додаток 1).

Аналіз та обговорення показників табл. 1 свідчить про такі особливості:

- 1) нами ідентифіковано 34 психолінгвістичні методи й 29 методів квантової психології, що разом склало 63 (100%) методи;
- 2) лише один метод психолінгвістики (асоціативний експеримент) був визначений як такий, що де в чому нагадує метод квантової психології (метод прямого сприйняття) і має право на показник 0,5 (половина) від загального показника кореляції (1,0);
- 3) із 100% (63) методів психолінгвістики і методів квантової психології лише один метод може вважатися (із великим ступенем вірогідності) таким, що корелює (див. п. 2).

Висновки

На початку дослідження ми сформулювали мету, суть якої полягала у встановленні можливості поєднання теоретичного потенціалу сучасної психолінгвістики й доведених постулатів квантових теорій формулюванні завдань загаданого поєднання. Після здійсненого дослідження маємо право декларувати, що поставлена мета була досягнута.

За результатами здійсненого теоретичного пошуку ми набули право сформулювати завдання психолінгвістичної методології досліджень з урахуванням квантового підходу та його методології.

1. Порівняння методів дослідження в психолінгвістиці й квантовій психології дає право констатувати, що на 99,2% вони не співпадають, або є такими, між якими відсутня кореляція.

2. Факт, декларований у п.1), тягне за собою висновок про те, що методи психолінгвістики ґрунтуються на матеріалістичній базі й не можуть бути адекватними й релевантними для квантової психології, яка своїм підґрунтям має такі методи, що наближені до нематеріалістичних.

3. Сформульований у п. 3) висновок наближує нас до твердження про об'єктивну необхідність прийняти методологію квантової психології.

4. Квантова психологія декларує положення про те, що мозок людини не є місцем породження її свідомості, а лише інструментом сприйняття й інтерпретації продуктів свідомості.

Рекомендації

У зв'язку із сформульованими висновками ми рекомендуємо дослідникам психолінгвістичних процесів, які будуть спиратися на методологію квантової психології декілька постулатів.

1. Під час визначення об'єкту дослідження необхідно враховувати принципи суперпозиції процесів ідентифікації продуктів породження й сприйняття мовлення. Пам'ятати, що принципом суперпозиції вважається такий «принцип незалежного накладання діянь або процесів, при якому результуючий ефект еквівалентний об'єднанню (сумі) ефектів, що зумовлені окремо кожним із них» (Принцип суперпозиції, 2018).

2. Відійти від уявлення про лінійний характер процесів породження й сприйняття мовлення на користь голографічного принципу мозкової активності носія мовлення.

3. Враховувати, що вимірювання процесів породження та сприйняття мовлення в присутності спостерігача (експериментатора) відрізняються від тих

реальних процесів мозкової діяльності, які відбуваються у його (спостерігача) відсутності.

4. Враховувати тезу про те, що якість думок людини прямо пропорційна певним моделям, схемам, які створюються станами нейронів та їхніх мереж.

Разом із сформульованими висновками, спираючись на думку К. Ногалеса, варто зазначити, що «сьогодні квантова психологія та її ідеї набирають все більшу кількість прихильників. Але, – зауважує дослідник, – збільшення популярності може привести до того, що прихильники напрямку стануть вважати його єдино вірним або взагалі почнуть проголошувати відверто псевдонаукові речі». К. Ногалес, виходячи зі свого передбачення, логічного визначає завдання, що виникає перед психологами (ми додамо, і перед психолінгвістами тощо): «визначити, що є істинним, а що – ні, і розробити адекватний теоретичний і методологічний апарати квантової психології» (Ногалес,) (додамо – і квантової психолінгвістики).

Подяки

Висловлюємо вдячність професору Ларисі Калмиковій та доценту Наталії Харченко, а також керівництву ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» й оргкомітету XIII міжнародної науково-практичної конференції «Психолінгвістика в сучасному світі – 2018» за можливість висловити нашу позицію, що ґрунтується на постулатах квантової механіки й квантової психології.

Наше дослідження не могло бути здійсненим без уважної й толерантної та конструктивної допомоги від професора Василя Крутова – нашого вчителя, наставника й друга, а також без точкових і справедливих зауважень професора Ганни Холод, якій ми щиро вдячні.

Список використаних джерел

1. 20 интересных фактов о мозге (2018). Режим доступа: <https://sorokabalaboka.livejournal.com/13448.html>
2. Белянин В. П. Психолінгвістика: учебник; Гл. ред. Д. И .Фельдштейн. Москва: Флинта; Московский психолого-социальный институт, 2003. 232 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь. М.–Л., 1934; а також: Выготский Л. С. Мышление и речь // Собр. соч. в 6-ти тт. М., 1982. Т. 2.
4. Денисенко В. Н., Чеботарева Е. Ю. Современные психолінгвістические методы анализа речевой коммуникации: Учеб. пособие. Москва: РУДН, 2008. 258 с.
5. Жинкин Н. И. Механизмы речи. Москва, 1958.
6. Жинкин Н. И. О кодовых переходах во внутренней речи. *Вопросы языкознания*, 1964. № 6. С. 26–38.
7. Залевская А. А. *Введение в психолінгвістику*. Москва, 1999.
8. Зимняя И. А. Смысловое восприятие речевого сообщения. *Смысловое восприятие речевого сообщения*. Москва, 1976. С. 5–33.
9. Карасик В. И. *Язык социального статуса*. Москва: Ин-т языкознания РАН; Волгоград: Волгоградский гос. пед. ин-т, 1992. 330 с.
10. Карасик В. И. *Языковой круг: Личность, концепты, дискурс*. Москва: Гнозис, 2004. – 326 с.
11. Карп'юк, М. Д. Психолінгвістика та її місце серед когнітивно-інформаційних наук. *Психолінгвістика в Україні: Збірка науков. робіт / Гол. ред. О. М. Холод*. Кривий Ріг: ОНЮА, 2007. С. 6–17.
12. Ключев, Е. В. *Речевая коммуникация*. Москва: РИПОЛ КЛАССИК, 2002. 320 с.
13. Красных, В. В. *Основы психолінгвістики и теории коммуникации*. Лекционный курс. Москва: Гнозис, 2001.

14. Куранова, С. І. *Основи психолінгвістики*: навч. посіб. Київ: Академія, 2012. 208 с.
15. Лазуренко, С. І. Психофізіологічні особливості квантово–механічного впливу. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 8. С. 607.
16. Леонтьев, А. А. *Язык, речь, речевая деятельность*. Москва, 1969.
17. Леонтьев, А. А. *Основы психолингвистики*. [3-е изд.]. Москва: Смысл; СПб.: Лань, 2003. 287 с.
18. Миллер, Дж. *Психолингвисты. Теория речевой деятельности* (Проблемы психолингвистики). Москва, 1968.
19. Минделл, А. Геопсихология в шаманизме, физике и даосизме [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://psy.wikireading.ru/120166>
20. Нефедов, А. Управление реальностью с помощью квантовой психологии. *Квантовая Магия*, том 2, вып. 4, с. 4218–4242, 2005; також див.: <http://quantmagic.narod.ru/volumes/VOL242005/p4218.html>
21. Ногалес, К. Квантовое сознание и квантовый мозг [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.aum.news /psikhologiya/4138-kvantovoe-soznanie-i-kvantovyy-mozg>
22. Пищальникова, В. А. История и теория психолингвистики: курс лекцій. Москва: Мос. гос. лингв. ун-т, 2007. В 2-х ч. Ч. 2: Этнопсихолингвистика. 208 с.
23. Постовалова, В. И. Существует ли языковая картина мира? *Язык как коммуникативная деятельность человека*. Сб. науч. трудов МГПИИЯ. Вып. 284. Москва, 1987. С. 65–72.
24. Принцип суперпозиції [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Принцип_суперпозиції

25. *Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку*: монографія / Л. О. Калмикова, Н. В. Марченко, С. Д. Дем'яненко, Л. А. Порядченко; За заг. ред. Л. О. Калмикової. Київ.: ПП Медведєв, 2007. 304 с.
26. Румянцева, И. М. *Психология речи и лингвопедагогическая психология*. Москва: ПЕРСЭ; Логос, 2004. 319 с.
27. Сахарный, Л. В. *Введение в психолингвистику*: уч. пособие. Ленинград: Просвещение, 1989. 184 с.
28. Сорокин, Ю. А. *Введение в этнопсихолингвистику*: учебное пособие / [под ред. С. А. Борисовой]. Ульяновск: УлГУК, 1998. 138 с.
29. Тарасов, Е. Ф. Введение. История психолингвистических школ. Теория речевой деятельности // Текст лекций “Введение в психолингвистику” (для студентов педагогических факультетов, аспирантов и слушателей ФПК) / Е. Ф. Тарасов. М., 1991. Ч. 1. С. 3–54.
30. Уиллсон, Роберт Антон. Квантовая психология. Как работа Вашего мозга программирует Вас и Ваш мир [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://ariom.ru/litera/wilson/wilson-01.htm>
31. Холод, О. М. Нооцентризм як нова методологія психолінгвістики. Матеріали I міжнародного симпозіуму «Світ лінгвістики», 15–16 квітня 2008 року. Кривий Ріг: Міжнародний дослідний центр «Людина: мова, культура, пізнання», 2008. С. 20–31.
32. Холод, О. М. Психолінгвістический аспект анализа проблем взаимосвязи масс-медиа и гражданского общества. *Масс-медиа и гражданское общество: монография* / А. Лобанова, А. Бартошек, С. Михальчик и др. [под ред. А. М. Холода]. Кривой Рог: Международный исследовательский центр «Человек: язык, культура, познание», 2008. С. 39–130.

33. Холод, О. М. Психолінгвістичні методи при аналізі соціальних комунікацій [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analtic/index.php?ELEMENT_ID=27192
34. Холод, О. М. *Методологія досліджень соціальних комунікацій*: підручник. Львів: ПАІС, 2014. 280 с.
35. Чему навчає методика ThetaHealing [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://vct.od.ua/blog/mistika/thetahealing-mgnovennaya-transform aciya-zhizni](http://vct.od.ua/blog/mistika/thetahealing-mgnovennaya-transform-aciya-zhizni)
36. Шахнарович, А. М., Юрьєва Н. М. *Психолінгвістический анализ семантики и грамматики*. Москва, 1990.
37. Эдварде, Б. *Художник внутри вас* / Пер. с англ.; Худ. обл. Б. Г. Ключко. Минск: ООО «Попурри», 2000. 256 с.
38. Blumenthal, A. L. 1987. The Emergence of Psycholinguistics. *Synthese*. Vol. 72. Pp. 313–323.
39. Carroll, D. W. (1994) *Psychology of Language*. Pacific Grove, CA: Brooks / Cole.
40. Dominquez, Juan Miguel (2018) *Quantum Method: The Secret Code To Make Money*. [SI]: Babelcube Inc.
41. Kess, J. F. (1993) *Psycholinguistics: Psychology, Linguistics, and the Study of Natural Language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
42. Paret, Marko (2018) *Presence – The Reasoning Behind This Course* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.marcoparet.com/training/presence>
43. Wilson, Robert A. (Website) (2018) *Quantum Psychology* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rawilson.com/quantum.html>

References

1. 20 interesnykh faktov o mozge (2018). Retrieved from: <https://sorokabalaboka.livejournal.com/13448.html> [in Russian].

2. Belyanin V. P. (2003) *Psikholingvistika: uchebnik*. Gl. red. D. I. Fel'dshteyn. M.: Flinta; Moskovskiy psikhologo-sotsial'nyy institut. 2003. 232 s. [in Russian].
3. Vygotskiy L. S. (1982) *Myshleniye i rech'*. M.–L., 1934; a takzhe: Vygotskiy L. S. *Myshleniye i rech'* // *Sobr. soch. v 6-ti tt.* Moscow. 1982. T. 2. [in Russian].
4. Denisenko V. N., Chebotareva Y. Y. (2008) *Sovremennyye psikholingvisticheskiye metody analiza rechevoy kommunikatsii: Ucheb. posobiye*. Moscow: RUDN. 2008. 258 s. [in Russian].
5. Zhinkin N. I. (1958) *Mekhanizmy rechi*. Moscow. 1958 [in Russian].
6. Zhinkin N. I. *O kodovykh perekhodakh vo vnutrenney rechi*. VYA, 1964. № 6. S. 26–38. [in Russian].
7. Zalevskaya A. A. (1999) *Vvedeniye v psikholingvistiku*. Moscow. 1999. [in Russian].
8. Zimnyaya I. A. (1976) *Smyslovoye vospriyatiye rechevogo soobshcheniya. Smyslovoye vospriyatiye rechevogo soobshcheniya*. Moscow. 1976. S. 5-33. [in Russian].
9. Karasik V. I. (1992) *Yazyk sotsial'nogo statusa*. Moscow: In-t yazykoznaniya RAN; Volgograd: Volgogradskiy gos. ped. in-t, 1992. 330 s. [in Russian].
10. Karasik V. I. (2004) *Yazykovoy krug: Lichnost', kontsepty, diskurs*. Moscow: Gnozis, 2004. 326 s. [in Russian].
11. Karp'yuk M. D. (2007) *Psikholinhvistika ta ee mistse sredey kohnityvno-informatsiynykh nauk. Psikholinhvistika v Ukrayini: Zbirka naukov. robit / Hol. red. O.M. Kholod. Kryvyy Rih: ONYUA, 2007. S. 6-17. [in Ukrainian].*
12. Klyuyev (2002) Y. V. *Rechevaya kommunikatsiya*. Moscow: RIPOL KLASSIK, 2002. 320 s. [in Russian].
13. Krasnykh V. V. (2001) *Osnovy psikholingvistiki i teorii kommunikatsii. Lektsionnyy kurs*. Moscow: Gnozis, 2001. [in Russian].

14. Kuranova S. I. (2012) *Osnovy psikholinhvistiki: navch. posib.* K .: Akademiya, 2012. 208 s. [in Ukrainian].
15. Lazurenko S. I. (2010) *Psykhofiziologichni Osoblyvosti kvantovo mekhanichnoho vplivu. Problemy suchasnoyi psykholohiyi: zbirnyk naukovykh prats' K-PNU imeni Ivana Ohiyenka, Instytutu psykholohiyi im. H. S. Kostyuka APN Ukrayiny.* 2010. Vyp. 8. S. 607. [in Ukrainian].
16. Leont'yev A. A. (1969) *Yazyk, rech', rechevaya deyatel'nost'.* Moscow. 1969. [in Russian].
17. Leont'yev A. A. (2003) *Osnovy psikholingvistiki.* [3-ye izd.]. Moscow: Smysl; SPb.: Lan', 2003. 287 s. [in Russian].
18. Miller Dzh. (1968) *Psikholingvisty. Teoriya rechevoy deyatel'nosti (Problemy psikholingvistiki) / Dzh. Miller.* Moscow. 1968. [in Russian].
19. Mindell A. (2018) *Geopsikhologiya v shamanizme, fizike i daosizme.* Retrieved from: <https://psy.wikireading.ru/120166> [in Russian].
20. Nefedov A. (2005) *Upravleniye real'nost'yu s pomoshch'yu kvantovoy psikhologii. Kvantovaya Magiya, tom 2, vyp. 4, s. 4218–4242, 2005;* Retrieved from: <http://quantmagic.narod.ru/volumes/VOL242005 /p4218.html> [in Russian].
21. Nogales K. (2018). *Kvantovoye soznaniye i kvantovyy mozg.* Retrieved from: <https://www.aum.news/psikhologiya/4138-kvantovoe-soznanie-i-kvantovyy-mozg> [in Russian].
22. Pishchal'nikova V. A. (2007) *Istoriya i teoriya psikholingvistiki: kurs lektsiy.* Moscow: Mos. gos. lingv. un-t, 2007. V 2-kh ch. CH. 2: Etnopsikholingvistika. 208 s. [in Russian].
23. Postovalova V. I. (1987) *Sushchestvuyet li yazykovaya kartina mira? Yazyk kak kommunikativnaya deyatel'nost' cheloveka.* Sb. nauch. trudov MGPIIYA. Vyp. 284. Moscow. 1987. S. 65–72. [in Russian].
24. Pryntsyp superpozitsiyi (2018) Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Pryntsyp_superpozytsiyi [in Ukrainian].

25. *Rozvytok movlennya ditey starshoho doshkil'noho viku* (2007): monohrafiya / L. O. Kalmykova, N. V. Marchenko, S. D. Dem'yanenko, L. A. Poryadchenko; Za zah. red. L. O. Kalmikovoyi. K. : PP Medvyedyev, 2007. 304 s. [in Ukrainian].
26. Rummyantseva I. M. (2004) *Psikhologiya rechi i lingvopedagogicheskaya psikhologiya*. M.: PERSE; Logos, 2004. 319 s.
27. Sakharnyy L. V. (1989) *Vvedeniye v psikholingvistiku: uch. posobiye*. L.: Prosveshcheniye, 1989. 184 s. [in Russian].
28. Sorokin YU. A. (1998) *Vvedeniye v etnopsikholingvistiku: uchebnoye posobiye*. [pod red. S. A. Borisovoy]. Ul'yanovsk: UIGUK, 1998. 138 s. [in Russian].
29. Tarasov Ye. F. (1991) *Vvedeniye. Istoriya psikholingvisticheskikh shkol. Teoriya rechevoy deyatelnosti. Tekst lektsiy "Vvedeniye v psikholingvistiku" (dlya studentov pedagogicheskikh fakul'tetov, aspirantov i slushateley FPK) / Ye. F. Tarasov. M., 1991. CH. 1. S. 3–54. [in Russian].*
30. Uillson Robert Anton (2018) *Kvantovaya psikhologiya. Kak rabota Vashego mozga programiruyet Vas i Vash mir*. Retrieved from: <http://ariom.ru/litera/wilson/wilson-01.htm> [in Russian].
31. Kholod O. M. (2008) *Nootsentrizm yak nova metodolohiya psikholingvistiki. Materialy I mizhnarodnoho simpoziumu «Svit lingvistiki», 15-16 kvitnya 2008 roku*. Kryvyi Rih: Mizhnarodnyy doslidnyy tsentr «Lyudyna: mova, kul'tura, Piznannya», 2008. S. 20-31. [in Ukrainian].
32. Kholod O. M. (2008) *Psikholingvystycheskyy aspekt analizu problem vzayemozv'yazku mas-media ta hromadyans'koho suspil'stva. Mas-media i hromadyans'ke suspil'stvo: monohrafiya / A. Lobanova, A. Bartoshek, S. Mykhal'chyk ta in. [Pid red. A. M. Kholoda]. Kryvyi Rih: Mizhnarodnyy doslidnyts'kyi tsentr «Lyudyna: mova, kul'tura, piznannya», 2008. S. 39-130. [in Ukrainian].*

- 33.Kholod O. M. (2014 roku) Psikholinhvisticzni metody pry analizi sotsial'nykh komunikatsiy. Retrieved from: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=27192 [in Ukrainian].
- 34.Kholod O. M. *Metodolohiya doslidzhen' sotsial'nykh komunikatsiy: pidruchnyk*. L'viv: PAIS, 2014. 280 s. [in Ukrainian].
- 35.Chemu obuchayet metodika ThetaHealing (2018). Retrieved from: <http://vct.od.ua/blog/mistika/thetahealing-mgnovennaya-transformaciya-zhizni> [in Russian].
- 36.Shakhnarovich A. M., Yur'yeva N. M. (1990) *Psikholingvisticheskiy analiz semantiki i gramatiki*. M., 1990 [in Russian].
- 37.Edvarde B. (2000) *Khudozhnik vnutri vas / Per. s angl.; Khud. obl. B. G. Klyuyko*. Mn.: ООО «Popurri», 2000. 256 s. [in Russian].
- 38.Blumenthal A. L. The Emergence of Psycholinguistics. *Synthese*. 1987. Vol. 72. Pp. 313-323.
- 39.Carroll D. W. *Psychology of Language*. Pacific Grove, CA: Brooks / Cole, 1994.
- 40.Dominquez Juan Miguel (2018) *Quantum Method: The Secret Code To Make Money*. [Sl]: Babelcube Inc.
- 41.Kess J. F. *Psycholinguistics: Psychology, Linguistics, and the Study of Natural Language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1993.
- 42.Paret Marko (2018) *Presence – The Reasoning Behind This Course*. Retrieved from: <http://www.marcoparet.com/training/presence>
- 43.Wilson Robert A. (Website) (2018) Quantum Psychology. Retrieved from: <http://www.rawilson.com/quantum.html>.

ДОДАТОК 1

Таблиця 1

**Вірогіднісна кореляція психолінгвістичних методів досліджень
і потенціалу методів квантового підходу до вивчення природи людини**

ПІБ дослідників в психолінгвістичного підходу	Методи психолінгвістики	Показник кореляції	Методи квантового підходу	ПІБ дослідників квантового підходу
О. О. ЛЕОНТЬЄВ	<ul style="list-style-type: none"> ψ експеримент (лінгвістичний експеримент, формуючий експеримент); ψ спостереження; ψ самоспостереження (інтроспекція). 	0	⊖ метод врахування суперпозиції	А. МІНДЕЛІ
С. КУРАНОВА	<ul style="list-style-type: none"> ψ прямий експеримент (методика семантичного шкалювання, семантичної взаємодії, завершення речень, асоціативні методики); ψ непрямі експериментальні методи (експеримент Дж. Міллера, К. Мак-Кіна, Д. Слобіна; експеримент Г. Савіна й Е. Перчонок; експеримент Ж. Закса); ψ методики непрямого дослідження семантики; ψ методика компонентного аналізу; ψ метод класифікації (запропонований Дж. Міллером); ψ лінгвістичний експеримент; ψ формувальний експеримент; ψ дискурс-аналіз. 	0	<ul style="list-style-type: none"> ⊖ метод валентних схем (ВС) або метод локалізованих електронних пар; ⊖ метод конформаційного аналізу; ⊖ метод об'єднаного атому; ⊖ операторний метод; ⊖ наближені методи квантової механіки; ⊖ варіаційний метод наближеного рішення рівняння Шредінгера; ⊖ асимптотичні методи та інші. 	ТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ КВАНТОВОЇ МЕХАНІКИ

В. ДЕНИСЕНКО, С. ЧЕБОТАРЬОВА	<ul style="list-style-type: none"> ψ методи оцінки рівня володіння мовними засобами; ψ асоціативні експерименти; ψ класичні методи психолінгвістичного аналізу; ψ методи суб'єктивного шкалювання; ψ логіко-психологічний аналіз тексту; ψ методика проведення контент-та інтент-аналізу; ψ сучасні методи дискурс-аналізу; ψ методи комп'ютерного дослідження текстів. 	0,5	<ul style="list-style-type: none"> ⊖ терапія мисленнєвого контролю; ⊖ тетахлінг; ⊖ метод прямого сприйняття; ⊖ метод сутнісної трансформації; ⊖ метод символічного моделювання. 	К. НОГАЛЕС
		0	<ul style="list-style-type: none"> ⊖ Метод інтуїтивного оформлення (був розроблений американкою Бетті Едварде і заснований на дослідженні мозку Нобелівського лауреата Роджера Сперрі). 	Р. СПЕРРІ

В. БЕЛЯНІН	<p>ψ«моделі породження, сприйняття, онтогенезу мови»;</p> <p>ψ«асоціативний експеримент (вільне володіння, спрямований, цепочечний) як найбільш розроблена методика аналізу психосемантики»;</p> <p>ψ«метод семантичного диференціала і як метод психолінгвістики, і як методика експериментальної психосемантики»;</p> <p>ψ«методика доповнення полягає в деформації мовного повідомлення і подальшому його пред'явленні досліджуваним для відновлення; використовується як діагностика мовного і немовного поведінки досліджуваних»;</p> <p>ψ«методика закінчення речення служить для розуміння механізмів синтаксичної організації мовлення»;</p> <p>ψ«методи непрямого дослідження психосемантики для встановлення семантичних відстаней між об'єктами у висловлюваннях»;</p> <p>ψ«градуальне шкалювання, при якому піддослідним пропонується розташувати ряд слів однієї семантичної групи «по порядку», використовується для виявлення альтернативних семантичних просторів, які не даються в словниках»;</p> <p>ψ«методика визначення граматичної правильності (за прикладом Л.В. Щерби про Глокую куздру...), яка дозволяє отримати статистично достовірний матеріал із позиції носіїв мови»;</p>	0	<p>⊖ метод прагматизму;</p> <p>⊖ метод картування;</p> <p>⊖ екзистенціалістські методи;</p> <p>⊖ операціоналістські методи (включаючи метод «зниклої» маси);</p> <p>⊖ метод Станіславського;</p> <p>⊖ метод «чистого абстрактного умовиводу»;</p> <p>⊖ метод сестри Кенні.</p>	Р. ВІЛСОН
	<p>ψ«різні опитувальники, частіше пілотажні, що спрямовані на відбір матеріалу для подальших експериментів»;</p> <p>ψ«методика прямого тлумачення слова, що служить для виявлення в повсякденній свідомості речевого носія мови</p>	222		

		0	⊖ метод квантово-механічного впливу хвилями резонансних коливань (медичний термін – МРТ, або використання електромагнітних випромінювань у край високої частоти низької інтенсивності – ЕМВ УВЧ НІ)	С. ЛАЗУРЕНКО
		0	⊖ квантовий метод як метод досвіду	J. DOMINQUEZ
		0	⊖ метод (методика) позитивного програмування; ⊖ метод імпульсивної терапії (запозичений у психоаналізу).	А. НЕФЕДОВ
		0	⊖ метод (методику) присутності; ⊖ метод (методику, техніку) тривоги та дискомфорту; ⊖ масаж ірпогено (поєднання масажу й гіпнозу); ⊖ метод месмеризму (глибоке зцілення шляхом уведення в транс й екстатичний стан).	М. PARET
		0	⊖ метод тетахилінгу	В. СТАЙБЛ
РАЗОМ	Психолінгвістичні методи – 34		Методи квантової психології – 29	
КОРЕЛЯЦІЯ		Корелює – 0,5 (0,8%) Не корелює – 62 (99,2%) РАЗОМ – 63 (100%)		

Розділ 4

ІНМУТАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ МАСИФІКАЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ

Вступ

Проблема дослідження полягає в тому, що масифікацію дотепер не розглядали в науковій літературі як комунікаційну технологію. Оскільки комунікаційною технологією називають комплекси-дії, спрямовані на зміну моделей поведінки суспільства завдяки обміну інформацією (Холод, 2013), нам невідомо те, які саме комплекси-дії застосовуються під час масифікації. Нам невідомо як масифікація, виконуючи функцію комунікаційної технології, впливає на молодь віком від 16 до 20 років. Нам також невідомо те, як масифікація як комунікаційна технологія ідентифікується в період від 1 до 30 листопада 2017 року. Мотивацією вибору періоду дослідження стали події, що передували тридцяти визначеним дням року. До таких подій ми віднесли:

- 4 листопада 2017 року у Львові військові влаштували облаву на призовників у нічному клубі (У Львові військові..., 2019);
- 6 листопада 2017 року – розсекречені офшори політиків та зірок стали причиною гучних скандалів (Розсекречені офшори політиків..., 2019);
- 7 листопада 2017 року – у Кривому Розі вчителька заклеїла скотчем роти школярам (У Кривому Розі вчителька..., 2019);
- 11 листопада 2017 року – Бойовики випустили по Пісках 12 танкових снарядів (Бойовики випустили по Пісках..., 2019);
- 12 листопада 2017 року – Бойовики використовують весь спектр озброєння на Сході, є поранений серед українців. Штаб АТО (Бойовики використовують весь спектр..., 2019);
- 15 листопада 2017 року – Жителі Зайцевого оговтуються після ворожих "Градів" з окупованої Горлівки (Жителі Зайцевого оговтуються після ворожих "Градів"..., 2019);
- 18 листопада 2017 року – нанесення травм 23-м поліцейським унаслідок сутичок біля Літнього театру в Одесі (Штурм Літнього театру в Одесі..., 2017);

– 20 листопада 2017 року – Штаб: на Донбасі бойовики 11 разів порушили режим тиші, втрат серед військових немає (Штаб: на Донбасі бойовики 11 разів порушили..., 2019).

Вивчаючи історію проблеми, ми звернулися до декількох публікацій, результати яких є найбільш дотичні до декларованих нами проблем.

У своїй праці «Парадигми масифікації і демасифікації в медіакulturі» Н. І. Зражевська стверджує, що «масова культура вписується в теорію глобалізму, де стандартизація й уніфікація відіграють першочергову роль» (Зражевська, 2017). Отже, масифікація як результат омасовлення аудиторії відбиває ознаки глобалізації.

Є. Б. Гайдадимов, аналізуючи процеси масифікації, констатує, що масифікацією слід вважати «не лише масу людей, а й масу товарів, послуг, відомостей-повідомлень», а також «макрофілію (гарячу любов до циклопічних масштабів, чисел, потоків, до великих величин і потужностей)» (Гайдадимов, 2017). Відомо, що Е. Тоффлер свого часу писав про масифікацію, яка «розкриває себе через... шість основних параметрів»: «концентрацію, централізацію, синхронізацію, стандартизацію, спеціалізацію та максималізацію» (Тоффлер). Таким чином, ознак масифікації вже налічується не дві (стандартизація, уніфікація), як пропонує Н. І. Зражевська, а шість перелічених, за пропозицією Є. Б. Гайдадимова.

Аналізуючи медіакulturу та її місце в масовій культурі, Н. І. Зражевська констатує ситуацію, коли «у масовій культурі замість культурного явища існує культурний товар, що є легкозасвоюваним, бо він впливає насамперед на емоції» (Зражевська, 2017). Слід зауважити, що саме на емоційному рівні, перш за все, відбувається масифікація. «Саме тому, – продовжує Н. І. Зражевська, – сучасні медіа, оперуючи штампами й прийомами, всілякими кодами й

символами, повторюють, у кращому випадку з невеликими варіаціями, давно відоме, тривіальне» (Зражевська, 2017).

Для з'ясування ступеня впливу масифікації на молодь 16–20 років необхідно, на наш погляд, звернути увагу на причини появи масифікації. Г. Ласвелл ще в 1948 році в праці «Структура і функції комунікації в суспільстві» зазначив, що «розважальність і доступність інформаційних потоків стали однією з причин масифікації» (Lasswell, 1948). Ще однією причиною появи масифікації Г. Ласвелл називав масову освіту: «Із підйомом масової освіти відбувається падіння рівня масових смаків» (Lasswell, 1948).

Наслідки масифікації також є тим фактором, який впливає на молодь 16–20 років. Як зауважує Н. І. Зражевська, свого часу ще Г. Ласвелл декларував: «Масифікація, з одного боку, підвищила загальний інтелектуальний рівень людей, з іншого – знизилася масові смаки, які задовольняють культурними продуктами й масовою культурою» (цит. за: (Зражевська, 2017)). Варто, на наш погляд, погодитися з Н. І. Зражевською в тому, що масифікація має такий атрибут, як мультимедійні технології, які «активно вводять у масову культуру свою естетику й аксіологічні пріоритети» (Зражевська, 2017). Звідси випливає висновок про те, що масифікації притаманна інмутаційна естетика й аксіологія.

Важливим у масифікації, на наш погляд, слід вважати й такий фактор, як формування ідеології під впливом реклами, стереотипів американського стилю життя, макдональдизації суспільства, нав'язування європейських стандартів тощо. Не менш важливим, на думку Н. І. Зражевської, фактором масифікації слід вважати зворотний її бік – демасифікацію, або пошук індивідуально зумовлених форм вираження особистості, спільноти, нації, культури тощо.

У своїй праці про концепт демасифікації Д. В. Смолкіна повідомляє про те, що нині фахівці (наприклад, К. Ховланд, М. Грачов) вважають, що вплив ЗМІ не може оцінюватися як всепоглинаючий. Такий вплив вже не може

стимулювати процеси масифікації: «Вивчення ефектів масової комунікації другої половини ХХ століття, – повідомляє Д. В. Смолкіна, – показало, що психологічна матриця індивіда в значній мірі впливає на ефективність передачі повідомлення (дослідження К. Ховланд)» (Смолкіна, 2010: 223–226). Цікавим є зауваження М. Грачьова про те, що «у сучасній політологічній науці виявлена «некерованість» персонального сприйняття медійної інформації». Такий процес характеризується активністю й творчістю «індивідуального вибору, у якому люди використовують доступні їм ресурси для того, щоб зрозуміти сенс символічного матеріалу, переданого ЗМК». М. Грачьов вважає, що «завдяки цьому процесу інформаційні продукти відокремлюються від контекстів їх створення, впроваджуються в інші контексти й області дії, адаптуючись до матеріальних і культурних умов сприйняття символічних форм або, навпаки, відштовхуючи їх» (Грачьов, 2004). Думка М. Грачьова й Д. Смолкіної дозволяє констатувати інший погляд на процеси масифікації: останні стимулюють протилежні процеси – демасифікації.

Результати аналізу впливу ЗМІ на суїцидальну поведінку підлітків, здійснений О. В. Вихристюк, дає нам підстави стверджувати, що саме масифікація стимулює формування в підлітків комплексів, спрямованих на скоєння злочину проти свого життя (Вихристюк, 2013, с. 1001–108). На думку Т. Д. Рудера (Т. D. Ruder), «синдром Вертера» або «ефект зараження» розповсюджується серед молоді в Європі ще з моменту виходу в 1774 році у світ роману Й. Гете «Страждання юного Вертера» (Ruder, 2011, р. 280–282). Отже, за відсутності технічних засобів розповсюдження інформації роман виконав функцію засобу масової інформації. Читання роману стало захопленням молоді не лише наприкінці ХVIII ст., а й пізніше – у ХІХ–ХХ століттях. Книга зіграла роль масифікатора, розповсюджуючи думки про самогубство як реалізацію нероздільного кохання. Пропонуємо розглядати

розповсюдження ідей про самогубство на підґрунті нерозділеного кохання (синдром Вертера) як комплекс-дію, спрямовану на зміну моделей поведінки молоді завдяки обміну інформацією, тобто як комунікаційну технологію інмутації (про інмутаційні технології детально див.: (Холод, 2011, ТІС)).

Процеси масифікації торкнулися молоді не лише завдяки книзі як мас-медіа, але й завдяки газетам і телебаченню, а в останні 20 років – завдяки соціальним мережам. Дослідники (наприклад, (Phillips, Carstensen, 1986; Media guidelines, 2017; Эффект Вертера, 2017; Юр'єва А., 2015)) вважають, що телерепортажі про самогубство стимулюють хвилі злочинів проти себе в середовищі підлітків. Так само відбувається, коли на телебаченні демонструється художній фільм, серіал про самогубства (наприклад, за даними D. P. Phillips і L. L. Carstensen (Phillips, Carstensen, 1986) показ акту самогубства під колесами потягу в серіалі «Смерть студента», що демонструвався в Німеччині в першій половині вісімдесятих років ХХ століття, став причиною збільшення кількості самогубств серед молоді 15–19 років на 175 %).

Аналіз наведених раніше визначень процесу масифікації та його атрибутів дозволяє нам у робочому порядку сформулювати таку дефініцію щодо мас-медіа: масифікація – це суспільний процес усереднення й примітивізації суспільно важливої інформації завдяки її спрощенню, уніфікації, орієнтації на представників пересічної аудиторії, що має наслідками формування глобально уніфікованої картини світу реципієнтів. Маємо наголосити, що масифікація має всі ознаки притаманні комунікаційні технології. Оскільки, як ми раніше встановили (див. нашу працю, а саме: (Холод, 2011; Холод, 2018)), комунікаційних технологій існує три групи: *мутаційні* (ті, що тягнуть позитивні зміни суспільства), *абмутаційні* (ті, що не мають наслідками зміни в суспільстві) та *інмутаційні* (ті, що тягнуть негативні зміни в суспільстві),

остільки ми можемо віднести масифікацію до інмутаційних комунікаційних технологій.

Викладені результати дотичних до аналізованої нами проблеми дозволили сформулювати *мету дослідження*: з'ясувати рівень масифікації молоді 16–20 років як інмутаційну комунікаційної технології.

Об'єктом дослідження ми обрали масифікацію як комунікаційну технологію, *предметом* – рівень масифікації молоді від 16 до 20 років як комунікаційної технології.

Методологія дослідження.

Для реалізації мети дослідження ми звернулися до таких груп методів (за класифікацією, запропонованою О. Холодом (Холод, 2014)):

- 1) загальнонаукові методи;
- 2) теоретичні методи;
- 3) емпіричні методи.

Із групи *загальнонаукових методів* ми користувалися потенціалом методів аналізу й синтезу для того, щоб відповідно розчленувати ціле (у нашому випадку цілим є масифікація як комунікаційна технологія) і з'єднати раніше виділені частини предмета дослідження в єдине ціле (рівень масифікації молоді від 16 до 20 років як комунікаційної технології).

Крім згаданих ми послуговувалися методами індукції й дедукції, які дозволили нам відповідно спочатку вивести загальні положення зі спостереження низки часткових одиничних фактів у процесах пошуку ознак масифікації молоді від 16 до 20 років як комунікаційної технології (індукція), а пізніше вивести від загальних засновків про ознаки масифікації молоді згаданого віку висновок часткового характеру про те, що у масифікації є властивий їй рівень.

Серед *теоретичних методів* ми обрали гіпотетико-дедуктивний метод, який дозволив нам висунути *гіпотезу* про те, що масифікація молоді від 16 до 20 років може розглядатися як комунікаційна технологія, що має властивий їй рівень і дедуктивним методом довести істинність висунутої гіпотези.

Разом із гіпотетико-дедуктивним методом ми застосовували положення аксіологічного методу, за допомогою якого висунули положення, що не вимагали доведення, та вивели на їх основі тези, що утворюють аксіоматичну теорію. До аксіоматичних положень ми віднесли, наприклад, положення про те, що масифікація передусім спрямована на молодь від 16 до 20 років.

Емпіричні методи в нашому дослідженні були представлені спостереженням й опитуванням. Спостереження дозволило нам здійснити цілеспрямовану, заздалегідь сплановану фіксацію особливостей масифікації як комунікаційної технології.

Методика дослідження

За допомогою опитування 58 респондентів ми зібрали фактичні дані про рівень масифікації молоді віком від 16 до 20 років, представники якої навчаються в трьох навчальних закладах України: учні 11-го класу одного з ліцеїв м. Києва, студенти 1–4 курсів одного з приватних вишів м. Києва й студенти 2-4 курсів, які навчаються в одному з державних вишів м. Івано-Франківськ. Опитування здійснювалося за стандартизованою анкетною (див. Додаток 1). Інтерпретація отриманих даних подана нами в Додатках (див. табл. 1–8).

Результати й обговорення

Аналіз показників табл. 1, 3 й 5, 7, у яких відбиті соціометричні дані, дозволив нам констатувати такі особливості:

1) у трьох групах респондентів були різні середні показники вікового цензу: у групі ліцеїстів середній показник дорівнював 16,3 років, у групі

студентів 2-го курсу такий показник був 18,3 роки, у групі студентів 4-го курсу – 21 рік;

2) середній вік опитуваних склав 18,9 років;

3) гендерна співвіднесеність мала таку кореляцію: чоловіків серед опитуваних було 17%, жінок – 78%, 3,75 опитуваних не позначили свою стать;

4) 69,6% респондентів цікавляться новинами, 17% – не цікавляться, 13,3% не позначили своє ставлення до новин;

5) більшість (57,2%) респондентів не позначили свої переваги щодо популярного для себе каналу отримання новин, але, разом із тим, 30,3% респондентів зазначили, що отримують інформацію про новини з мережі, лише 4,6% з них мають інформацію про новини з телебачення; 6,9% респондентів сприймають новини з мережі й по телебаченню і лише 1,23% користуються такими каналами інформування, як мережа, телебачення й газети, ще 1,23% читають, бачать, слухають новини в мережі, по радіо і в газетах.

У табл. 1–7 ми відбили показники кількості відповідей респондентів на 7 питань запропонованої анкети. Аналіз підсумкової порівняльної табл. 8 дозволив нам зафіксувати такі особливості й інтерпретувати їх:

1) 78,13% респондентам цікаво прислуховуватися до думки інших людей, тоді як 6,28% опитуваних не цікавляться такою думкою; 15,56% взагалі не знайшли відповіді на поставлене запитання; отже, процес масифікації опитаної молоді вказаного віку, що проживає в м. Київ та м. Івано-Франківськ, есплікується суттєво, оскільки 78,13% дослуховуються до інших (не власних) точок зору;

2) встановлено, що 93,26% респондентів хочуть висловити власну позицію щодо того, що обговорюють оточуючі їх індивіди, але 6,73% опитуваних байдуже, що говорять інші люди; отже, домінуючою тенденцією серед наших

респондентів є відсутність фіксації усередненої думки для збереження власної безпеки;

3) нами зафіксовано 96,66% відповідей респондентів на твердження щодо публічного висловлення ними своєї думки; отже, такий показник ми відносимо до загальної домінуючої тенденції розуміння серед респондентів того, що від публічно висловленої їхньої думки можливі як позитивні, так і негативні зміни в суспільстві;

4) показники респондентів у виборі продовження варіанту твердження у висловленні правдивої позиції про оточення розподілилися таким чином: 55,1% опитуваних внаслідок загаданих дій зможуть чесно дивитися людям в очі, 36,13% опитуваних вважають, що внаслідок такого висловлення власної думки, на їхню позицію звернуть увагу, 5,56% респондентів вважають, що їхнє оточення «відвернеться» від них, а 1,2% відмовилися відповідати; отже, домінуючою тенденцією в аналізованих відповідях наших респондентів є фіксація відсутності впливу масифікації мас-медіа на респондентів нашої вибірки й прагнення опитуваних до публічного вираження власної позиції;

5) зазначену в п. 4) тенденцію підтверджує аналіз особливостей вибору варіанту продовження твердження щодо важливості для опитуваних висловлення своєї принципової позиції: 47,86% опитуваних готові висловити свою принципову точку зору, навіть тоді, коли це не вигідно їм; 27,03% респондентів готові підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи вони виграють від такої підтримки, чи програють; разом із тим, 21,56% респондентів готові висловлювати свою принципову точку зору тоді, коли це їм буде вигідно; лише 3,2% опитуваних бажають бути непомітними серед інших людей і не висловлювати свою позицію публічно; отже, майже половина опитуваних залишають за собою право не бути залежним від масифікації, але кожний четвертий з опитуваних має вплив із боку масифікації, оскільки готовий

підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи виграє він від такої підтримки, чи програє; ще чверть опитуваних зафіксували себе як егоїсти, для яких є важливим висловити власну позицію лише в тому випадку, коли їм така дія буде вигідною;

б) 40,7% респондентів розуміють, що для нормального співіснування в суспільстві їм «потрібно висловлювати свою думку публічно»; разом із тим кожний третій (27,76%) з опитуваних вважає, що «потрібно не зважати на думку оточення»; досить тривожним є показник (21,4%) тих учасників опитування, які дотепер не вирішили, що треба робити: висловлювати чи не висловлювати свою думку публічно; твердо знають, що «потрібно висловлювати свою думку публічно» лише 11,3% респондентів; зазначене співвідношення показників свідчить, на нашу думку, про те, що публічне висловлення думки молоддю, яка брала участь в опитуванні, вважається нормою (68,46%), що у свою чергу свідчить про відсутність впливу процесів масифікації на молодь досліджуваного віку; варто тут зазначити, що масифікація як усереднення й примітивізація інформації для загального сприйняття пересічною (масовою) аудиторією не впливає на рішення висловлювати чи не висловлювати власну позицію публічно: адже, можна висловлювати як власну позицію, яка відрізняється від масової, так і не висловлювати власну позицію, яка не співпадає з масовою думкою;

7) 45,6% респондентів вважають, що ЗМІ змушують людей думати однаково, але 36,23% опитуваних висловили протилежну думку («ЗМІ змушують думати людей по-різному»); серед тих, хто не може визначитися з відповіддю, ми нарахували 14,63% і 2,56% тих, хто знехтував відповіддю й не зафіксував її в бланку анкети; отже, отриману співвіднесеність ми тлумачимо як, з однієї сторони, досить потужну тенденцію (кожний другий) у відповідях опитуваних до впливу з боку масифікації, з іншої сторони, є тенденція й до

спротиву (кожний третій) респондентів до впливу процесів масифікації; слід зазначити також, що 18,19% (кожний шостий респондент) або не дав відповіді, або не зміг визначитися з варіантом відповіді, що означає, на наш погляд, коливання учасників опитування в оцінці впливу масифікації на них.

Особливості отриманих результатів.

Здійснене нами пілотне дослідження дозволяє зробити декілька висновків щодо поставленої мети (з'ясувати рівень масифікації молоді 16–20 років як інмутаційну комунікаційної технології).

1. Поставлена мета була досягнута.

2. Було встановлено, що молодь віком від 16 до 20 років, яка мешкає в м. Київ (учні одного з ліцеїв і студенти одного з приватних інститутів) та м. Івано-Франківськ (студенти одного з національних університетів) по-різному відчують на собі вплив масифікації з боку ЗМІ.

3. Найменше до думки інших здатні прислуховуватися студенти м. Івано-Франківська, найбільше – студенти столичного приватного інституту.

4. Не зважаючи на протилежність власну позицію хочуть висловити всі опитувані (від 85% до 100%), що свідчить про низький або, навпаки, досить високий вплив процесів масифікації. Такий неточний висновок ми формуємо, оскільки висловлення власної думки може бути як сформовано саме масифікацію, так і відсутністю її впливу. Для більш конкретного висновку потребується додаткове дослідження.

5. Майже всі (96,66%) опитувані розуміють, що від їхньої публічно висловленої думки можливі як позитивні, так і негативні зміни в суспільстві. Причому, слід зазначити, не важливим для респондентів є те, чи їхні думки будуть сформовані під впливом масифікації, чи при відсутності такого впливу.

6. Знову така сама тенденція фіксується нами коли респонденти стверджують, що при умові, якщо вони скажуть оточенню те, що вони

насправді думають про нього, то зможуть чесно дивитися людям в очі. Тенденція до домінування зазначеного результату зберігається, але вона є меншою майже вдвічі (у порівнянні з тенденцією, про яку йшла мова в п. 5). Також тривожною, на наш погляд, є тенденція в прагненні говорити правду про оточення заради того, щоб хтось звернув увагу на позицію респондента. Останнє зауваження означає, що, не перевіряючи відповідність своєї точки зору з реальним станом речей, опитувані готові звертати на себе увагу завдяки повторенню тих позицій, які були нав'язані завдяки масифікації суспільства.

7. Кожний другий із числа опитуваних вважає для себе важливим висловити свою принципову точку зору, навіть тоді, коли це не вигідно йому, що свідчить про впевненість у власній правоті, не звертаючи увагу на те, що така «правота» прищеплена в процесі масифікації суспільства. Не всі респонденти так вважають: кожний третій готовий підтримати оточуючих, при цьому не звертаючи уваги на те, чи виграє він від такої підтримки, чи програє. Вважаємо, що для згаданої третини опитуваних сформована масифікацією позиція не складає підґрунтя в їхній картині світу й саме тому вони готові підтримати іншу позицію. Причому тут слід зазначити, що найбільший показник (80%) зафіксований нами в респондентів приватного вишу м. Києва, що може означати відсутність у них стійкої власної (або масифікованої) точки зору й високий рівень прагнення до взаємопідтримки товаришів. Є серед опитуваних і частина (кожний п'ятий респондент) тих, хто є досить егоїстичним і попри всього має висловити власну позицію, хоча вона частіше сформована більше не батьками, а процесами масифікації.

8. Свою власну думку готовий висловлювати публічно кожний другий ліцеїст, що навчається в одному з ліцеїв м. Києва, але лише кожний третій із числа студентів вишів м. Києва й м. Івано-Франківськ готовий робити те саме. Ми тлумачимо зазначену особливість реакцій опитуваних як декларацію

визнання маніфестації наслідків масифікації. Необхідно зазначити, що третина опитуваних не вважає доцільним зважати на думку оточення, що також є, на нашу думку, свідченням певного юнацького максималізму у декларації впливу масифікації.

Висновки.

Враховуючи результати, що були обговорені нами раніше в п.п. 1–8, можемо стверджувати, що відповіді респондентів демонструють певну контрарність (логічне відношення між двома простими порівнянними судженнями, які не можуть бути одночасно істинними, але можуть бути одночасно помилковими, тому що між ними завжди є третій, проміжний варіант (Контрарність, 2019)). Опитувані декларують в одному судженні свою готовність висловлювати власну думку попри можливі негативні наслідки для себе, а в іншому судженні стверджують, що слід підтримувати думку оточуючих, щоб не мати негативних наслідків.

З іншого боку, ми помітили, що опитувані все ж більше схильні до публічної декларації своїх думок і позицій, не звертаючи уваги на ставлення до такої думки і позиції з боку їхнього оточення, що підтверджує наше припущення про вплив масифікації, яка формує стійку впевненість молоді в своїй правоті й оригінальності власної позиції.

Подяки

Висловлюємо подяку за участь в опитуванні студентам київського університету й ліцею (повна назва яких не вказана з міркувань етики) та одного з іванофранківських вишів. Також дякуємо кандидату філологічних наук, професору Ганні Ярославівні Холод за допомогу в здійсненні опитування.

Список використаних джерел

1. Бойовики випустили по Пісках 12 танкових снарядів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-11-listopada-2017-roku-1036470.html> (дата звернення – 16.11.17). – Назва з екрана.
2. Бойовики використовують весь спектр озброєння на Сході, є поранений серед українців. Штаб АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/boyoviki_vikoristovuyut_ves_spektr_ozbroyennya_na_shodi_je_poraneniya_sered_ukrayintiv_shtab_ato_n888501 (дата звернення – 01.02.19). – Назва з екрана.
3. Вихристюк О. В. Влияние средств массовой информации на суицидальное поведение подростков и молодежи (обзор зарубежных источников) // Современ. заруб. психология. – 2013. – № 1. – С. 100–108 ; також див.: [Електронний ресурс]. – URL:<http://psychlib.ru/mgppu/periodica/SZP012013/SZP-1001.htm#p100> (10.12.2017).
4. Гайдадымов Е. Б. Философия (Конспект лекций) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ulera.net/textbooks_author/12398/textbook/492_62/gaydadyimov_evgeniy/filosofiya_konspekt_leksiy/read/40 (дата звернення – 16.11.17). – Назва з екрана.
5. Грачев М. Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития [Текст: монография/ М. Н. Грачев. — М.: Прометей, 2004. — 328 с.
6. Жителі Зайцевого оговтуються після ворожих "Градів" з окупованої Горлівки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tsn.ua/vypusky/tsn_nich/vipusk-tsn-nich-za-15-listopada-2017-roku-1039705.html (дата звернення – 01.02.19). – Назва з екрана.

7. Зражевська Н. І. Парадигми масифікації і демасифікації в медіакультурі [Електронний ресурс] / Н. І. Зражевська. – Режим доступу: <http://er.uscu.edu.ua/bitstream/handle/1/1021/масифікація%20і%20демас.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 25.11.17) – Назва з екрана.
8. Контрарність (2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Контрарність> (дата звернення – 29.01.2019).
9. Розсекречені офшори політиків та зірок стали причиною гучних скандалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/video/video-novini/rozsekrecheni-ofshori-politikiv-ta-zirok-stali-prichinoyu-guchnih-skandaliv.html> (дата звернення – 29.01.2019).
10. Смолкина Д. В. Концепт демассификации в современном культурологическом знании: медиа-дискурс // Омский научный вестник. — Омск: ОмГТУ, 2010. — № 4(89). — С. 223–226.
11. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. — М.: АСТ, 2009. — 800 с.
12. У Львові військові влаштували облаву на студентів: шукали призовників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-4-listopada-2017-roku-1030910.html> (дата звернення: 01.02.19) – Назва з екрана.
13. У Кривому Розі вчителька хореографії заклеїла роти другокласників скотчем. Відео: <https://gordonua.com/ukr/news/localnews/-u-krivomu-rozi-vchitelka-horeografiji-zaklejila-roti-drugoklasnikiv-skotchem-video-216231.html> (дата звернення: 01.02.19) – Назва з екрана.
14. Холод О. М. Теорія інмутації суспільства: монографія / О. М. Холод. – К.: КиМУ, 2011. – 305 с.
15. Холод О. М. Комунікаційні технології: підручник / О. М. Холод. – К.: ЦУЛ, 2013. – 213 с.

16. Холод О. М. *Методологія досліджень соціальних комунікацій: підручник* / О. М. Холод. – Львів: ПАІС, 2014. – 280 с.
17. Холод О. М. *Соціальні комунікації: тенденції розвитку: навч. посіб.* – 2-ге вид., перероб. й доп. / О. М. Холод. – К.: Видавництво «Білий Тигр», 2018. – 370 с.
18. Штаб: на Донбасі бойовики 11 разів порушили режим тиші, втрат серед військових немає [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28865002.html> (дата звернення: 01.02.19) – Назва з екрана.
19. Штурм Літнього театру в Одесі: сутички, фаєри та розбита голова очільника поліції (ХРОНІКА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/shturm-litnogo-v-odesi-sutichki-fayeri-ta-rozbita-golova-ochilnika-policiyi-hronika-20171118678447> (дата звернення: 01.11.17) – Назва з екрана.
20. Эффект Вертера; синдром Вертера. (2017). URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Эффект_Вертера
21. Юр'єва А. Вплив соціальних мереж на суспільство / Юр'єва А. // *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2015. № 7–8; також див.: URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10267/1/Yurieva.pdf>
22. Phillips, D. P., & Carstensen, L. L. (1986). Clustering of teenage suicides after television news stories about suicide. *New England Journal of Medicine*, 315(11), 685–689.
23. Lasswell H. D. *The Structure and Function of Communication in Society* // *The Communication of Ideas* : ed. L. Bryson. — New York, 1948. — P. 37–51.

24. Ruder T. D. Suicide Announcement on Facebook / T. D. Ruder, M. Hatch, G. Ampa-nozi, M. J. Thali, N. Fischer // *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*. 2011. Vol. 32, № 5. P. 280–282.
25. Media guidelines for the reporting of suicide. (2017). URL: <https://www.samaritans.org/media-centre/media-guidelines-reporting-suicide> (10.12.17).

References

1. Bojoviki vipustili po Piskah 12 tankovih snaryadiv [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-11-listopada-2017-roku-1036470.html> (data zvernennya – 16.11.17). – Nazva z ekrana.
2. Bojoviki vikoristovuyut' ves' spektr ozbroennya na Skhodi, є poraneniј sered ukraїnciv. Shtab ATO [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: https://24tv.ua/boyoviki_vikoristovuyut_ves_spektr_ozbroyennya_na_shodi_je_poraneniј_sered_ukrayintsiv__shtab_ato_n888501 (data zvernennya – 01.02.19). – Nazva z ekrana.
3. Vihristyuk O. V. Vliyanie sredstv massovoj informacii na suicidal'noe povedenie podrostkov i molodezhi (obzor zarubezhnyh istochnikov) // *Sovrem. zarubezh. psihologiya*. – 2013. – № 1. – S. 100–108 ; takozh div.: [Elektronnij resurs]. – URL: [http://psychlib.ru/mgppu/periodica/SZP012013/SZP-1001.htm#\\$p100](http://psychlib.ru/mgppu/periodica/SZP012013/SZP-1001.htm#$p100) (10.12.2017).
4. Gajdadymov E. B. *Filosofiya (Konspekt lekcij)* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.ulera.net/textbooks_author/12398/textbook/49262/gaydadyimov_evgeniy/filosofiya_konspekt_lektsiy/read/40 (data zvernennya – 16.11.17). – Nazva z ekrana.

5. Grachev M. N. Politicheskaya kommunikaciya: teoreticheskie koncepcii, modeli, vektory razvitiya [Tekst: monografiya / M. N. Grachev. — M.: Prometej, 2004. — 328 s.
6. Zhiteli Zajcevogo ogovtuyut'sya pislya vorozhiv "Gradiv" z okupovanoї Gorlivki [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: https://tsn.ua/vypusky/tsn_nich/vipusk-tsn-nich-za-15-listopada-2017-roku-1039705.html (data zvernennya — 01.02.19). — Nazva z ekrana.
7. Zrazhevs'ka N. I. Paradigmi masifikacii i demasifikacii v mediakul'turi [Elektronnij resurs] / N. I. Zrazhevs'ka. — Rezhim dostupu: <http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/1021/masifikaciya%20i%20demas.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennya: 25.11.17) — Nazva z ekrana.
8. Kontrarnist' (2019) [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Kontrarnist'> (data zvernennya — 29.01.2019).
9. Rozsekrecheni ofshori politikiv ta zirok stali prichinoyu guchnih skandaliv [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <https://tsn.ua/video/video-novini/rozsekrecheni-ofshori-politikiv-ta-zirok-stali-prichinoyu-guchnih-skandaliv.html> (data zvernennya — 29.01.2019).
10. Smolkina D. V. Koncept demasifikacii v sovremennom kul'turologicheskom znanii: media-diskurs // Omskij nauchnyj vestnik. — Omsk: OmGTU, 2010. — № 4(89). — S. 223–226.
11. Toffler E.H. Tre't'ya volna / E.H. Toffler. — M.: ACT, 2009. — 800 s.
12. U L'vovi vijs'kovi vlashtuvali oblavu na studentiv: shukali prizovnikov [Elektronnij resurs]. — Rezhim dostupu: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-4-listopada-2017-roku-1030910.html> (data zvernennya: 01.02.19) — Nazva z ekrana.
13. U Krivomu Rozi vchitel'ka horeografii zakleila roti drugoklasnikov skotchom. Video: <https://gordonua.com/ukr/news/localnews/-u-krivomu-rozi-vchitelka>

- horeografiji-zaklejila-roti-drugoklasnikiv-skotchem-video-216231.html (data zvernennya: 01.02.19) – Nazva z ekrana.
14. Kholod O. M. Teoriya inmutacii suspil'stva: monografiya / O. M. Kholod. – K.: KiMU, 2011. – 305 s.
15. Kholod O. M. Komunikacijni tekhnologii: pidruchnik / O. M. Kholod. – K.: CUL, 2013. – 213 s.
16. Kholod O. M. Metodologiya doslidzhen' social'nih komunikacij: pidruchnik / O. M. Kholod. – L'viv: PAIS, 2014. – 280 s.
17. Kholod O. M. Social'ni komunikacii: tendencii rozvitku: navch. posib. – 2-ge vid., pererob. j dop. / O. M. Kholod. – K.: Vidavnistvo «Bilij Tigr», 2018. – 370 s.
18. Shtab: na Donbasi bojoviki 11 raziv porushili rezhim tishi, vtrat sered vijs'kovih nemaє [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28865002.html> (data zvernennya: 01.02.19) – Nazva z ekrana.
19. Shturm Litn'ogo teatru v Odesi: sutichki, faeri ta rozbita golova ochil'nika policii (HRONIKA) [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/shturm-litnogo-v-odesi-sutichki-fayeri-ta-rozbita-golova-ochilnika-policiyi-hronika-20171118678447> (data zvernennya: 01.11.17) – Nazva z ekrana.
20. Ehffekt Vertera; sindrom Vertera. (2017). URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Ehffekt_Vertera
21. Yur'eva A. Vpliv social'nih merezh na suspil'stvo / Yur'eva A. // Masova komunikaciya: istoriya, s'ogodennya, perspektivi. 2015. № 7–8; takozh div.: URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10267/1/Yurieva.pdf>

22. Phillips, D. P., & Carstensen, L. L. (1986). Clustering of teenage suicides after television news stories about suicide. *New England Journal of Medicine*, 315(11), 685–689.
23. Lasswell H. D. *The Structure and Function of Communication in Society // The Communication of Ideas* : ed. L. Bryson. — New York, 1948. — P. 37–51.
24. Ruder T. D. Suicide Announcement on Facebook / T. D. Ruder, M. Hatch, G. Ampa-nozi, M. J. Thali, N. Fischer // *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*. 2011. Vol. 32, № 5. P. 280–282.
25. Media guidelines for the reporting of suicide. (2017). URL: <https://www.samaritans.org/media-centre/media-guidelines-reporting-suicide> (10.12.17).

Додаток 1
Стандартизована анкета
(бланк)

Мій вік /повних років/ _____

Моя стать – чоловік, жінка */підкресліть потрібне/*.

Я цікавлюся / не цікавлюся новинами в мережі, по телебаченню, на радіо, у газетах */підкресліть потрібне/*.

1. Мені цікаво прислуховуватися до думки інших людей.

1. Так.
2. Ні.
3. Важко відповісти.

2. Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені:

- 1/ хочеться висловити власну позицію;
- 2/ краще думати, як всі, щоб не виділятися;
- 3/ байдуже.

3. Я розумію, що від публічно висловленої моєї думки:

- 1/ можливі негативні зміни;
- 2/ можливі позитивні зміни
- 3/ нічого не зміниться;

4. Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього:

- 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі;
- 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію;
- 3/ моє оточення «відвернеться» від мене.

5. Для мене є важливим:

- 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені;
- 2/ висловити свою принципову точку зору, навіть тоді, коли це не вигідно мені;
- 3/ підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю;
- 4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.

6. Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені потрібно:

- 1/ не висловлювати свою думку публічно;
- 2/ висловлювати свою думку публічно;
- 3/ я дотепер не вирішив, що мені роботи: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку.

7. Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей:

- 1/ думати однаково;
- 2/ думати по-різному;
- 3/ не можу визначити.

Дякуємо!

Додаток 2

Таблиця 1

Результати
аналізу соціометричних показників респондентів
*/студенти-журналісти,
м. Київ, ВНЗ «Інститут реклами»/
Вибірка – 10 осіб/100%*

№ п/п	Вік	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» Не зазначено – «0»	у мережа – М по телебачення – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
1.	19	Ж	+	М
2.	18	Ч	+	–
3.	19	Ж	+	М, ТБ
4.	18	Ж	+	–
5.	18	Ж	+	–
6.	18	Ж	0	М
7.	20	Ж	–	–
8.	18	Ч	0	М
9.	18	Ж	+	–
10.	17	Ж	–	–
РАЗОМ:	17 – 1/10% 18 – 6/60% 19 – 2/20% 20 – 1/10% САЧ – 18.3	Ж – 8/80% Ч – 2/20%	«+» – 6/60% «-» – 2/20% «0» – 2/20%	М – 3,5/35% ТБ – 0,5/ 5% «-» – 6/60%

Таблиця 2

Результати
аналізу відповідей респондентів
/студенти-журналісти,
м. Київ, ВНЗ «Інститут реклами»/
Вибірка – 10 осіб/100%

Номер запитання або твердження	Запитання/ твердження	Варіант відповіді	КОД РЕСПОНДЕНТА										РАЗОМ
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1.	8. Мені цікаво прислуховуватися до думки інших людей. 1. Так. 2. Ні. 3. Важко відповісти.	1	*		*	*	*	*	*	*	*	*	9/90
		2											0
		3		*									1/10
2.	9. Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені: 1/ хочеться висловити власну позицію; 2/ краще думати, як всі, щоб не виділятися; 3/ байдуже.	1	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	10/100
		2											0
		3											0
3.	10. Я розумію, що від публічно висловленої моєї думки: 1/ можливі негативні зміни; 2/ можливі позитивні зміни; 3/ можливі як позитивні, так і негативні зміни.	1								*			0,5/5
		2								*			0,5/5
		3	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	9/90
4.	11. Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього: 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі; 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію; 3/ моє оточення «відвернеться» від мене.	1	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	8,5/85
		2	*							*			1,5/15
		3											0
5.	12. Для мене є важливим: 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені;	1											0
		2	*	*	*	*	*		*		*	*	8/80
		3						*		*			2/20

	2/ висловити свою принципову точку зору, навіть тоді, коли це не вигідно мені; 3/ підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю; 4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.	4											0
6.	13. Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені: 1/ потрібно не висловлювати свою думку публічно; 2/ потрібно висловлювати свою думку публічно; 3/ я дотепер не вирішив, що мені робити: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку; 4/ потрібно не зважати на думку оточення.	1							*				1/10
		2			*	*			*				3/30
		3		*			*	*					3/30
		4	*								*	*	3/30
7.	14. Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей: 1/ думати однаково; 2/ думати по-різному; 3/ не могу визначити.	1				*	*		*	*			4/40
		2	*		*						*	*	4/40
		3		*				*					2/20

Таблиця 3

**Результати
аналізу відповідей респондентів**

/ліцеїсти-медики,

м. Київ, Український медичний ліцей імені О. О. Богомольця /

№ п/п	Вік %	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» » Не зазначено – «0»	у мережа – М по телебачення – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
11	16	Ж	+	М
12	16	Ч	+	-
13	16	Ж	+	ТБ
14	16	Ж	-	-
15	16	Ж	+	-
16	16	Ж	+	-
17	16	не вказано	-	-
18	16	Ж	+	-
19	17	не вказано	-	-
20	15	Ж	-	-
21	16	Ж	+	-
22	16	не вказано	-	-
23	17	Ж	+	М
24	16	Ж	+	М, ТБ
25	17	Ж	+	-
26	16	Ж	-	-
27	16	не вказано	-	-
РАЗОМ:	15 – 1/5,9 16 – 13/76,4 17 – 3/17,6 САЧ – 16,29	Ж – 8/80% Ч – 2/20%	«+» – 6/60% «-» – 2/20% «0» – 2/20%	М – 3,5/35% ТБ – 0,5/ 5% «-» – 6/60%

Таблиця 4

Результати аналізу відповідей респондентів

/ліцеїсти-медики,

м. Київ, Український медичний ліцей імені О. О. Богомольця /

Вибірка – 17 осіб/100%

Номер запитання або твердження	Запитання/ твердження	Варіант відповіді	КОД РЕСПОНДЕНТА																										
			11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	РАЗОМ									
8.	15. Мені цікаво прислуховуватися до думки інших людей. 1. Так. 2. Ні. 3. Важко відповісти.	1		+	+			+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	13/76,5%	
		2				+	+																						2/11,7%
		3	+						+																				2/11,7%
9.	16. Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені: 1/ хочеться висловити власну позицію; 2/ краще думати, як всі, щоб не виділятися; 3/ байдуже.	1	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	16/94,1%	
		2																											0
		3																				+							1/5,9%
10.	17. Я розумію, що від публічно висловленої мості думки: 1/ можливі негативні зміни; 2/ можливі позитивні зміни; 3/ можливі як позитивні, так і негативні зміни.	1																											
		2																											
		3	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	17/100%
11.	18. Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього: 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі; 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію; 3/ моє оточення «відвернеться» від мене.	1	+	+			+		+				+	+			+											7/41%	
		2				+	+		+		+						+			+							+	+	8/47%
		3												+															1/6%
12.	19. Для мене є важливим: 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені;	1							*	*		*	*			*			*									5/29%	
		2			*		*	*											*					*		*	*		6/35%
		3				*			*			*			*			*									*		5/29%

	2/ висловити свою принципову точку зору, навіть тоді, коли це невигідно мені; 3/ підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю; 4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.	4	*																	1/6%	
13.	20. Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені: 1/ потрібно не висловлювати свою думку публічно; 2/ потрібно висловлювати свою думку публічно; 3/ я дотепер не вирішив, що мені роботи: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку; 4/ потрібно не зважати на думку оточення.	1							*											1/6%	
		2		*	*	*	*	*	*	*			*			*					9/53%
		3	*										*		*	*					4/23,5%
		4									*	*							*		3/17,6%
14.	21. Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей: 1/ думати однаково; 2/ думати по-різному; 3/ не можу визначити.	1			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	11/64,7%	
		2	*			*			*						*				*		5/29,4%
		3		*																	1/6%

Додаток

Таблиця 5

Результати
аналізу відповідей респондентів

/студенти-журналісти,

м. Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника /

Вибірка – 28 осіб/100%

Код	Вік	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» Не зазначено – «0»	у мережа – М по телебачення – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
31.	20	Ж	+	М, Р, Г
32.	20	Ж	+	М
33.	21	Ж	+	-
34.	21	-	+	М
35.	20	Ж	+	М, ТБ
36.	20	Ж	+	-
37.	20	Ж	+	-
38.	20	-	-	-
39.	20	Ж	+	М
40.	23	Ч	+	М
41.	20	Ж	+	-
42.	20	Ж	-	М, ТБ
43.	21	Ч	+	М
44.	20	Ж	+	-
45.	20	Ж	+	-
46.	20	Ж	+	-
47.	20	Ж	-	М, ТБ
48.	20	Ж	+	-
49.	20	Ж	+	-
50.	20	Ж	+	-
51.	21	Ж	+	ТБ
52.	21	Ж	+	М, ТБ
53.	20	Ч	+	М, ТБ, Г
54.	20	-	+	М, ТБ
55.	20	Ж	+	-
56.	21	Ж	+	-
57.	20	Ж	+	-
58.	20	Ч	+	-
РАЗОМ:	20 – 20/74 21 – 6/22,2 23 – 1/3,7 С АЧ – 21,07	Ж – 20/74% Ч – 4/14,8% «-» – 3/11,1%	«+» – 24/88,8% «-» – 3/11,2% «0» – 0%	М – 5/20,8% М, ТБ – 5/20,8% М, ТБ, Г – 1/3,7% М, Р, Г – 1/3,7% ТБ – 1/ 3,7% «-» – 14/51,8%

Таблиця 6

Результати аналізу відповідей респондентів

/студенти-журналісти,

м. Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника /

Вибірка – 28 осіб/100%

Номер запитання або твердження	Запитання/ твердження	Варіант відповіді	КОД РЕСПОНДЕНТА																
			31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.	38.	39.	40.	41.	42.	43.	44.	45.	46.	47.
1.	22. Мені цікаво прислухуватися до думки інших людей. 1. Так. 2. Ні. 3. Важко відповісти.	1	*	*	*	*	*		*							*	*	*	*
		2						*						*					
		3								*	*	*	*	*					
2.	23. Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені: 1/ хочеться висловити власну позицію; 2/ краще думати, як всі, щоб не виділятися; 3/ байдуже.	1	*	*	*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*
		2																	
		3									*		*	*	*	*	*	*	*
3.	24. Я розумію, що від публічно висловленої моєї думки: 1/ можливі негативні зміни; 2/ можливі позитивні зміни; 3/ можливі як позитивні, так і негативні зміни.	1																	
		2																	
		3	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
4.	25. Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього: 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі; 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію; 3/ моє оточення «відвернеться» від мене.; 4/ немає відповіді.	1	*			*										*		-	*
		2		*	*		*	*	*	*			*	*	*	*	*	-	
		3								*	*	*	*	*	*	*	*	-	
		4																*	
5.	26. Для мене є важливим: 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені; 2/ висловити свою	1		*								*	*	*				*	*
		2				*	*	*	*	*					*	*			
		3	*		*		*	*	*	*				*	*	*	*	*	*

	<p>принципову точку зору, навіть тоді, коли це не вигідно мені;</p> <p>3/ підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю;</p> <p>4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.</p>	4						*										
6.	<p>27. Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені:</p> <p>1/ потрібно не висловлювати свою думку публічно;</p> <p>2/ потрібно висловлювати свою думку публічно;</p> <p>3/ я дотепер не вирішив, що мені роботи: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку;</p> <p>4/ потрібно не зважати на думку оточення.</p>	1				*						*	*					
		2		*	*	*		*						*	*	*		
		3	*					*		*								
		4						*	*								*	*
7.	<p>28. Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей:</p> <p>1/ думати однаково;</p> <p>2/ думати по-різному;</p> <p>3/ не можу визначити;</p> <p>4/ немає відповіді.</p>	1		*			*						*			*		
		2	*		*	*			*	*		*		*	*	*		
		3						*	*								*	
		4				*					*							

Таблиця 7

Результати порівняльного
аналізу соціометричних показників респондентів
Вибірка – 58 осіб/100%

Навч. заклад	Вік	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» Не зазначено – «0»	у мережа – М по телебачення – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
ІР	17 – 10% 18 – 60% 19 – 20% 20 – 10% С АЧ – 18,3	Ж – 80% Ч – 20%	«+» – 60% «-» – 20% «0» – 20%	М – 35% ТБ – 5% «-» – 60%
Ліцей	15 – 1/5,9 16 – 13/76,4 17 – 3/17,6 С АЧ – 16,29	Ж – 8/80% Ч – 2/20%	«+» – 6/60% «-» – 2/20% «0» – 2/20%	М – 3,5/35% ТБ – 0,5/ 5% «-» – 6/60%
ПНУ	20 – 20/74 21 – 6/22,2 23 – 1/3,7 С АЧ – 21,07	Ж – 20/74% Ч – 4/14,8% «-» – 3/11,1%	«+» – 24/88,8% «-» – 3/11,2% «0» – 0%	М – 5/20,8% М, ТБ – 5/20,8% М, ТБ, Г – 1/3,7% М, Р, Г – 1/3,7% ТБ – 1/ 3,7% «-» – 14/51,8%

**Порівняльні результати
аналізу відповідей респондентів**

Вибірка – 58 осіб/100%

Номер запитання або твердження	Запитання/ твердження	Варіант відповіді	Ліцей %	ІР %	ПНУ %	РАЗОМ %	САЧ %
1	1. Мені цікаво прислуховуватися до думки інших людей. 1. Так. 2. Ні. 3. Важко відповісти.	1	13/76,5%	9/90	19/67,9	234,4	78,13
		2	2/11,7%	0	2/7,14	18,84	6,28
		3	2/11,7%	1/10	7/25	46,7	15,56
2	2.Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені: 1/ хочеться висловити власну позицію; 2/ краще думати, як всі, щоб не виділятися; 3/ байдуже.	1	16/94,1%	10/100	24/85,7	279,8	93,26
		2	0	0	0	0	0
		3	1/5,9%	0	4/14,3	20,2	6,73
3	3.Я розумію, що від публічно висловленої моєї думки: 1/ можливі негативні зміни; 2/ можливі позитивні зміни; 3/ можливі як позитивні, так і негативні зміни.	1	–	0,5/5	0	5	1,66
		2	–	0,5/5	0	5	1,66
		3	17/100%	9/90	28/100	290	96,66
4	4.Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього: 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі; 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію; 3/ моє оточення «відвернеться» від мене; 4/ немає відповіді.	1	7/41%	8,5/85	11/39,3	165,3	55,1
		2	8/47%	1,5/15	13/46,4	108,4	36,13
		3	1/6%	0	3/10,7	16,7	5,56
		4	-	-	1/3,6	3,6	1,2
5	5.Для мене є важливим: 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені;	1	5/29%	0	10/35,7	64,7	21,56
		2	6/35%	8/80	8/28,6	143,6	47,86
		3	5/29%	2/20	9/32,1	81,1	27,03

	2/ висловити свою принципову точку зору, навіть тоді, коли це невигідно мені; 3/ підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю; 4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.	4	1/6%	0	1/3,6	9,6	3,2
6	6.Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені: 1/ потрібно не висловлювати свою думку публічно; 2/ потрібно висловлювати свою думку публічно; 3/ я дотепер не вирішив, що мені роботи: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку; 4/ потрібно не зважати на думку оточення.	1	1/6%	1/10	5/17,9	33,9	11,3
		2	9/53%	3/30	11/39,3	122,3	40,7
		3	4/23,5%	3/30	3/10,7	64,2	21,4
		4	3/17,6%	3/30	10/35,7	83,3	27,76
7	7.Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей: 1/ думати однаково; 2/ думати по-різному; 3/ не можу визначити; 4/ немає відповіді.	1	11/64,7%	4/40	9/32,1	136,8	45,6
		2	5/29,4%	4/40	11/39,3	108,7	36,23
		3	1/6%	2/20	5/17,9	43,9	14,63
		4	0	0	3/10,7	10,7	3,56

Наукове видання.

Українською й російською мовами.

Холод Олександр Михайлович

ЖУРНАЛІСТИКА Й КРИЗИ

(психолінгвістика когніції квантових ідей і медіа)

Монографія

X 73 Холод О.

Журналістика й кризи (психолінгвістика когніції квантових ідей і медіа): монографія / О. Холод. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. – 260 с.

ISBN 978-966-8299-103-1

Монографія складається з чотирьох розділів, у яких автор подає результати досліджень україномовної преси в політичній кризі 1917 року. При цьому увага приділяється аналізу психолінгвістичних інструментів маніпуляції свідомістю читачів як маркерів епістемної інмутації суспільства (розділ 1). Аналізу піддаються процеси пізнання в соціальних комунікаціях (розділ 2), а також визначаються завдання психолінгвістичної методології досліджень з позицій квантового підходу (розділ 3). Окреме місце дослідник присвятив викладу результатів інмутаційних процесів масифікації серед молоді (розділ 4).

Книга буде корисною для фахівців із соціальних комунікацій, філософів, соціологів, психолінгвістів і тих, хто цікавиться дослідженням проблем квантової психології і нової системи знань в теорії В. Крутова.

ISBN 978-966-8299-103-1

ББК 659.4

X 73

УДК 007 : 304 : 001 + 070 + 004.9

Підписано до друку 19.02.2020. Формат 60x84/16.
Папір офс. Гарнітура «Ukrainian TimesET». Друк офс.
Ум. др. арк. 11,8. Обл.-вид. арк. 11,6.
Тираж 302 прим. Зам. № 98/3.

ХОЛОД Олександр Михайлович – академік Міжнародної академії наук педагогічної освіти, доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики філологічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ). Автор теорії інмутації суспільства (ТІС) та методу трьохетапного аналізу соціального інжинірингу (СІ-аналіз). Результати досліджень автор відбив у 440 працях, серед яких 52 книжки (монографії, підручники, навчальні посібники, курси лекцій), опубліковані в Австрії, Білорусі, Казахстані, Камеруні, Індії, Польщі, Росії, Сербії, США, Україні, Чехії.